

65 kop.

«Lambeti graafik» on Albert Uustulindi teine teos 1985. aasta romaanivõistlusest.

Oma romaani sissejuhatus on autor öelnud:

«Kohtumistel kaubandustöötajatega on müüjad kurnud, et nende müügi ei huvita kedagi, neist ei kirjalda keegi... Olen ise kaubanduses töötanud jooksupoisina, müüjana ja kaubabaasi direktorina, kokku seitse aastat, ja kunagise ametivennana püüan nüüd täita selle antud lubaduse.»

Albert Uustulind Lambeti graafik

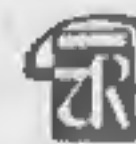
Albert Uustulind

Lambeti graafik

Romaanivõistlus 85

Albert Uustulnd Lambeti graafik

TALLINN
KIRJASTUS «EESTI RAAMAT»
1987

Kujundanud ANDRES TALI

I peatükk

1.

Ma olin vaevu jõudnud kitli selga tõmmata ja pilgu peeg-
lisse heita, kui Kiti konkusse tormas.

«Vana kutsub sind kohvile,» sosistas ta ärevalt ja jäi uudis-
tades ootama, nagu peaksin mina teadma, miks mind kutsu-
takse.

Mõelikult kitli nööpe sõrmitsedes lasin paari viimase päeva
sündmused silme eest mööda libiseda. Minu arust ei väärinud
ükski neist audientsi.

«Kuidas ta oli?»

«Ei oska öelda... Vahelduv pilvitus.»

See ei öelnud mulle midagi, olukorda oli vaja täpsustada.

«Melodii?»

«Mažoori ja minoori vahepealne.»

Me kehtasime õlgu ja Kiti kiirustas müügisaali. Ta istub
täna kassas ja mõne minuti pärast avatakse kaubamaja uksed.

Kitilt saadud informatsioon direktori meeleolu kohta oli sel-
leks liiga napp, et oletada, mis laadi kohv mind direktori juu-
res ootab.

Direktor Maaritsal on kaks hobi: ajalugu ja muusika. Tema
põhimeeleolu väljendame ilmäteadete abil, täpsustame meloo-
diate järgi. Nimelt ümiseb Maarits alati mingit viisi, mis täpselt
vastab tema tunnete skaalale. Me oleme teda aastate jooksul
tundma õppinud, tema ise aga ei taipa, kuidas ta end reedab.

Ma heidan veel kord pilgu peeglisse ja kohendan soengut.
Mulle ei meeldi, et tüdrukud direktorit «vanaks» kutsuvad,
kuid ma ei julge seda neile öelda. Meil on Maaritsaga paari-
kümneaastane vanusevahe, kuid ometi ei suutu ma temasse
kui lihtsalt ülemusse, vaid kui mehesse, kelle kabinetti minnes
peab minu juures kõik tipp-toppp olema.

Ma astusin trepist alla, tõmbasin kopsud õhku täis, nagu
valmistuksin vettehüppeks, siis peatusin hetkeks veel direktori
ukse taga, et kuulatada, kas kabinetist ei kosta hääli. Vaikus.

«Tuhat naeratust» — selle pealkirja mõtlesin mina seinalehele.

«Müüjal ei ole viimast naeratust, nagu ei ole viimast ostjat. Kõik kordub algava päevaga — naeratused ja ostjad,» nõnda kirjutas selles seinalehes kaubatundja.

Päev oli algamas, mu naeratus aga hääbus grimassiks, kui täispilves Maarits akna all minu poole pöördus.

«Lambet,» ütles ta ja tagus sõrmedega aknalaua marsitakti. Ilmselt tuleb tõsine kõnelus. Ta ei ütelnud Anu ega ka seltsimees Lambet, see tähendas, et ta ei teadnud isegi täpselt, kuidas juttu alustada. Ma olin tähelepanu ise.

«Kas te müüsite paar päeva tagasi kingi ühele vanemapoolsele seltsimehele Tallinnast?»

Ma ei ole kogu aeg müügisaalis ja vaevalt oleksin ma toda meest mäletanud, kui temaga poleks nii palju sekeldusi olnud.

«Arvan, et jah.»

«Nii, nii... Too seltsimees oli projekteerimisinstituudist.»

«Seda ma ei tea.»

«Pole vajagi teada. Mida ta teilt palus?»

«Kui tüdrukud olid talle kümnet paari kingi näidanud ja ta oli neid proovinud, kutsusid nad mind.»

«Kas või sada paari,» sähvas Maarits vahele, «aeg on kauplemahakata, kaup jagada pole kunst.»

«Ta küsis mult importi, midagi ilusat.»

«Ja siis...?»

«Pakkusin talle soome ja saksa omi. Ühed olid talle kitsad, teised kallid. Oli selline pisut kasvatamatu tüüp.» Seda ma ei oleks pidanud ütlema.

«Kasvatamine jätkke «Ajurünnaku»-meeste jaoks. Teie teenindate, seltsimees Lambet.» Juba oli «seltsimees» Lambeti ette siginenud. Kui nii edasi läheb, kiputakse mu preemia kallale. Otsekohe mahendasin oma sõnu kahetsevate toonidega.

«Siis ulatasin talle paari «Skorohodi», ta proovis jalga, käis ja kiitis. Ütles, et midagi nii head pole ta ammugi ostnud.»

«Ütlesite talle, et need on kodumaised?»

«Ei.»

«Miks te ei ütelnud?»

«Tema ei küsinud.»

Hetke valitses vaikus. Maarits sammus akna ja laua vahel ning ümises: «Loll, kes ihkab viimast täiust...»

«Peaks see laul ometi tolle ostja kohta käima,» mõtlesin ma.

«Seltsimees Lambet!»

Nüüd läheb lahti! Ma vaatasin süüdlaslikult põrandalaua oksakühmu ja ohkasin sellise pahinaga, nagu oleks kummi-madrats tühjaks lastud.

«Hästi... Ma teen teile suusõnalise märkuse. Pidage meeles,

kui ostja tahab importi, annate importi! Ja milleks oli vaja häbeneda, kui meie omad olid nende impordist tõesti paremad?» Ta ütles uhkelt «meie omad», «nende impordi» aga pisikese kahetsusega, nii mokaotsast. Just nagu ta isegi ei usuks, et see tõesti nii on.

«Ega ma...» Ma tahtsin õiendama hakata, aga tema astus laua taha ja ütles: «Kuulete, juba sumiseb... Kuu lõpp, teil on seal täna tegemist.» See oli viisakas väljaviskamine. Olgu! Võib-olla ongi nii parem. Pealegi ei tundnud ma end sugugi karistatuna. Too mees oli pisut «keku». Ise pensionieelik, pealagi nagu juustukera, aga kus oli sinna oma seitse karva pumataiga murdlaineteks munsterdanud! Läks kindlasti sõpradele kelkima, kuidas ta provintsist endale kingad välja pressis. Ja kui siis vaatama hakati... Paras talle!

Mu samm muutus kergeks, saadud kõhv polnud just tammetõrudest, akna taga aga tilkusid räästad ja varblaste rõõmus sirin kostis avatud uksest. Kevad...

2.

Pikk järjekord kassa juures pani mind lõunalt tulles imestama. Milles on asi? Kiti on täna kassas. Tema käe all pole kassaaparaadil aega ragiseda, see särtsatab korra ja kohe võib uus ostja kassa ette astuda.

«Oo, Dummheit,» sosistas Elfrida Aru, meie osakonna vanim müüja, keda asisemad inimesed prouaks, pilajad aga ta saksiku käitumise ja sagedase saksa «Dummheidi» pärast tumm-eideks kutsuvad.

«Jälle see ebasoovitav element.» Ta ohkas ning laksas endale labakäega mitu korda laubale märgiks, et tema pea selliseid asju ei talu.

Mul polnud pikemat seletust vaja. Ma seisin uksele ja nägin, kuidas Kiti ägedalt rusikatega vanema naisterahva nina all vehkis.

«Kiti!»

Ma püüdsin teda korrale kutsuda, sulgesin ukse ja astusin nende vahele.

«Suli!... Pätt!...» sõimas Kiti. Ta rohekad silmad välkusid ning süsimustad juuksed tükkisid varjama vihast punetavaid põski.

«Kiti! Jäta järele!» See oli juba liig.

«Kena... kena...» pöördus Kiti minu poole, «eks sa paita

neil siis pead... paita jah. Pärast inventuuri paitab Maarits sinu oma!»

«Milles asi on?»

«Vestle ise...» sisistas Kiti ja pörutas ukse tagantkätt kinni.

Paar nööriaga kokkuseotud lastesusse lebas laual ja mul oli selge, mis siin toimub.

Istusin laua taha ja vaatasin tähelepanelikult naist, kes aastate poolest oleks võinud olla mu ema. Kiti oli akti koostamiseks lauale paberi ja pastaka valmis seadnud.

«Kuhu te need sussid siis peitsite?» alustasin ma. Tahtsin anda talle võimaluse enda väljavabandamiseks, sest ma usun inimeste aususesse. Ja kui ma seda ausust ei leia, siis tahan ma vähemalt iseennast petta, sest oleks trööstitu töötada müüjana, kui peaksin kõiki ostjaid potentsiaalseteks näpumeesteks.

«Pöue,» ütles naine.

«On teil palju lapsi?»

«Ei ole... Vanamehega kahekesta.»

«Miks te need sussid siis võtsite?»

«Ah need...?» venitas naine põlglikult ja jätkas, «no on's need ka asjaks arvata.» Tema üleolev toon ajas vihale.

«Näidake, võib-olla on teil siin kotis veel midagi!» Ma sirutasin käe ta kandekoti järele.

Naine surus koti sülle: «Ei, ei... Ei anna!»

«Mis teil seal siis on?»

«Selles...» ta klõpsutas koti lahti, kust terve pakk rahatähti nähtavale tuli, «see on pulliraha...»

«Müüsite pulli?»

«Igal aastal müüme ühe.»

«Ja palju te saite?»

«Pisut üle tuhande.»

«Kus te töötate?»

««Õitsva Nurme» kolhoosis.»

«Tööl või pensionär?»

«Pinssi saan ja palka saan ka...»

Kõike ta saab, kõike paistab tal olevat. Minu ema nii hästi riides käia ei saaks. Milleks oli tal vaja siis neid kahe rublaid susse? Võib-olla põeb ta kleptomaaniat?

«Olete kolhoosis kaua töötanud?»

«Algusest peale.»

«Kas te kolhoosist ka, noh, nii... vinnate? Noh, vehite kolhoosi kraami ka?» Mulle ei mahu kuidagi keelele sõna — varastama. Võib-olla sellepärast, et mujalgi seda sõna kardetakse. Räägitakse äraajamisest, puudujäägist, ebaperemehe-likust käitumisest, ülenormatiivsest kaost ja paljudest asjadest, mis imehästi varastamise alla mahuksid.

Naine taipas: «Ei, ei... Elu sees pole seda teinud.»

Ma vaatasin arusaamatuses kuusekoortena kõverdunud lastesusse laual.

«Teil on oma majapidamine, lehm, lambad, siga, kanad?»

«Kõik on...» ta rääkis sellise lustakusega, nagu oleks ta mulle külla tulnud.

«Noh, aga kust te nende jaoks sööta saate?»

«Ah, see...» ta meenutas midagi. «Teeme ise ning vahel, kui puudu tuleb, saab pisut ristikupuru või mõni jõusööda kangar kaenla kohendatud. Issakene, see on ju nende tuhandete loomade kohta, piisk vettel!»

«Ah nõnda.»

«Nõnda jah... Poleks kolhoosi alguses üht-teist kaenla kohendanud, oleksin ma kirikaidas küljel! Kilu kaeru ning tops tikkusid päeva peale, mis sa sealt Armile annad või Murile murrad?»

Ma olin kindel, et niiviisi siin heiätades jääb tal veel õigust ülegi.

«Teie nimi?» Ma võtsin pastaka.

«Leena.»

«Perekonna- ja isanimi?»

Naine muutus tähelepanelikuks. «Ega ma ei taha ennast siia sisse möllida.»

«Pass palun!»

«Pole kaasas.»

Vihalaine tõusis mulle näkku. Mu peopesad kiskusid higitseks. Alles veerand tundi tagasi tahtsin temast süütut unustajat teha, nüüd aga valisin värisevi sõrmi miilitsa numbri.

«Miilitsakorrapidaja.»

«Lambet kaubamajast. Me pidasime varga kinni.»

«Varga? Mida teil varastati?»

«Lastesussid.»

Leena niheles toolil. Telefonist kostis halvasti varjatud naeruturtsatus, mis mattus kõhasse.

«Seltsimees Lambet, huumor on terviseks, meil on aga siin palju tõsisemaid asju. Korda teate? Vormistage!»

Toru pandi hargile. Leena oli kõike kuulnud ja oma endise rahu tagasi saanud.

«Selliseid ei osta ju ometi keegi.» Ta viipas põlglikult sussi-paarile laual.

«Saate aru, meil, müüjatel, tuleb need ju omast taskust välja maksta,» seletasin ma tüdinult.

«Ah, see tärbes kaob selle loomupärase kao sisse nõnda ära, et koer ka ei haugu...»

Mul polnud sõnu. Ma olen oma tosina tööaasta jooksul näinud kümneid sulisid, kuid sellist kohtasin esmakordselt. Enamik näpumehi on enda arvates suured unustajad, kes kinnita-

vad, et nad oleksid otsekohe tagasi tulnud kotti unustatud kauba eest maksma. Nad söimavad end sklerootikuiks ja pakuvad ülevoolava lahkusega näpatud kauba eest mitmekordset hinda. On aga neidki, kes ülbe üleolekuga süüdistavad enda solvamises müüjat, juhmi uhkusega viitavad oma päritolule ning ametile ja nõuavad kaebuste raamatut. Kõige haledam koptingent niisutab pisaratega oma elu esimest eksimust ja vannub jumala nimel seda viimaseks jäävat, kui vaid meie vaikiksime.

Leena ei kuulunud nende hulka. Ta istus sellise näoga, nagu oleks too «tilk vette» kõige loomupärasem toiming. Tuim ükskõiksus naise silmades ning suu ümber kurrutav põlglik naeratus mõjusid mulle rusuvalt. Ja olgugi et tegemist oli pisi-riisumisega, tundsin ma Leena vastu suuremat põlgust kui tolle turd mehe vastu, kes nädala eest trepil paari naistesaabastega kinni peeti. Too mees nuttis ja halas päeva meie konkus. Ma lasin tal minna. Mis saab edasi, kui kõik sulid hakkaksid Leena «veetilga-teooria» järgi talitama?

Ta tõusis üleolevalt, pisut putudus, et ta oleks surunud mu kätt ja tänanud meeldiya kohtumise eest.

«Mis siis saaks? Mis siis saaks?» Ma hoidsin pead käte vahel ja triikisin sõrmedega meelekohti. Pea valutab...

«Tuhat naeratust,» hõikas Kiti ukse vahelt ja kahmas müügi-saali viimiseks paari kummisaapaid kaenlasse.

3.

«Seltsimees Lambet!»

Direktori hääl mu selja taga kinnitas, et midagi on väga viltu. Ma tõstsin virnast kummikutekasti ja lasin selle põrandale prantsatada.

«Kas hakkame jälle a-st b-st peale?»

Ma ei taibanud.

«Kui suurt raskust lubatakse naistel tõsta?»

«Kakskümmend kilo.»

«Palju kummikute kast kaalub?»

«Nelikümmend.»

«See on ju kahele naisele lubatud... Kas see teine naine on kastis või?»

«Müügisaalis on palju tegemist, tüdrukutel pole aega,» õigus-tasin end.

«Aga transporditöölised suitsetavad ja mängivad puhkeruumis doominot.»

«Ei tea...»

«Mina tean.»

Ta tuli mulle paar sammu lähemale, libistas minust pilgu üle ja ütles:

«Sa, Anu, oled alles noor naine, sul on kõik alles ees... Mis sa ennast meelega nuhtled.» Ütles ja lahkus laulu nurutades.

Olin jõudnud paar kasti sõrgkangi abil lahti kangutada, kui tuli pässide pealik. (Tüdrukud ristasid transpordimehed pässideks, kuna need passisid enne laadima hakkamist tund aega ühe koorma ümber.) Pässide brigadiri Ründi-Pässi või Juke ristinime teati vist ainult kaadrites ja raamatupidamises. Ta on suur filosoof ja targutaja. Ründi nime olevat direktor talle ise andnud, kui nad mõlemad veel armee olid.

«Õõ läbi lillutatakse, viimane vägi ja ihuramm parseldatakse maha, siis on päeval muidugi ainult käima jõud,» torises Juke tõredalt.

«Mis sul vaja on?» Ma ei salli Juket.

«Mind saadeti siia naba paika panema.»

«Siin nabadega ei kaubelda...»

«Päh, uhkust täis ka veel. Vana seletas, et noored naised tõstavad end vigaseks.»

«Ega ta kerge pole.»

«Kerge... Kakskümmend kilo võite tõsta. Virna otsast alla ajada võite kakssada, kui tarvis,» targutas Ründi-Päss ja seadis end avatud kasti kaanele suitsu tegema. Ta vastas seinal ilutses silt: «Suitsetamine keelatud. Tuleohutuse eest vastutab Anu Lambet».

«Kirja tunned?» viipasin ma sildile.

«Tunnen... sellepärast suitsetangi. Sina ju vastutad, mitte mina. Eks too siis tuhatos või korista see laastu ja paberi pahn siit ära.» Pässil oli alati õigus ja rahulikult saatis ta suitsurõngaid lae alla.

«Mulle palun paar kolmekümmend kaheksat,» väike Lea küü-nitas avatud kastist kummikuid võtma.

Poikvel ukse vahel seisis hoolitsetud välimusega naine:

«Kolmekümmend kuute on ka või?»

«On, on... üks hetk.»

Naine tõmbus müügisaali. Ma küünitasin uue kasti järele.

Kõigepealt toetub kast kätele, siis langeb rinnale, hetkeks kõhu peale ja sealt kopsatab põrandale. Kasti teravad servad jätavad jäljed ihule. Kui kolmekümmend kasti on niiviisi avatud, siis ei julge inimeste sekka sauna minnagi.

Ründi-Päss mõnules suitsetada.

«Kuradi täditütar ta sulle on, et tema peab saama. Võtku, mida on või lasku paljaste varvastega, kevad juba käes.»

Ma kahmpasin süle kummikuid täis ja läksin müügisaali. Mul oli villand sellest targutamisest.

«Kuule,» ütles Juke, kui ma tagasi tulin, «tea, mis vanal minu vastu on? Mine, tee! Ole, too, tõsta. Kurat, ega ma poisike ole!»

«Mis temal? Ise olite ju koos armees.» Ma olin märganud küll, et direktoril ja Jukel ei ole klappi. Just nagu polekski nad ühesugused veteranid.

«Tema, kurat, muudkui kamandab. Kamandas sõjaväes, siin kamandab jälle. Aga kui Luki all pihta sai, siis ma ütlesin talle — ära topi oma nina igale poole...»

«Ja mida tema ütles?»

«Mis ta ikka ütles. Ütles — loll! Rohkem ei rääkinud, hing oli välja minemas. Ma olen kümneid kordi mõtelnud, ütles ta seda enda või minu kohta... Küllap enda... Ma polnud loll, ma olin, kogu aeg voores.»

«Ja kaubamajja tulite koos?» Nüüd huvitusin Juke jutust, sest oli põnev Maaritsast midagi teada saada.

«Mina olin enne. Pärast sõda polnud kusagilt midagi võtta, kaubanduses ikka üht-teist liikus...»

Äkki meenus mulle Leena. Küllap oli siis Jukelegi too «veetilga-teooria» tuttav.

«Meeste kummikuid, suuremaid numbreid!» hõikas Lea ukselt. Tema naeratab vist uneski ostjale.

Ründi-Päss takseeris hindavalt, kuidas ma lae alt kasti küünitasin.

«Kurat sa seda nii kõrgele toppisid?»

«Põrandal pole ju ruumi.»

«Pole ruumi — ära topi.» Talle on kõik üpris lihtne.

Jälle prantsatas kast põrandale, jälle raksasin paar korda sõrkaga ning sületäis suuri meeste kummikuid rändas müügisaali. Kevad on kalurid saabaste järele saatnud.

Päss lõpetas suitsetamise. «Too üks kopsik, kuhu koni saaks panna,» nõudis ta kastilt tõusmata.

Ulatasin talle tuhatoosi.

Juke tõusis, ringutas ja küsis: «Sa arvad ka, et ta ütles siis ikka oma kohta loll...?»

Ma kehtasin õlgu. Mina niiviisi ei arvanud, talle ma aga oma arvamust ei avaldanud.

«Noh, kena...» ütles Juke, «see on siis tehtud.» Ta volksas kastiriidale, kus laealune rida oli juba tühi. «Sa saad siin nüüd ise ka hakkama,» ütles ta, lahkudes sellise näoga, nagu oleks tema kõik kastid avanud ja müügisaali tassinud, ning lonkis puhkeruumi poolelijäänud doomnopartiid jätkama.

Päevaplaan sai täis. Uksed langesid kinni, võtmed lõgisesid lukuaugus ning pitsatiga plomm jäi välisuksele. Taevale tänu, täna polnud vaja valveelektrikut oodata, signalisatsioon hakkas tööle. Viimane kommertsnaeratus lahkumisel ja nüüd olin ma enda päralt.

Ma elan pargi ääres, kuid täna ei lipanud ma läbi pargi, et kevadekuulutajaid otsida, olin selleks liiga väsinud. Need rasked kastid, «kohv» Maaritsa juures, terve päev jalgadel ja kõigile krooniks too juhmi arusaamaga ja umbse pilguga naine. Ma tean, ta jutt jääb mind veel kauaks kummitama.

Mind ei väsita niivõrd töö, kui ebakõlad töö juures. Olen endale kümneid kordi kinnitanud — töömured jäägu töö juurde! Ometi on töömure nagu märg kasukas: raputa teda ukse taga kuidas tahad, märjana viid selle tuppa ikkagi. Võib-olla on minu viga selles, et ma kõike liialt südamesse võtan ja iga sündmust veel kaua-kaua eneses arutan ja kaalun. Tüdrukud ütlevad: sentimentaalne maailmaparandaja. Võib-olla on neil õigus.

Juba esikus lööb mulle vastu eetrilõhn. Alf on jälle selle juures käinud. Käigu, ärgu ainult söögu ja salaku! Ongi parem, kui asjad ühele poole saavad... Mõtleks mul meest, kes...

Minu ema ütleb: «Igaüks võtku oma rist enesele ja kandku seda!»

Ma võtsin endale risti, aga igavesti seda kandma ei hakka, esimesel võimalusel raputan maha.

Ma seisan hetke peegli ees. Sealt ei vaata küll Anu Lambet mulle vastu. «Tuhat naeratust,» sosistan ma enesele. Püüan naeratada. Ei, see pole naeratus, vaid valuline grimass, tuttav lapseest, kui kõht valutab värsketest tikrimarjadest. Kreemitan nägu, patsutan põski, aga silmanurgast kortsukesti enam ei kustuta.

Toas on vaikne. Ma avan akna, sest haiglalõhn paneb südame pööritama. Jalad diivani otsale toetanud, lesin ma tugitoolis. Tasapisi kaob surin jalgadest ning tuim ükskõiksus annab järele pealetükkivaile mõtteile.

Juba mitmendat öhtut arutan oma perekonnaseisu. Ma ei ole vallaline, ei ole lesk ega ka õieti abielunaine. Tuttavad arvad meid pärast kümneaastast abielu ikka veel mesinädalaid pidavat. Milleks on vaja teistel teada, et me juba terve aasta magame eri tubades, kui Alf üldse öösiti koju tuleb. Milleks on vaja otsida süüdlast, pealegi kui me ei tülitse. Hea, et ema

sellest midagi ei tea, ta ütleks kindlasti: «Süü ühte, patt pooleks.»

Alf käis harva minuga koos maal, ja kui ta tuli, oli ema temast vaimustatud: «No on aga sinul, tüdruk, vedanud.» Mul on tõesti vedanud: meil on kolmeaastane Ville, kes minu ema juures end hästi tunneb.

Süü võtan ma endale, pattu aga pooleks ei tee, sest mina pole abielu jooksul patustanud. Minu süü seisneb selles, et ma kättemaksuks Olafile, plikapõlve suurele armastusele, abiellusin Alfiga. «Ma talle näitan,» ütlesin kibestunult, nähes Olafit ülikoolist oma tüdrukuga koju tulevat. Ma näitasin talle oma kangust, aga ise? Ise elan juba kümme aastat mehega, keda ma ei armasta.

Olaf läks... läks ja jäi... Tuttavaile ütlesin onu Ruudi kombel: «Mingu kus kurivaim, tuulte tallata — kivide-kändude selga,» justnagu polekski meie vahel midagi olnud. Ise aga ulusin...

Siis tuli Alf. Tuli nii nagu mehed ikka tulevad: lilleoks käes, naeratus näol, juuksed klanitud ja püksiviigid nagu püssist lastud. Insener Alfred Rõode oskas laulda ja tantsida, mängis orkestris basskitarri ja esines soololauljana. Teda kutsuti Alfredoks. Käisime koos restos, kinos ja olenguil.

Juba abiellumisel sosistas tuul mulle kõrva: «Sina toda Alfi ju ei armasta...»

«Armastus on nagu tuul — tuleb, sasib sind ja läheb, abielu aga jääb,» õpetas ema, teades mu igatsust Olafi järele. Tuhkagi... Tuul sasis mind ilma armastuseta ja abiellugi ei jäänud. Oli neid, kes kohe pärast meie abiellumist ütlesid: «Head sellest ei tule, Anu jäi oma nime peale.»

Mine tea... Mulle aga meeldis Lambet ja ma armastasin nii väga oma isa, kelle nimi pidi minuga kogu eluks jääma.

Mul oli suurem rõõm selle üle, mida ma Olafile anda võisin, kui selle üle, mida Alfilt sain. Ma oleksin olnud nõus Olafiga minema koos või jääma koos, just nii, nagu tema tahab. Alles hiljem taipasin, et mehi ei köideta enda külge mitte lubamiste, vaid keelamistega, mitte andmise, vaid võtmisega. Siis aga oli juba hilja, ma ei uskunud enam armastusse.

Alfredist sain mehe, kelle käevangus ei pidanud sõprade ega tuttavate ees häbenema. Ma püüdsin olla talle hea naine, asendasin armastuse helluse ja hoolitsusega. Ma olin veendunud, et ta usub mu armastusse.

«Süü mulle, patt talle,» püüdsin oma kümneaastase abielu karilejooksu formuleerida, kuid ometi ei saanud ma rahu.

Ma kinnitan endale jonnakalt, et armastust ei ole, on ainult kiindumus, kirg ja sümpaatia.

«Milleks armastust, kui abiellumisel nõutakse ainult passi,» lõõbivad meie tüdrukud, kui mõni tuttavaist on jõudnud ühe aastaga kahed pulmad pidada. Kui see oleks nii, miks ma siis kõik need kümme aastat olen Olafiga Alfi voodis maganud? Ma mõtlesin ju alati ainult temale. Ja nüüd, kui me pole Alfiga veel vormiliselt lahutatudki, igatsen ma, et kõik oleks juba möödas. Kellel on siin siis õieti süü, kellel patt?

Kui Alf hakkas paari aasta eest kord-korralt hiljem koosolekuilt ja orkestriproovidelt koju tulema, saatis teda imelik spetsiifiline «haiglalõhn». Ja korraga reetsid teda silmad. Ta püüdis mind tehtult ausa pilguga vaadata, aga suutis vaid tühja pilguga jõllitada.

Vindisena rääkis ta minust kui oma ainsamast, ja kui ma seda mängu kaasa ei teinud, ütles ta: «Sinus ei ole naiselikku lembust.» Huvitav, kas selliseid tohmikese mehi on palju? Selliseid, kes kisuvad kaevu tühjaks, veavad selge vee oma tubakamaale, pärast aga kummarduvad rakkeile ja kurdavad: «Miks sealt enam sinine taevas ja hõbedased pilved vastu ei peegeldu?»

Ainsamast...? Nüüd on too trullakas apteeker ta ainsam. Ma pole ingel. Oli minulgi Olaf enne Alfi. Aga tema? Ma ju kuulsin, kuidas ta kord purjus peaga poiste ees kelkis: «... kompanii pluss miinipildujate rühm...». Minu pärast olgu nüüd või pataljon...

Tuhat naeratust... Naerata tööl, naerata kodus... Ei, aitab! Ma olen elav inimene, lihast ja verest, ning ma elan ühte elu. Ma olen tüdinud sellest mängust.

5.

Mul ei olnud und. Tajusin oma abielu luhtumist ja igatsesin isegi, et kõik oleks Alfrediga juba seljataga. Ometi kummitasid mind kartused lahutatud abielu pärast. Analüüsisin mõttes viimaseid päevi, kuid ja aastaid ning hakkasin kahtlema, kas olin siiski õigesti toiminud. Ja nii nagu varasematel kõhklusehetkedel, ei saanud ma enne rahu, kui haarasin oma graafiku järele, mis asendab mulle päevikut. Pruukis vaid hetkeks sellele pilku heita ja otsekohe taastus mu enesekindlus — graafiku kõver kinnitas positiivsete tegude ülekaalu. Satub tavaline päevik võõrastesse kätte, võib ta reeta päeviku omaniku saladusi. Minu graafik on seevastu seif, mida keegi ei oska

avada, sest ma pole kellelegi andnud tolle graafiku mõistmise võtit.

Tegelikult on kõik väga lihtne. Graafik on nagu graafik ikka: vertikaal- ja horisontaaltelg. Esimesel skaala 10-palli süsteemis, teisel nädalapäevad. Kooliplikana kandsin iga päeva kohale sel päeval saadud hinnete keskmise, nädala lõpul ühendasin punktid graafilise kõveraga. Hiljem märkisin nädala keskmise hinde ning joonistasin graafiku juba nädalate ja kuude lõikes. Olin vaimustuses oma avastusest ja uskusin graafiku hülgavasse menusse, mis üldsusele teatavaks saades peaks mulle kuhjaga kuulsust tooma.

Algebrat õppides tutvusin negatiivsete ja positiivsete arvudega ning otsekohe laienes arvude skaala minu graafiku vertikaalteljel.

Minu ema, kes toonitas, et inimene peab eelkõige ise oma tegusid hinnata oskama, andis uue tõuke graafiku täiendamiseks. Omamoodi mõjutas mind ka onu Ruudi, kes kinnitas kõiki inimsaatusi võrdsed olevat: kellel rohkem rõõme, sellel rohkem muresid, kellel rohkem õnne — rohkem õnnetusi. Nõnda ta heietas. Mina aga tahtsin ta veendumusi kummutada, sest mina olin siis oma õnnetähes kindlalt veendunud ja uskusin, et mina elan nagu päevalill, kes ainult päikesele vastu naeratab.

Kaheksandas klassis hakkasin ma oma tegusid, saavutusi ja ebaõnnestumisi klassifitseerima positiivseiks ja negatiivseiks ning noteerima nende osatähtsust plusside või miinuste 10-palli süsteemis. Pluss- ja miinustulemusi õhtuti liites sain arvu, mis oli omamoodi hindeks mu päevale.

Ma uskusin, et tolle graafiku abil võib fikseerida iga inimese positsiooni. Veel enam — hauakivil olev arv ütleks isegi järeltulevatele põlvedele, millise inimesega oli tegemist.

Tasapisi hakkas mu kriitiline meel arenema. Selgus, et minu saavutuste ja luhtumiste jaotamine negatiivseiks ja positiivseiks nagu nende hindaminegi kujuneb suvaliseks.

Tänu muidugi sellele, et graafiku koostajaks, kasutajaks ja tundjaks oli üks inimene — Anu Lambet —, ei tekkinud erilisi komplikatsioone. Ma kinnitasin endale jonnakalt, et Lambeti graafik on maailma kõige täiuslikum ja objektiivsem, kuna ta õigsuse kohta pole ühtegi kahtlust, vastuväidet ega vaidlusi. Tore oli üksindushetkil heietada igasuguseid võimalusi, mida see graafik võiks pakkuda.

Tehnikumis muutusid mu seisukohad kardinaalselt. Mulle sai selgeks, et isegi raalid ei suudaks inimtegevuse iga väljendust noteerida nii, et arvtulemus mingit vähegi usutavat pilti annaks.

Kriitilise mõistuse kiuste jäin ikkagi oma graafiku juurde.

kuna see pakkus võimaluse õhtul veel kord päevaseid sündmusi meenutada — liigitada neid, hinnata, summeerida ning saadud arvu vaadelda kui kokkuvõtet möödunud päeva tegemistest. Isegi nädala keskmise tõin kunagise kooliplika eeskujul välja ja kandsin graafikusse.

Ühel päeval märkasin aga, et graafik hakkas mulle mõju avaldama päeval töö juures. Hakkasin ma midagi tegema, meenus mulle graafik. Olin ma midagi korda saatnud, jälle mõtlesin selle sündmuse asukohale graafikus ja kusagilt hingepõhjast kerkis küsimus: kas see või teine ettevõtmine läheb positiivse või negatiivse poole peale? Alles sellest ajast hakkasin ma taipama, mida mulle tähendab Lambeti graafik.

II peatükk

1.

Kiti rohekad silmad, süsimustad juuksed ja ülekeev temperament lasevad oletada tema kaugete esivanemate mustlaslikku päritolu. Tegelikult oli ta isa hoopis eestlane, ema aga on lätlane, kodus kõnelevad nad emaga läti keelt ja suvepuhkuse veedavad Riia lähistel Kiti keemiavabriku direktorist onu suvilas. Alati, kui Kiti naaseb, räägib ta Riia ja Läti maast sellise heldimusega, nagu oleks sealne maailm pealpool pilvi. Ta on tõlgiks, kui lätlaste delegatsioonid meie rajooni kolhoose, tööstusettevõtteid või muuseumi külastavad. Ka kaubamajas on ta ekskursantidele vajalik. Vahel jääb ta mõne Riia noormehet terveks pooltunniks vestlema. Siis ahenevad ta ümarad rohekad silmad kitsasteks piludeks, nagu segaks Eestimaa valgus teda nägemast kauneid ja säravaid Riia torne.

Riia linnal on meie linlastele mingi maagiline mõju. Austus Riia vastu pärineb kaugest ajast. Meie vanaisad kõnelevad Riiaist vaikselt ja pühalikult, nagu seisaksid nad kiriku kõrgete kivivõlvide all. Riia andis neile leiva ja leivakõrvase, riide ja rublad.

«See juhtus siis, kui ma Riiaist tulin. See sai Riiaist toodud.» Nõnda märgivad nad oma mineviku tähtpäevi.

Kollane ja suurte magusate marjadega riia sai, roosidega siidrätikud, «Riia balsam» ja magusad viinad. Kõike seda mäletavad vanaisad ja vanaemad. Mehi, kes Riiaist tulnud, kutsuti riia-meesteks. Neid teretati kättpidi ja kiideti hiljem: «Ma sain «riia-tere»».

Riia ja riialaste juures on tänapäevani säilinud mingit püha-päevalikku suurejoonelisust ning galantsust. Lätlastest ekskursantide seast võib eksimatult riialase ära tunda. Mõõdetud samm, sünnipärane intelligent, sportlaslik lihtsus ja sundimatu käitumine, eriliste tõusude ja mõonadeta veerev vestlus ning ehtne imestus mingi avastuse puhul on riialase tunnusteks.

Olgugi et Kiti riialastest eriti lugu peab, ei tähenda see veel, et ta pimesi kõiki lätlast riialasteks tunnistaks ja andestaks turistidele nii omase lärmakuse ja pisikese üleoleku käitumises. Kiti teeb ranget vahet ehtsate riialaste ja nende vahel, kes kord Riiaist väisanult end pururiialasteks peavad. Ta nagu kardaks, et riialaste oreool võiks nende teiste tõttu tuhmuda.

Sel hommikul oli läti ekskursioon varakult kohal. Turjakad poisid piilusid läbi ukseklaaside ja tegid kahemõttelisi märkusi müüjate kohta. Nende valjuhäälnel jutt müügisaalis, ebakohased naerurõkatused ja vastastikused hõiked polnud riialastele omased.

Kiti kuulatas pettunult, noogutas omaette ja igatses riialaste järele: nii mõnus oleks mõne soliidse inimesega pisut emakeeles vestelda. Tema riia dialekt ei teeks talle häbi.

Üks tümmikaist poistest sattus peagi Kiti orbiiti. Ta nõudis üleoleva jonnakusega saksa suvekingi, mida me ainult noorpaaridele müüsimise.

«Ma olen Riiaist... Riialaste jaoks leiame ikka,» ütles poiss vene keeles, ilmselt teadlik siinsete lugupidamisest Riia ja riialaste vastu. «Me kõik oleme Riiaist,» ta viipas käega kaaslaste poole.

«Ah Riiaist?... Riiaist?» kordas Kiti.

Nähes, et too rohelistel silmadega tüdruk Riiaist midagi ei tea, seletas poiss halvustavalt midagi enda kõrval seisvale tüdrukule ja jätkas vene keeles:

«Riia... Riia on Läti pealinn... Ei ole kuulnud või?...»

Kiti raputas kurvalt pead. Äkki pööras käega laubale, nagu oleks talle just nüüd meenunud Riia ja paristas vene keeli:

«Tean, nüüd ma tean... See on seal Poltaava oblastis... Te kasvatate seal ilusaid hanesid, vormite savipotte ja ajate kanget puskarit.»

Noormees vaatas Kitit sellise näoga, nagu oleks talle nelkide pähe nõgeseid pakutud. Ta oleks vist Kiti geograafiaõpetaja karjakuks saatnud, kui tal oleks võimu olnud. Nina kirtsutades seletas ta enda ümber kogunenuile tolle tüdruku nõmedust. Milline arenematu tüdruk! Ise selline sire ja kenakene.

Kui kõik olid Kitit paras jagu pielnud ja ohootades pead raputanud, pöördus Kiti sellise rahulikkusega noormehet poole, nagu oleks nende jutt pooleli jäänud, ja ütles suurepäraselt riia dialektis:

«Täna kohtan ma siin Lätimaa suurimaid valetajaid.»

Mees tõmbus kõssi ja kõik äsjased «riialased» tardusid hetkeks paigale.

«Te räägite läti keelt?» kogeles mees.

«Ei. Ma olen lätlane — Riiaist pärit... aga ma räägin eesti keelt,» vastas Kiti jällegi soravas läti keeles.

Äkki hakkas kõigil «riialastel» kiire. Kõige viimasena lahkus Kiti vestluskaaslane. Selg ees, püüdis ta veel uksel vene keeli vabandada.

Nüüd pöörutas Kiti: «Kahju, et mul aega pole, võtaks teid sleppi ja näitaks Riia linna ära...»

Lätlased kadusid, meie aga ei müünud midagi. Kuuplaan kõrbeb.

2.

Kõik meie sektsiooni müüjad on minu peale pahased. Isegi proua Aru, too «vana kooli» kasvandik. Tema ei tõsta häält, ei sajata eesti ega vene keeles, see oleks labane — so Banal. Ta pomiseb omaette ja teeb seda saksa keeles: «Dummheit... Dummheit...»

Kahe päeva pärast on aprilli lõpp. Meil oleks vaja vähemalt kolme päeva müüki, et kuuplaani täita. Direktor laiutab käsi, ökonomist ohkab, kaubatundja ragistab telefoniga. Müüjad ilmuvad kordamööda konku uksele ja pöörduvad minu poole: «No-oh?»

Ma ei oska midagi ette võtta, kõik, mis on laos, on ka letis.

«Minge, müüge!» on minu ainukene nõuanne.

«Ükskõik kuidas sa ka müügisaalis naeratad, ühe paari asemel keegi kahte ikka ostma ei hakka,» kurdab Lea.

Lõuna paiku heliseb telefon. Kaubabaas ulatab meile abistava käe. «Soome saapad... Viiskümmend paari... Tulge isiklikult järele.»

«Miks isiklikult?»

«On vaja!» toru pannakse hargile.

Soome saapad! Soome saapad! Müügiplaan on päästetud.

Veel samal tunnil sõidan kaubamaja furgooniga saabastele järele.

«Olge head,» ütleb laojuhataja ja paneb kakssada seitsekümmend kolm rubla koos saatelehtedega mu ette lauale.

«Mis raha see on?»

«Kolme paari saabaste raha.» Brennerist uhkab üleolevat armulikkust.

«Ma tahaksin saapaid.»

«Saate ju, nelikümmend seitse paari ja kolme paari raha.»

«Ma ei tea... Viimaks veel keegi kontrollib... Tulge parem kaubamajasse järele.»

Mul on pisut piinlik, sest nemad ju abistavad meid, mina aga kihelen, nagu peaksin omast taskust midagi maksma.

Brenneri kulm kisub kortsu: «Kas sa arvad, et minu naine ja Nelly peavad paljajalu käima?»

Nelly on laos pakkijaks. Ta tuleb ukse vahele saapapaar näpus ja viskab need pahaselt lauale.

«Ei arva, aga sealt saaksite ju ka...»

«Hm...» Brenner mõtleb hetke. «Nelly, tehke saateleht ringi — kaubamajale 40 paari, ülejäänud seitse koos nende kolmega võtab iga kauplus kahe käega vastu.»

Ma tahan nüüd vastu hakata, kuid Brenneri nägu sunnib mind vaikima.

Ma saan oma nelikümmend paari ja sõidan tagasi.

«Noh? Noh? Noh? Miks nelikümmend, kui viiskümmend lubati?» Juba on Kiti näpp telefonil, kohe helistab ta kauba- baasi direktorile...

«Betrügerei... Lug und Betrug...» kobiseb proua Aru.

Isegi leebe Lea leiab, et meile on ülekohut tehtud.

Mu jutu ära kuulanud, jäävad nad kõik suuril silmil mu otsa vaatama.

«Kas siit või sealt, mis vahe sellel on?» Leal on kahju.

«Ma tahan ausalt asju ajada!» see endakaitseks öeldu kõlab õõnsalt. Ma olen endale liigset luksust lubanud ja nad ei andesta mulle seda. Kümme paari! Tuhat rubla ajal, kui me igat rubla jahime.

Kiti on kuuldust keeletu. Kui ta toibub, näitab ta näpuga meeleskohta, ajab keele suust välja ja teeb «Pää!» ning lisab:

«Oinas... suure algustähega!»

Nüüd keen ka mina üle.

«Pange siis ukсед kinni, kutsuge kõik sõbrad ja tuttavad jaole ning laske käia!»

Nad lahkuvad kiiruga konkust. Ainult Anne, too praktikant, ei taipa, peab ta ukсед sulgema või saapaid müüma minema.

Terve öhtupooliku kaubeldakse müügisaalis vaikselt nagu surnu sussidega. Järgmisel päeval on küll trügimist, kuid nelikümmend paari saapaid müüakse eranditult järjekorras seistajatele.

Aprilli viimase päeva pärastlõunal selgus, et kuuplaanist jäi ikkagi kaks tuhat rubla puudu.

Meie müüjad kogunesid kassa juurde nõupidamisele. Nad vältisid mind ja vaikisid, kui ma mööda läksin.

Pool tundi hiljem, kui ma müügisaalis olin, lippasid Kiti ja Lea konkusse ning ma kuulsin poikvel ukse vahelt neid telefoniga rääkimas.

Lea, leebem ja rahulikum, valis numbri, Kiti õpetas kõrval.

«Kas juhataja... Ma jalatsist, meie naiste nimel... Võib-olla

on teil midagi korjanud või... või... Võtaksime oma arvele... Ah... Ülemuste asi... Ei ole? Ei anna? Mis siis ikka...

Kiti rebis talt toru ja karjus vihaselt: «Kuule, vana Brenner! Ma lasen su haberne ametiühingus sisse seebitada ja turul teiste spekulantide hirmuks maha ajada! Suli! Küll ma tean, kuhu meie kümme paari saapaid jäi!»

Ilmselt oli toru teises otsas hargile pandud, Kiti aga sajatas ikka veel Brennerit.

Ma tuln konkusse aruannet koostama.

Viie minuti pärast «laskus» Aru väärikalt konkusse, mis oli müügisaalist kolme astme võrra madalam.

«Tohin ma mõneks minutiks linna minna?»

«Kuhu?»

«Meie plaani pärast. Kui teil midagi selle vastu ei ole, siis ma annaksin isikliku säästu ajutiselt ühiskonna käsutusse.»

Mul oli selge. Ta nõustus hoiukassast paar tuhat rubla meie kassase tooma. Plaan oleks täis, kõik saaksid preemiat ja juba ülehommene võiks proua Aru oma isikliku säästu uuesti hoiukassasse viia. Ma teadsin, et selliseid võimalusi on kasutatud, pealegi ei kartnud ma lähemal päeval inventuuri.

«Tohin ma siis?» Ta oli mantli kinni nõopinud, jalg trepile astumas, vaatas ta veel hetkeks minu poole.

«Minge, palun, müügisaali!»

Ta näppis oma nõopide kallal, aeglaselt avanesid mantlihõlmad. Ikka seisis ta veel mu laua otsas.

«Minge, palun, müügisaali!» Ma rõhutasin igat sõna. Kui juba kord sai otsustatud, et ausalt, siis jäägu nii! Mina vähemalt seekord sahkerdama ei hakka.

Ta ei kahelnud enam kuuldus, kui mantli kappi riputas:

«Dummheit... So was Dummes hab ich noch nie gesehen...» kobises ta.

Esimest korda nägin ma teda ärritunult värisevate kätega oma lokke sättivat, mis aga hoopis segamini läksid.

... Nad ei kogunenud enam kassa juurde. Lühikeste ja järskude repliikidega vastasid nad ostjaile, vihased endile, et neil midagi erilist pakkuda ei ole, vihased ostjaile, et need ei osta, mida parajasti müügil on... Minu müügisaali ilmudes pöörasid nad demonstratiivselt selja ja hakkasid usinalt kirsasaapaid riuleile seadma.

«Direktori juurde... Direktori juurde!» käis saalist kahin läbi.

Direktori kabinetis istusid ametiühingu esimees Sirkel, pudukaupade sektsiooni juhataja neiu Palm ja ökonomist.

«Jajaa... loomulikult, loomulikult,» noogutas Sirkel direktori jutu peale. Ülematega kõneldes on tema sõnavara väga

napp, tänu sellele on ta juba seitsmendat aastat ametiühingu esimees.

«Istuge, Lambett!»

Maarits tõusis ja jalutas mööda tuba. Neiu Palm istus sirgelt ja jäigalt ning puuris mind ilmse üleoleku ja halvaksapanuga. Neiu Palmi küljest võiksid mehed tulerauaga rapsides piibu peale tuld võtta.

«Teil on seitse tuhat üle,» rääkis ökonomist, «kanname jalat-site plaanist paar tuhat teile, siis oleksid kõikides sektsioonides kuuplaanid täis.»

Ma ei julgenud nüüd enam mingit oma liini ajada, pealegi teadsid kõik, et plaanide jagamisel olin ma ägedalt protestinud meie plaani ülemäärase liibe vastu. Nüüd tahtis ökonomist tehtud viga parandada.

«Jajaa... loomulikult,» kinnitas Sirkel ja patsutas rahulevalt oma põlve. Ta valge ümar nägu, mis oli puudriga ületustud, meenutas mulle kangesti värvilist inglipilti vanaema katekismuse järjehoidjal.

Kõik ootasid vaikides mu otsust. «Jajah, loomulikult,» ütlesin ma äkki. Mul oli piinlik, et ma poolkogemata Sirkelit matkisin.

«Milleks meie töötajad teistele preemiat teenivad?» neiu Palmi näos ei liikunud ükski lihas.

«Ja, jah... loomulikult,» lipsas jälle Sirkelil üle huulte.

«Mis on siis loomulik? Kas see, et me teistele preemia tasku paneme, või ise vastavalt määrusele plaani ületamise eest kõrgemat tasu saame?» Nüüd vaatas neiu Palm Maaritsa poole, kes oli akna all peatuma jäänud.

«Hhm... Õigus igaühel, kangus kahe vahel,» pomises Maarits oma mõtete kinnituseks.

«Kuuldavasti tahavad kingad ise ausalt plaani täita, milleks neile siis meie ületamine.» Proua Aru oli ilmselt meie pahanudustest juba pudus sosistada jõudnud.

«Nende plaan oli teie omast pingelisem,» ütles ökonomist. Ta on noor tüdruk, alles esimest aastat meie kaubamajas.

«Viimasel päeval plaani ei muudeta,» jäi Palm endas kindlaks. «Jalatsid ajavad jonni ja oma joont, ajagu siis juba lõpuni. Ei anna... Mitte kopikatki ei anna,» kostis vanapiiga kõrge kriiskav tiiskant.

«Neiu Palmil on kaupmehelikku haaret ja profiili,» kiitis proua Aru, kui ta pudust prantsuse lõhnaõli, soome seebi ja saksa šampooniga tuli.

Võib-olla tõesti. Praegu on ta aga krõbe vanatüdruk, kes kõige «oma» otsas on terve elu sama koilt ja kiivalt istunud kui praegu plaanirublade juures.

Keegi ei osanud siin salomonlikku lahendust leida. Pealegi oli seadus pudu juhataja poolt.

«Seltsimehed,» ütles äkki Maarits reipalt ja tuli laua otsa tagasi, «homme kella kümnest kuni kella kolmeni on kaubamaja avatud. Kooperatiivi juhatus palus, rajooni üldplaani on hädahoos.»

«Homme!!!»

Homseks panin pesu likku. Homme on vaja Villet vaatama minna. Homme on tuhat ja üks tegemist ootamas... Ja nüüd — tööle! Mul polnud aga moraalselt õigust õiendamiseks, sest meil jäi ainukesena plaan täitmata.

«Homme on kaubamaja avatud,» kordas Maarits ja vaatas Sirkeli poole. «Ametiühing oma nõusoleku annab.»

«Mismoodi?» Sirkel ei kuulnud, aga ütles igaks juhaks:

«Jajah... loomulikult.»

Ma kirusin mõttes Sirkelit. Temast ei ole ju kaitsjat ega kaalujat. Võib-olla sobiks ta lasteaiatädi, võib-olla kooks ta ahjupaistel «Ukule» ilusa kirju kampsuni või kasvataks roose. Aga ametiühingu esimeheks? Ei!

«Aga meie nõusolek?» poetasin üldisse vaikusse. Ma ei suutnud oma pettumust varjata. Laupäevad lähevad niigi kõik töö tähe all, juba asendame puhkajaid, ja nüüd see kevadine puhapäev, millele terve nädal sai loodetud.

«Teie nõusolek?» Maarits kehtas imestusest õlgu. Ta on alati rahu ise. Kui aga kusagil plaaniga «kõrbe», laupäevakule või kolhoosi minekul nurinat kostab, muutub ta tormiks. Siis tunneb ta end jälle sõdurina.

«Seltsimees Lambet... kui me iga soldati käest oleksime küsinud tema arvamust, kuhu me siis oleksime jõudnud?» Jälle marssis ta mööda kabinetti ja ma tundsin ta tõredust oma pea peale kuhjuvat.

«Siis oli sõda...» ma lausa ohkasin.

«Sõda, õige... Aga ega lahingud pole veel lõppenud...» Akna all tegi ta veel kord peatuse ja kordas: «Lahingud ei lõpe niipea!» Ja äkki, nagu polnukski siin vaieldud:

«Nägemiseni... Homme hommikul kell kümme näeme jälle...»

Ohtul kodus tegin ma möödunud päevast kokkuvõtet ja märkisin oma graafikus pluss-poolele kolm punkti. Ega mu selle päeva tegemised enamat küll ei väärinud.

3.

Kõik on jälle hea — kuu lõpu pahandused on unustatud, preemiarahad käes ja kulutatudki ning lõbus lõõpimine elustab meie vahetevahel morniks kippuvaid nägusid.

«Tuhat naeratust!» hõigatakse üksteisele ja jälle sumiseb kaubamaja sõbralikult.

«Pead sa seal kaubanduses traavima?» küsis kord onu Ruudi, nähes mind läntsakil tugitoolis, jalad diivanileenile tõstetud. «Leiba võib, laps, ka kergemini saada.»

Nendele sõnadele mõtlen ma siis, kui sekeldused, tülid ja pahandused konku seinte vahelt müügisaali ja veel kaugemale ulatuvad. Siis leian, et onul on õigus. Päeviti oleme lennus, õhtuti jalad surisevad. «Kohvi» saab direktorilt, «kohviga» kostitavad meid ostjad, hirm näppamise ees kummitab ühest inventuurist teise. Pealegi on meie palk suhteliselt väike. Töö ajal turul või poode mööda lonkimine ei tule kõne allagi. Ometi on meil kaadri voolavus väike.

«No käib nende kätest alles poppi kraami läbi!» kadestavad «pipsid» kontoreis.

«Ju nendele üht-teist ikka pudeneb,» arvavad turukauplejad enda pealt mõõtu võttes.

«Kerge ja puhas elu,» kommenteerivad kolhoosnikud. Ja ometi pole neil kellelgi õigus.

Kümme aastat tagasi kaotasid poppide kingade ja saabaste pärast viis kilo kaalust, kui ma paar kuud leppisin lõuna ajal ainult supi, õhtul aga leiva ja margariiniga. Hiljem harjusin ilusate asjadega ega arvanudki enam, et nende omamine on mingi eriline rõõm.

Neid aga, kellele kaubanduses midagi «pudeneb», kutsutakse meil lihtsalt spekulantideks.

Kergeks ja puhtaks võivad meie elu pidada vaid need, kes laudast lõunavaheajal korraks kauplusse lipsavad.

Aga ometi pole ma kunagi tõsiselt mõelnud mõnele teisele tööle minna.

Kaubamaja sumiseb ja konkus kuulutama jäädes kostab see kõrvu nagu mingi ergas harmooniline meloodia, mida kaugel koor ümiseb sordiini all. Vahetevahel segunevad sinna dissonantsid, kuid mulle tundub, et needki täiendavad omamoodi toda toredat meloodiat. Sellesse sukeldudes tunnen ma end äkki tuhandeile vajalikuna. Ma rõõmustan koos poisiga, kes oma esimese teenitud raha eest endale ise täismehhe kombel kingad valib. Ma rõõmustan nendega, kes säravi silmi ostavad kingituseks minu soovitatut. Milline rõõm on seista noorpaari vahel

ja pakkuda kord ühele, kord teisele midagi, mis nende kaunist hetke veel kaunimaks muuta aitab. Ja kui tore on see, kui vanamemm või taat midagi pehmet ja jala järgi leiavad ning muheda muigega kinnitavad: «Aitäh, tütar, aitäh... Need on ju nii kenad.» Kas see ei olegi too andmisrõõm, mis on saamisrõõmust mitu korda suurem. Selline rõõm varjutab raha väärtuse, justkui oleks rahal siin hoopis teisejärguline tähtsus. Raha on lihtsalt paber, mis registreerib toimunud tehingut.

On aga ka neid, kes tulevad, hõlmad valla, käed uhkelt taskus. Nad näitavad üleolevalt näpuga ja poetavad mokaotsast: «Äh, pange need ja need, see siit ja torgake too ka veel.»

Meie osakonnas on selliseid ostjaid harva, kultuuris aga sagedamini. Ptüü! sülgavad nad näppudele, harutavad rahanutsaku põuest ja loevad siis sellise näoga, nagu maksaksid nad tolle näruse kauba koos müüjatega kinni.

Ma olen püüdnud selliste ostjate teenindamisest hoiduda, sest alati jääb nende lahkudes hinge mõru mekk. «Tuhat naeratus,» hõikavad tüdrukud vastastikku üksteisele, kui selliseid ostjaid teenindades kipub meeoleolu morniks muutuma.

Jälle sumiseb kaubamaja, jälle uued ostjad, uued naeratused ja jälle tunned — sa oled tuhandeile vajalik.

4.

Üle hulga aja ilmus Alf meie sektsiooni. Veel viis aastat tagasi käis ta mul igal õhtul vastas, nüüd aga põikas üle mitme nädala korra kaubamajja. Kodus ei ole ma teda terve nädala näinud.

Alf näib tõesti mehe etalonina. Järsud õlad, kähar juuksetukk, mis laubale tükkib ja kõrge kasv ning uljas rüht meenutavad filmis nähtud Doni kasakat.

Tüdrukud kadestavad mind ikka veel Alfredo pärast, kes peoõhtuil kultuurimajas laulab: «Rando... Rando... Rando!»

«Vanemuine, laena meile oma kannelt,» itsitas Kiti minust möödudes.

Alf tahtis mulle midagi öelda. Ta kogus julgust, kuid tüdrukud sõelusid meie lähedal ning peale paari viisaka fraasi ei kuulnud ma talt midagi. Siis kutsuti mind telefonile. Alf kummardas mulle galantselt, vibutas hüvastijätuks kätt ja lahkus tänapäeva elutempot siunates.

«Mida ta mulle öelda tahtis?» mõtlesin ma pärast konkus.

Mida? Võib-olla on ta nõus lahutama... Võib-olla aga tahab kõike otsast alata? Tema näost ei loe kunagi midagi välja. Ei, ei... Temal on oma, ja minul...

Konku uks avanes ja Kiti sosistas: «Tule, vaata lumeinimest...!» Ma kohendasin masinlikult oma soengut ja astusin müügisala.

Kiti lobises oma tuttava tüürimehe Valteriga, noogutas minule ja sihtis silmadega kummisäärikute riiuli juures tolknevat meest. Riiuli taha varju jäädes oli mul hea toda «lumeinimest» piielda. Ta meremehekuue hõlmad olid valla ning lah-tisest särgikaelusest paistis karvane rind, mis tükkis välja nagu tokerja karvaga kass. Habe ja juuksed olid kõrvade kohal kokku kasvanud ning vaevalt oli neisse sel kevadel mõni kamm eksinud. Kõige naljakam tundus tolle mehe juures ta lai tõmbiotsaline nina, mis oli otsekui sõõralt kõrgete põsesarnade vahele muljutud. Ja sedagi oskamatult: nina oli vasema põse poole viltu.

Ma tahtsin kohe konkusse tagasi minna, Valter aga, äsja merelt tulnud, pöördus minu poole: «Noh, nüüd on küll proua Lambet kõrgema koha või kallima palga peale läinud, et ta vana tutvust tunnistada ei taha.» Me kätlesime, lobisesime tüh-jast-tähjast, siis päris Kiti: «Miks sa ei taha teenindada?» ja noogutas ikka veel kummisäärikuid jõllitava mehe poole.

«Uh... uh... uh...» väristasin ma õlgu, nagu oleks mul külm.

«Las ta olla,» sosistas Valter, «ta on pisut isemoodi.»

Just Valteri hoiatus ohutas mind «lumeinimest» veel kord takseerima. Läksin rahulikult, pisut ujedal sammul ning kohendasin käigupealt kingapaare riiuleil.

«Mida teile?» Ta seisis tummalt nagu raudrüütli eksponaat lossimuuseumis. Mul oli kõhe.

«Mida teile?» kordasin kõvemini.

«Pudel õlut ja punnivinna.» Ma võpatasin. See oli haua-tagune hää, pealegi ei paistnud pulstunud habemeräga, kas ta liigutab suud või on ta hoopis kõhurääkija. Püksitaskutest kiiksid viinapudeli kaelad.

«Te olete korrusega eksinud,» kogusin ma end ja sihtisin näpuga korrus kõrgemal oleva restorani poole.

«Oh, oh, oh...» müristas mees rämedalt, «jõle maru, mina ei eksi. Need eksisid, kes ehtasid. Nüüd tamb, kurat, pudeli õlle pärast veel kaheksateist astet ülespoole.» Ta paistis tõsi-selt pahane olevat.

Äkki nägin ma keset toda karmi ja kalki nagu kaht musta silma, mis meenutasid kangesti laste mängukaru nõõpsilmi.

Valter, nähes seltsimeest kätega vehkimas, kartis pahandusi ja ilmus meie juurde. Mind ei pannud mees enam miskiks.

«Sa jääd siia poi peale... Kurat sinuga, ma lähen lasen lonksu lõpuste taha.»

«Oota pisut, Jull,» Valteril oli Kitiga jutt pooleli jäänud.

«Ei, kõri tolma nagu Sahara ja kõht kisendab nagu kõuts küünlakuus.» Järsku puurisid ta mustad silmad mind nagu kurjategijat. See oli teravalt valus pilk. Siis õõtsus hetkeks ta sakkus pea sagivate ostjate kohal ja läinud ta oligi, ainult tõrvahais rippus veel kaua riiulite vahel.

«Ah, tema...» seletas Valter meie pärimistele, «kapten Jõle-Jull või lihtsalt Jõle. Imelik mees. Lastekodu kasvandik. Tal on kaks paika: merel või kõrtsis. Aga kõik püügirekordid on tema käes!»

Kes ta õieti oli ja kust ta tuli, seda teadsid vähesed. Kaadri- osakonnas oli muidugi teada, kuid need noorikud Jõle-Julli ankeediga ei vehelnud. Juhtus, et mõni liialt uudistama tükkis, öeldi kaadritest: «Ärge talle väga külje alla tükkige: ühele kopsas kuklasse, oli paar aastat «pajukil».»

Sellest jätkus. Keegi ei trüginud Jõlele sõbraks ning Jõle ümber tekkis salapärasuse oreool. Naised vaatasid talle järele, mehed aga hoidusid tee äärde, kui Jõle vastu tuli. Ta ei puudutanud küll kedagi, kuid ei sallinud neid, kes muidu kippusid juttu puhuma.

«Jõle,» mõtlesin ma, kui Valter oli lahkunud. «Kui taiplikult on osatud nimi leida!»

Terve öö maadlesin ma unes mängukarudega ja kõigil neil olid Jõle-Julli nõõpsilmad.

5.

Noorpaaride vitriini ees on alati palju naisi-uudistajaid. Nende pilgupüüdjaks on kingad: valged, beežid, mustad lakid, pruunid — tikitud kulla ja hõbedaga. Siin peatus nirginäoga hepakaid tüdrukuid oma tulevase käevangus, siin peatus vana- paare möödunud meenutades, siin peatus ka vanapiigasid, kellel polnud õnneks või õnnetuseks siit vitriinist kingi vaja läinud.

Vitriini ees seisatus abielupaar, kes oli Volga äärest sõitnud külla oma sõdurist pojale. Ja olgugi et mees juba paar korda häbelikult ringi vaadates keelitas naist endaga kaasa teise osakonda tulema, jäi naine ikkagi vitriini ette seisma.

Ma tean oma kogemustest, et mõnes suhtes oleme meie, naised, ühesugused, olgu me siis Kaspia tagant, Saksast, Soomest

või Saaremaalt. Ilusad kingad köidavad alati meie tähelepanu, sest ilus king vormib ka keskpärase jala ilusaks, tõstab enesetunnet ja annab esinemiskindluse. Pealegi libiseb meeste pilk alati jalgadele. Meestele aga tahame meeldida kõik, ükskõik, kas meil on julgust seda tunnistada või mitte.

«Tule, lugeda oskad?» Mees võttis päris tugevasti naisel käsi- varrest kinni ning sihtis sõrmega sildile: «Ainult noorpaaridele!»

«Lase nüüd... Vaadata ikka tohib.» Ma kõnetasin neid:

«Kas tütar hakkab abielluma?»

«Oh ei! Ta on noor alles, lõpetab tehnikumi. Ma pole nii ilusaid kingi näinudki,» tunnistas naine vaimustunult.

Kingad olid tõesti kenad, olin isegi neid jalga proovinud ning tantsusamme teinud.

«Kas neid müüakse ainult noorpaaridele?» tahtis naine veenduda sildi õigsuses.

«Ainult neile.»

Naine vaatas kingi, mees nihkus piinlikkust tundes eemale.

«Tule... sulle öeldi,» porises mees juba pahaselt.

Ja äkki nägin ma tolle lihtsa vene naise asemel oma ema nii viisi seismas. Mul oli korraga kahju sellest naisest, kes vitriini ees seistes mõtles tehnikumis viimaseid eksameid sooritava tütrele. Naine ei mangunud, ei ahhetanud, ei löönud käsi kokku ega kutsunud jumalaema appi. Ta vaid vaatas ja naeratas malbelt.

«Meid vaadatakse juba,» Mees lõi käega ning kadus ostjate hulka.

Ma küsisin naiselt kinganumbri ja kirjutasin tšeki. «Kassasse,» ütlesin ma ja lipsasin konkusse.

Naine naeratas ikka veel.

Ma polnud talitanud eeskirjade järgi, ometi ei olnud mu hinges etteheite varjugi. Veel enam, mul oli isegi hea meel. Proua Aru nägi seda pealt. Pooled linnanoorikuist on talle tuttavad. Kui sellele võis, miks nendele ei või? Proua Aru ei ole sugugi tumm-eit, nagu teda nüüd isegi kaubamajas kutsutakse. Ta on kaval, pisut rafineeritud onna «vana kooliga», toetub oma arvamustes «asistele» inimestele. Tegin ma valesti? Seaduse järgi küll, aga südame järgi mitte. Miks peaksid need kingad kaunistama ainult nende tüdrukute jalgu, kes kuu-paar pärast pulmi seisavad samades kingades advokaadi juures, käed ahas- tavalt rinnal: «Oh, kui õnnetu ma olen! Meie iseloomud ei sobi!»

Vaikselt avanes uks. Naine seisis uksele ja nüüd naeratas ta mulle.

«Ärge pahandage, ma segan.»

«Milles asi? Ei, ei, ei,» tõrjusin ma, nähes teda kandekotis sorivat.

Ta võttis kotist mingi paki.

«Ei, ei!... Pole vaja!» Ma tõstsin tõrjuvalt käed. Nii sümpaatsed inimesed ja äkki sedaviisi.

Ta vaid naeratas.

Paberist paistis kuivatatud kala.

Mul polnud sõnu, aga ma ei tundnud ka toda rusuvalt alanavat tunnet, kui «natšaid» pakutakse. Pigem tegi see mulle nalja ja süvendas veelgi mu usku lihtsatesse ja avala hingega inimestesse.

Lõunatunnis kädistas kogu meie naispere vobla kallal, üksteise järel tõusid põidlad ning kõlas tunnustav «voh!»

III peatükk

1.

See oli liig. Me kõik tajusime seda, kuid parata polnud enam midagi.

«Kiti! Kiti!» hüüdsin ma hoiatavalt.

Kiti trampis jalgadega ja karjus õnnetule, soliidse kikkhabeme ja vidutavate silmadega vanemale mehele midagi vihast näkku.

Mees tõusis, mühatas korraks ja sammus kõige otsemat teed direktori juurde.

Kiti välgutas oma rohelisi silmi ja karjus talle järele:

«Raisk... raisk... raisk...».

Lea seisis, käed kaudu külgi, praktikant tõmbus kõige hämarasse nurka ja proua Aru vajus häbist ning hirmust leti laha varju.

Minu ergas frustratsioon sundis mind vaikima. Ma ei oleks suutnud ega osanudki tekkinud olukorras lahendust leida.

Mõne minuti vaikisid müüjad, vaikisid ostjadki, keda õnneks oli sel tunnil meie osakonnas vähe. Nad piidlesid altkulmu Kiti poole, kes seeris ärritatult riulite vahel ja kirus pobinal: «Sokuhabe... vana tõhk... käperdaja...»

Siis ilmus direktori sekretär trepile. Tõsine, asjalik, sellise ilmega, nagu ei eksisteeriks kedagi peale tema. Ta vaatas trepimademelt meie osakonna poole ja kuulutas: «Katherina Kalm, direktor kutsub!»

Kõik, kes olid toiminuga kursis, tõmbusid pisut kühmu. Kiti aga läks julgelt trepist üles, nagu kiirustaks ta, et lahkunud isandale veel võmmu kuklasse anda.

Need, kes direktori ukse tagant juhtusid mööda minema, andsid päkkadele valu, et kiiremini ohutusse kaugusse jõuda.

«Vana mõirgab,» ütles Ründi-Päss ja temagi eemaldus siit, nagu jalad võtsid.

Praktikant Anne, kes meilt üht-teist juba õppinud oli, püü-

dis omal käel direktori meeleolu määratleda: «Pikne... Müris-
tab...»

Kiti nuttis viha pärast, hakkas luksuma nagu laps ega saan-
nud seletamisega hakkama.

«Mis te omale lubate!» karkis direktor.

«Mitte... midagi.»

«Seltsimees Kalm, teie koht pole Hermese templis, vaid kusa-
gil pärapõrgus, lambalaudas või kanafarmis. Ristiinimeste seas
nõnda ei räägita.»

«Ta ise...» nuuksus Kiti.

Kiti seletas pisaratega pooleks: «Eile, kui ma töölt koju läk-
sin, istus see mees kahe teise mehega pargis... Ja kui ma möö-
dusin, ütles... ütles...»

Kiti nuuskas nina ega julgenud korrata, mida talle eile
öeldi.

«No mida ta ütles?»

«Ütles... ütles hirmus sandisti... Ütles, et... et lits nagu
lõupoeg Pariisi bulvarilt,» kärmelt voolasid pisarad põski
mööda ja kukkusid lauale.

«No kuulge...» venitas Maarits, kelle arust ostja selline
käitumine oli muidugi liig, kuid impulsiivset Kitit ei tahtnud
ta kraadivõrdki õigustada.

«Võib-olla oli mees purjus, ja kas ta siis teie kohta ütles.
Mine tea, kellest neil jutt oli...»

«Ütles... ütles jah... Ja ega siis mina süüdi ole, et mina
kaine olin...»

«Hhm... jaa... Noorel ja kenal tüdrukul ei ole vaja kuu-
lata, mis joru mehed ajavad. Nende asil!»

Kiti ei tõinanud enam, luksus vaid ja tupsutas taskurätiga
põski.

«No ja täna?» jätkas Maarits ülekuulamist.

«Tuli nagu vana tuttav.»

«Kõik ostjad on müüjale nagu vanad tuttavad.»

«Hakkas kingi proovima. Ikka soome omi, saksa sandaale,
rootsi kingi...»

«See on ostja õigus. Nii peabki olema,» õigustas Maarits
meest, kes talle oma arvamuse kaubamaja müüjate kohta äsja
näkku paiskas ja ise minekut tegi.

«Ise muudkui vidutas silmi ja laulis seda laulu: «Pariis...
Pariis...» vana sokk sihuke.» Jälle véeresid pisarad ta põski
mööda.

«No ja siis...»

«Siis... siis...» Kiti ei julgenud Maaritsale öelda, et ajal,
kui ta kummardus kinga võtna, näpistas mees teda rinnast,
õrnalt küll, aga siiski. Ta näitas endale kõhu peale, ja ütles:
«Torkas mulle... näete, sõrmega siia...»

«No mis te nüüd, ega ta tohter pole. Mõnel on selline komme,
et seletades laiutab käsi ja siis kogemata...»

«Kogemata... kogemata...» osatas Kiti. Ja just see, et ta täit-
lõtt rääkida ei sõandanud, tegi ta vihaseks ja pani luksuma.

«Teate, seltsimees Kalm, õhtul kodus või pargis saatke selli-
sed mehed kuu peale või veel kaugemale. Kaubamaja aga on
püha paik, siin teenindatakse kõiki ostjaid uhesuguse lahku-
suga... Mis te talle seal ütlesite?»

«Ütlesin...» Kiti nuuskas nina ning pahvatas: «Ütlesin, et
vana sokk, kuradi raisk, pöruta põrgusse!»

«Ennekuulmatu! Ennekuulmatu! Ei, ei... see kingaosakond
viib mu hauda...»

Kiti tuli ikka veel silmi pühkides, ega varjanudki saadud
sauna

Õhtul kutsuti mind koos Kitiga uuesti direktori juurde, kus
Sirkel ja parteisekretär ees ootasid. Kõigil oli juba teada, mis
«kingas» oli juhtunud.

«Seltsimees Lambet, miks te ei kutsu oma müüjaid korrale?
Karistan Kalmi ja teid ka.»

Ma vaikisin.

«Mida teie arvate?» pöördus ta Sirkeli ja sekretäri poole.

«Jaa, jah... loomulikult,» sosistas Sirkel.

Parteisekretär on üks pudu-müüjaist. Ta vaikis, sest häbe-
matu ostja ja häbematu müüja olid mõlemad talle tuttavad.
Südames tundis ta Kitile kaasa, ametikoha järgi aga pidi müü-
jalt nõudma korda ja enesedistsipliini, aga ta vaikis, sest noore
naisena tundis ta selliseid mehi.

Sirkel esitas pika monoloogi müüja osatähtsusest nõukogude
kaubanduskultuuri tõstmisel, karistusest aga vaikis.

«Võib-olla noomitus,» ütles Maarits.

«Jaa, jah... loomulikult.»

«Või jääme esiti märkuse juurde,» kahtles direktor. Kõik
vaikisid.

Maarits tõusis, sammus oma tuttavale kohale akna alla, kuid
laulu ta täna ei ümisenud. Äkki pöördus ta ringi ja küsis Kitilt:

«Kas teile kodus vitsahirmu ka anti?»

Milline küsimus! Mul oli pisut piinlik, Kiti aga vastas krap-
sakalt: «Anti, kui tarvis oli!»

«Hhm... jaa...» Ikkagi ei tulnud Maarits meloodiata läbi:
«Kui lapsena lustlik luhas...» ümises ta vaikselt.

«Lambet, miks te tüdrukud käest ära lasete?» Ta tõstis ähvar-
davalt sõrme.

«Kuidas? Mida mina?»

Maarits ei oodanud minu selgitust, vaid jätkas:

«Kenad naised, aga jutt nagu voorimeestel...» ta tagus sõr-

medega mingit takti aknalaua ja tuli siis oma kohale tagasi, et kõigest kokkuvõtet teha.

«Noh, minge! Kui ma veel kord sellist asja kuulen, siis...» Ägedalt sõrmega lauaplaadile tagudes saatis ta meid pilguga, mis meid lahkuma kiirustas. Kui ma ust kinni tõmbama pöördusin, kuulsin ma teda ütlevat:

«Hhm... kuradi marudalt ütles tüdruk sellele kehkadiveile,» märkas siis, et ma kuulsin ja kõneles kõvemini: «Ostjal on alati õigus. Ostjaga ei vajeldal!»

2.

Ainult paar päeva suutis Kiti end vaos hoida. Saalis oli ta leebus ise. Kui keegi teda pahandas, hüppas ta kähku konkusse ning sajatas siin sosinal, siis oli viha möödas ja jälle võis saalis kuulda Kiti lembivat häält: «Mida ma võin teile pak-kuda?»

Ma märkasin, et Kitil tekkisid pahandused just meestega, kes viiekümne piirini olid jõudnud ja kes kuidagi ei tahtnud endale tunnistada, et nende valikuvõimalused on ahenenud. Nad ei tunneta reaalsust või püüavad seda tehtud reipuse ja lõbususega leevendada. «Veel pole kadunud Rooma,» kinnitavad nad enestele jonnakalt, jättes tähele panemata juuksehõbeda kõrva ääres ning kummuva kõrvitsa vesti all. Kui nad siis ahistuse ajal veel kord nooruse järele haaravad, tekivad pahandused. Neile antakse mõista, et aeg on neile andnud kõik, kuid osakese ka juba tagasi võtnud...

Ja Kiti leiab, et tema on kutsutud ja seatud neid mehi tõetundmise juurde tooma.

...Sel päeval oli meil ostjaid vähe ning igavlev Kiti aitas meeste valmisriietes uut kaupa varnastada. Siis jäi ta hetkeks konsultandina mantlite juurde peatuma, kus parajasti paar meest uusi nahkmantleid uudistasid.

Turske traalimees oli mantli selga ajanud ja kirus:

«Kokkuhoid... kokkuhoid... Kuradid teevad kokkuhoiu arvel paari säärikuid, aga mantel õigele mehele selga ei lähe...» Sellele kaheksapuudasele mehele jäid hõlmad vaksa yõrra valla.

Üks geoloogidest, kes meie randades naftat otsivad, otsustas traalimehe arvel pisut teravmeelitseda: «Tursa maksa ja angerjat turul ei ole... kõike head korraga ei saa: kes hästi sõbb, käib kehvasti riides,» ta sikutas oma nahkmantli hõlmu kleenukese keha ümber koomale.

Traalimees mühatas vaid ja hakkas nailonjoppide seast parajat otsima. Kiti asus talle appi.

«Küll ma ise leiän,» tõrjus mees Kitit, kes nüüd tegevusetult kassa kõrvale seisma jäi.

Otsekohe nihkus geoloog talle külje alla, sest Katherina Kalm on kaubamaja magnet.

«Nahkmantlid,» ütles geoloog irooniliselt, «siin provintsis pole ju paikagi, kuhu sellise mantliga minna.»

«Teil on õigus,» kiitis Kiti viisakalt järele. Mees nägi selles vastuses poolehoidu avaldamist ja naeratas: põrgu päralt, kena tüdruk, ilus ja sire!

«Ikkagi ostetakse?» päris geoloog, et jutt ei katkeks.

«Ostetakse,» kinnitas Kiti.

«Noh, ja milleks neile siis need?»

«Ah milleks? Eks need meie mehed käi selliste mantlitega uures linnas teie noorikutega semmimas.»

Seda oleks võinud ju naljana võtta, kuid Kiti üleolev toon pahandas geoloogi. Just nagu nad ise seal mehed ei olekski, et siit traalimehed muudkui lähevad ja semmivad. Geoloog taganes pisut Kitist, taipamata, oli see teravus või nali, iroonia või püha lihtsameelsus. Asjale pani aga ilusasti punkti traalimees ise, kes oli endale paraja jope leidnud ja nüüd, ühes käes nailonjopp, teises nahkmantel, kassasse ilmus.

«Mõlemad?» küsis Kiti. «Te ütlesite ju, et mantel on kitsas.»

«Äh, asi nüüd... Poiss jälgub Talina vahet. Võtab seal mõne mamsli hõlma ala, kui vihma käde jääb.»

Nad naersid Kitiga koos. Geoloog tõmbus päris ukse alla. Ta vaatas kord Kitit, kord traalimeest, kehtas halvustavalt õlgu ja pomises:

«No küll siin on ikka ennasttäis inimesed.» Ta ei nõudnud kaebuste raamatut ega läinud ka direktori juurde.

Õhtul istus geoloog meie kaubatundjaga restoranis ning järgmiseks keskhommikuks, kui Maarits meie osakonda tuli, oli talle juba kõik teada. Ta oli ülimalt heas tujus ja ümises «Päikesepaistelise oru serenaadi». Äkki peatus ta Kiti kõrval, vaatas talle näkku, vilistas vaikselt miilitsaauto hoiatavat signaali, tõstis sõrme ja ütles: «Mitte ei usu, et teile kodus vitsahirmu anti.»

Ma olen käinud kümneid kordi Tallinnas jalatsite tellimust kooskõlastamas, kuid alati on leidunud tagantjärele tarku õpetamas, kuidas just oleks pidanud ette nägema ostjate soove, konjunkturi muutusi ning moe suunda. Mitte kunagi ei antud mulle kedagi kaasa, kellega oleks võinud nõu pidada. Täna aga üllatas mind Maarits, kui ma talle oma palve esitasin.

«Võtke see Kiti kaasa,» ütles Maarits, pisike tüdimus hääles

Võib-olla tahtis Maarits temast lihtsalt puhata. Kitiga juhtus iga päev midagi, millest sageli ka direktorile ette kanti. Kord «kasvatas» ta ostjate maitset ning «vestles» nendega viisakuse ja eetika teemadel, kord kutsus «pässe» korrale, kord nõokas teravalt koonerist kolleegi. Ja alati oli tal imepärane anne oma toimekais tegemisis vahele jääda. Ometi anti talle andeks asju, mida mõne teise juures oleks pärispaheks peetud. Kiti oli lihtsalt suur võrukael, kelle üliarenenud õiglusetunne lõpuks kõik kenasti paika pani.

Müügisaalis ootas mind Alf. Ta oli pisut murelikum kui muidu, teatades mulle oma pikemast ärasõidust.

«Mis siis, hüva reisi,» ütlesin ma ja mulle tundus, et ta muutus pisut lõbusamaks. Ta ei seletanud mulle midagi pikemalt. Milleks? Me oleme täiskasvanud inimesed ja tajume selgesti omavahelist sobimatust. Ville? Hea, et poiss pole temasse kiindunud.

Ma saatsin Alfi läbi müügisaali trepini nagu vanadel headel aegadel. Kõik nii, nagu alati: naeratus, käeviihe, «tšäu»... Temal jätkus tuju veel proua Arulegi õhumusu saatmiseks.

«Ein prächtiger Kerl...» proua Aru palgeil mängis hetkeks puna.

Ma taipasin, mida Alf tolle pikema ärasõidu all mõtles... Oleks see kõik juba möödas!

Osakonda tagasi minnes manasin näole rahuliku ilme. Nad ei tohi midagi märgata. Milleks ilmale oma muresid kaevata? Tüdrukud ei lõõpinud täna ja ma otsustasin tõe varjamiseks ise pisut jahmerdada: «Noh, Kitt, kas kannelt enam laenata ei tahagi?»

Kiti ei vastanud. Tal oli millegipärast piinlik, siis äkki partatäs ta:

«Ära mängi lolli... sinu kandlekeeled on ammu katkenud!» Ta vaatas mind sellise näoga, nagu avaldaks mulle teab mis maailma tõe.

«Noh, ja mis siis?» Ma lihtsalt ei osanud talle muud vastata. Nad teadsid siis kõike...

«Teed sihukese näo, et oh-oh-ooo...! Endal aga süda nutab — oh, Jeesus, sinu valu...!»

«Aga kuidas sina siis arvad? Pean ma üle kaubamaja karjuma, et tüdrukud, andke sellele apteekrile valu, kes minu galantsele kandlemängijale armastuse tinktuuri sisse jootis!»

Nüüd vaatas Kiti mind imestunult: «Einoh... sa oled tõesti maru mutt.» Tal paistis heameel olevat, et ma endast ära ei kukkunud. Mina lõin käega ja naeratasin, olgugi et käegalõõmise meeoleu mul küll ei olnud. Ühe neist tuhandest naeratusest võib ju ka müüjate omavahelisel vestlusel ära raisata, ei pruugi ju kõiki müügisaalis ostjatele kinkida. Küllap on naeratustelgi lubatud loomulik kadu. Ja just praegu vajasin ma oma kibestumise varjamiseks ühte naeratust.

Ohtul kodus olid lood tõsisemad kui päeval töö juures. Leidisin peegililaualt maniküürikarbi alt Alfi kirja. Selles oli ainult neli sõna: «*Ultra posse nemo obligatur.*»

Need sõnad ei ütelnud mulle mitte midagi. Tehnikumis meile ladina keelt ei õpetatud.

Terve öhtu püüdsin ma asjatult nende sõnade saladusse tungida. On need hüvastijätuks? Võib-olla aga peitub neis hoopis midagi muud?...

«*Ultra posse nemo obligatur,*» pomisesin ma uinudes.

Järgmisel päeval sõitsime Kitiga Tallinna.

Kooskõlastamine ja tellimine läks nagu harilikult: pisikesed pahandused numeratsiooniosas, impordi ja kodumaise ning tänava- ja peekinga osatähtsuse protsendi pärast. Pisikesed pahandused ja suur rõõm, kui midagi ilusat pakuti.

Kümme- ja tööjalatsite osas polnud erilisi nihkeid, numeratsiooniosas pärast aga pidi kauplema. Rannamehed on pikka kasvu ja jalanumbridki suuremad. «Kus härge — seal sõrga,» ütlevad nad ise uhkelt number nelikümmeist seitse ja nelikümmeist kaheksa kummisäärikuide nõudes. Üleliidulise skaala järgi tuleb aga saja paari säärikute kohta suuri numbreid napilt. Nõnda siis juhtubki, et säärikuid on küll saadaval, aga kalamehed käivad kõntis varbad saabastes ja kiruvad kaubandusmehi.

Pika kauplemise peale anti meile lisaks suurte saabaste numbrikastid.

«Ah, kalamehed nõuavad?... Hm... jaa...» mõtles tädi-kene valjusti ja pastakas ta peos peatus hetkeks, «kas seal ikka angerjat ja siiga ka püütakse?»

«Püütakse küll, aga kätte ei saada,» ütles Kiti, taibates, kuhu tädi ke sihib.

«Ah... ah...» viiest kastist tehti kooskõlastusprotokollis kolm...

Kui toostusemehed lõpuks uue kingamudeliga lagedale tulid, kostis tellijate ridadest, kus enamuses olid naised, ohootamist: valge tald, helepruun siidisest nahast pealis, tupsukestega paelad ja kaunis fassong. See polnud king, vaid lausa ime! Isegi möödunud aastal otsitavaim Soome «Monofinn» jääb sellele alla.

«Ometi kord... Ometi kord!» kiitsid tellijad.

«No küll neid müüks...!» ütles Kiti igatsevalt.

«Millal?... Millal? Millal?» nõuti läbisegi vabriku esindajalt.

Selgus, et neid toodetakse forsseeritult ja nad tulevad müügile tuleva aasta esimeses kvartalis. See oli hea uudis. Tüli tekkis aga tellimuste kooskõlastamisel: iga rajoon oleks neid süle ja seljaga endale ahminud.

Lõpuks, pärast pikka kauplemist, vormistati meile viiekümne-tuhandene eeltellimus. Kui Kiti aga kinga kaua paitas ja nagu beebit hellitas, tegijat taevani kiitis, muigas terashallide juustega soliidne mees ja noogutas soostuvalt. Mulle tundus, et ta vaatas Kiti tähelepanelikumalt kui kuulas ning märkis lepingusse viiekümne asemel seitsekümmend tuhat.

Tallinnast tulles üllatasime hea uudisega oma osakonna noorikuid. Nad usaldasid meie maitset ning tundsid koos meiega rõõmu saabuvast esimesest kvartalist, kui kõik impordi-otsijad pahviks lüüakse.

4.

Nüüd on kõik möödas ja ma ei taha meenutada ega kellegagi kõnelda sellest lahutusprotsessist. Alfred oli džentelmen: mitte mingeid nõudmisi, kõik jäägu naisele. Ta isegi pakkus Ville jaoks alimente, mida ma aga uhkusest tagasi lükkasin. Poetasin paar pisarat taskurätti, mitte Alfredi, vaid iseenda pärast.

Alfredi kahepalgelisus lõi kohtulaua ees jälle särama. Millets talle oligi vaja meie vana mööblit või vaipu, millest mõnel juba kümneaastane staaž? Ka põrandapinda polnud talle vaja, sest apteekri vanemal oli linnaservas soliidne villa. Ja mis kõige tähtsam: Alfredile oli olnud džentelmeni reputatsioon alati peatähtis.

Punkt! Olgu! Mitte üks sõna enam sellest!

Kahe päeva pärast kohtuotsuse järele minnes istusin hetke kohtuniku kantseleis, oodates sekretäri, kelle käes oli pitsat. Meil polnud millestki rääkida ja kogemata lipsasid üle huulte mind nädalaid piinanud neli maagilist sõna: «*Ultra posse nemo obligatur*». Neid, olgugi sosinal poetatud sõnu, kuulis ka kohtunik.

«Hästi öeldud,» naeratas ta. «*Ultra posse nemo obligatur*» — kui kõik lahutajad niiviisi suhtuksid — ei kohustaks keegi kedagi enamaks kui võimed lubavad — küll siis oleks hea kohtunik olla.» Nüüd vaatas ta mind juba pisut mõistvama pilguga.

Nüüd oli mulle nende sõnade tähendus selge, nende mõte aga piinas mind veel kaua.

Kas tahtis Alf mind lohutada või õigustas ta sellega oma suhtumist elusse ja armastusse? Ükskõik kuidas ka oleks, jäädavad need neli sõna mulle ikkagi veel maagilisteks.

Mis saab edasi? Ühes olen kindel — ma vajan puhkust nagu pärast pikka eksirännakut. Aga armastust? Võib-olla ma ei tajugi enam õiget armastust? Armastasin Olafit, ja öeldakse ju, et igapähele on elus õnn vaid üks kord tõeliselt armastada. Tähen-dab, mina olen oma armastuse ammutanud. Aga kui see ei olnudki tõeline armastus? Mul on laps, ma armastan teda, mida ma veel vajan? Samas aga ajas keegi minus kiusu: sa elad ühe korra. Sellele, kes tahta ei oska, ei anta midagi... Kolm korda on kohtu seadus... Proovi! Proovi, tüdruk!

Töö juures polnud aega enda kallal pikalt urgitseda. Kiti oli kõiketeadja Aru poolt informeeritud. Ta jälgis mind silmanurgast, tõstis põidla ja seletas: «Saada kuradile!» ja kui ma mõtlikuks jäin, lisas: «Tuhat naeratust!»

Kiti endaga oli ka viimastel päevadel midagi lahti. Ta tormas tuulena müügisaali, samas seisatas hajameelselt riulite vahel, unustades, miks ta siia oli tulnud, peatus sageli peegli ees ja kõneles pikalt telefoniga. Juhtus siis keegi veidi lähemal olema, ahenes ta jutt üksikuks segasteks repliikideks.

«Kiti, lõpetal! Kunded ootavad,» kutsusid tüdrukud teda müügisaali. Tunni aja pärast oli Kiti jälle telefoni juures.

«Kellega sa seal nii kaua vatrad?» päris Lea, kelle pikk närv hakkas krussi kiskuma.

«Ah, mina...? Ema, vana inimene, tal läheb igavaks. Oli pisut haige...»

Me kuulsime poikvel ukse vahelt, kuidas ta mõnikord «üle kees» ja oma ema hülgeks, rasboinikuks ja bratjaagaks kutsus.

Kiti käis enneloonat ringi, nagu oleks ta käsi küümarliigesest vigane. Käsi krõnksus rinnal, jälgis ta kellaosuteid. Siis peatus hetkeks peegli ees ja jooksis lõunale.

«Kuhu, kuhu?» päris Lea. «Veel on viis minutit aega!»

«Ah, tead, ema on pisut pedant, ta ei salli, kui hiljaks jään.»

Ei ole meie naised lihtsameelsed ja vaevalt Kiti isegi uskus, et ta juttu puhta kullana võetakse, kuid midagi pidi ta ju ütleva.

Lõunale minnes oli Kiti särav kevad, tagasi tulles aga raugesuvi. Ta näksas minu kiluvõileiba:

«Kuule, ma pirgin su kilud ära, mis nad muidu kuivavad.»

«Eks sa pirgi, mul pole isu.»

«Kuule, ma tilgutan siit termosest pisut kohvi peale.»

«Tilguta, tilguta...»

Ka paar kuivanud kohvisaia kadusid nagu piisad päikeses.

«On sul kodus leib luku taga?» uuris Lea oma vaikselt viisil just nagu kaasa tundes.

«Ah, tead... ema ei hakanud tegema, Ta oli... ta oli välja läinud,» jahmerdas Kiti

«No on ta sul ikka... haigusega ronib välja...» urgitses Lea mudukil muigega.

«Ära päri... ära päri!» tõrjus Kiti.

Isegi proua Aru vaatas Kitit, imestas ja ohkas:

«Õu, no on alles apetiit! Lõunalt lõunale!»

«Topelt ei kõrise,» viskas Kiti riulite taha pagedes. Need pärimised, kahemõttelised jutud ning kelmikad pilgud muutusid tüütavaiks.

Noil päevil me Valterit ega Jõle-Julli kaubamajas ei kohanud.

5.

Sel kevadõhtul avatud akna all tundsin ma valusat koduigatsust. Igatsust Ville, ema, onu Ruudi ja tolle tüdruku järele, kes mind sauna taga varsakapjade keskel allikal ootab.

Mul pole õde ega venda, lapsepõlves ei olnud meie lähedal minuealisigi, kellega koos oleksin saanud mängida. Tundsin igavust ja igatsesin seltsi. Nuuskisin põõningul ja aidas, laudas ja lakas, keldris ja kuuris ning jõudsin lõpuks sauna taha, kus onu Ruudi oli allikale ilusad rakked teinud. Luugi kõrvale nihutanud, nägin ma sealt väikest tüdrukut mulle vastu vaatamas. Nüüd oli mul, kellega vestelda. Too pisike tüdruk suhtus minusse hoopis teisiti kui kana või kassipoeg, keda ema mulle seltsiks soovitas. Alati, kui ma teda sealt alt kõnetasin, kõnetas ta ka mind, kummardus ja ma madalamale, lähendas temagi oma näo mulle vastu.

Kord kevadel, suure vee ajal, kui allikas pea rakëteni ulatus.

lahtsin ma oma põse ta põse vastu suruda, nagu ma vahel kassipojaga tegin. Tundsin aga ta palge märja olevat ja tõmbusin kohkunult tagasi.

Pimedas ja vihmaga ei tulnud tüdruk minuga kunagi vestleva, olgugi et ma mõnikord teda lausa anusin. Ma teadsin aga teda seal olevat, jagasin temaga oma muresid ja mul oli kohe hoopis kergem.

Ja just see, kuidas ta mulle vastu sosistas, kuidas ta minu rõõmude puhul minuga koos lõkerdas ning kurbuse korral pisaraid valas, tegi ta mulle lähedaseks ja armsaks.

Ajapikku kujunes sellistest käikudest harjumus ja siis, kui mul midagi päris sassi kippus minema, tundsin ma lausa vajadust korra allikal käia. Nüüd käin ma allikal ainult siis, kui mure muserdama kipub, küllap on rõõme selleks liiga vähe, et neid veel kellegagi jagada.

Haarasin juba graafiku järele, kui kuulsin ukse taga tümpsuvaid samme. Hiline postiljon kolistas kirjakaastiga. Panin graafiku kõrvale, sest vaevalt täna olekski minust oma päevaste tegemiste objektiivset hindajat. Liialt ärgitavaid sündmusi on alati parem lasta esiteks pisut laagerdada ja alles siis asuda neid kaaluma.

... Kiri postkastis oli tavaline armastuskiri: sinise tindiga roosal paberil. Selliseid kirju kirjutasime meie, teismetes koolilapsed, epakaile meestele, kes olid enamasti meist kümme aastat vanemad. Ise anonüümseks jäädes käisime piilumas, kuidas nad kutsutud paika kohtamisele tulid, tunnusmärgiks ajakiri taskus või lilleõis kuuerevääril.

Need kirjad lõhnasid lavendli, levkoi või maikellukese järele, olenevalt sellest, millist odekolooni meil parajasti käepärast oli. Sellest kirjast aga uhkas pisut tõrva, vaigu ja adru lõhna.

Nüüd, paarkümmend aastat hiljem, ise sellist kirja saades, ei osanud ma midagi arvata. Algul mõtlesin, et mõni maksab kätte, siis aga uskusin klassikaaslast märku andvat, et neil pole nooruse lustakad lood veel ununenud.

Ma lugesin kirja, kerge muie suunurgis tuksatamas. Siis hakkasid mind paeluma kaupid sõnad armastuse ja looduse kohta. Lõpuks aga tundus mulle, et ma olen kõike seda juba kusagilt kuulnud või lugenud.

Kirja lõpus muidugi soov lähemalt tuttavaks saada, aadress: Tallinn, Peapostkontor, nõudmiseni. Olaf... ja passi number.

Olafi nimi lõi teravalt hinge. Nooruse valus armastus kerkis esile ning viis koos saabuva kevadega viimase uneraasu.

IV peatükk

1.

«Kiitus on piits lollile,» ütleb onu Ruudi. Ütleb küll, aga kui ta meie seinakella, koorelahutaja või jalgratta ära parandab ning ema talle siis pühvetist napsi valab ja teda meistriks tunnustab, muheleb onu Ruudi:

«Einoh, asi see hüüd mehe käes ära ei ole.»

Minu arust armastavad kõik inimesed kiitust. Sõna «kiitus» ise ei kõla hästi, sellepärast räägitakse tunnustusest. Tunnustuse aga võtavad kõik rõõmsa meelega vastu.

Kõige imelikum, et mõnikord püüad, teed kõik oma parema aratundmise järgi, graafikusse vead öhtul kümme plusspunkti, ometi aga kroonitakse sind töö juures õlakehitusega. . . Teinekord aga, kui sa ei oska arvatagi, upitatakse sind äkki pjedestaalile.

Naiste valmisriiete sektsioon on meie naaber. Noor ja energiline, alles aasta eest tehnikumist tulnud ja kohe sektsiooni juhatajaks edutatud Nelli Siimer on Maaritsa pailaps. Nende sektsioon täidab kuust kuusse plaani ja Nellit, toda kollanokka kaubanduses, seatakse meile eeskujuks.

«Siimer, tutvustage neile oma kogemusi,» ütleb alati Sirkel, kui plaan mõnes osakonnas täitmata jääb.

Nelli, kes tunnustusest lugu peab, ega sülg ka kiituse kari-kasse, seletab siis sellise enesekindlusega, nagu oleks ta tööga mingi fenomen. Oma sõnavõtu lõpetab ta alati paatosliku üleskutsega:

«Seltsimehed, tööd on tarvis teha, töö on edu pant.»

Alguses muiati Nelli jutu peale, lõpuks aga pahandati:

«Tüdrukutirts, kireb ja kireb, endal pole õigest kaubandustööst aimugi.»

«Jajah...» ütleb Maarits, kes usub noortesse tõusvatesse tähtedesse. «Hermese jüngrid, joonduge Siimeri järele.»

Nelli «kogemused» olid varsti kõigile selged. Nelli «nipitab»,

oeldi kuu või kvartali lõpus, kui teda nähti kiiruga ühest uksest teise tormavat.

Ta «reguleeris» plaani — tõmbas erasektori vahendeid kaubakäibesse, finantseeris eritingimustel naabreid ja arved saabusid tal kas välk- või tigupostiga, olenevalt sellest, kuidas kaup oli vaja letile lasta. Nelli ametisaladusist avalikult ja kõvasti ei kõneldud, sest teiste arvel Nelli endale midagi ei haaranud.

Juuni esimesel poolel oli kogu kaubamaja plaanitäitmine hea. Suvepidustused ja soojad ilmad meelitasid ekskursante linna. Kõigil oli selge, et kuu-, kvartali- ja poolaasta plaanid täidetakse. Juuni viimasel dekaadil saabus naiste valmisriietesse partii Austria pitspluuse, mille realiseerimine oleks olnud paari tunni küsimus.

Nelli peitis pluusidekasti kittelkleitide alla, sest ka juulikuus on vaja plaani täita. Juunikuu viimasel kuupäeva öhtul, kui plaanitäitmisest eelnevalt kokkuvõtet tehti, selgus, et naiste valmisriietes on kolm tuhat puudu.

«Nelli, tööd on tarvis teha... töö on edu pant,» narrisime Nellit.

Nelli muigas, lõi käega ning rakendas erasektori ühiskondlikku sfääri: hoiukassa oli öhtuni avatud.

Järgmiseks hommikuks oli naisteriiete plaan parasjagu täidetud, olgugi et kassaplaan oli kahekordselt ületatud.

Triipan, vanapoisist raamatupidaja, keda Nelli tööle tulles teadmatuses tüdrukute poolt ristitud hüüdnime järgi avalikult Krõnksuks kutsus, ootas ammu juhust, et Nellit karistada. Direktori, Sirkeli ja parteisekretäri nõusolekul sai Triipan oma tahtmise: järgmisel päeval alustati naiste valmisriietes ootamatult inventuuri.

«Nelli jäi vahele... Nelli kukkus sisse!» nõnda sosistati kaubamajas pigem hirmu kui heameelega, sest päris «nipitamata» ei saanud meist keegi.

Kui inventeerimiskomisjon, kelle esimeheks oli Triipan ise, sisenes valmisriiete laoruumi, puutus Nelli lüliti kobades kogemata automaatkorgi külge — laos valitses pimedus.

Nelli avas teise ukse, mis meie konkusse viis, sealt paistis sedavõrd valgust, et võis laes pirni vahetada, mis Nelli kinnitust mööda olevat läbi põlenud.

Triipan, komisjoni ainukene mees, ronis kastidele pirne välja kruttima.

«Oota, ma toon küünla,» ütles Nelli, tormas meie konkusse, haaras sahtlist küünla ja lauvalt soome kingareklaami.

Kui lõpuks pärast mitmekordset vahetamisi leiti, et viga oli korgis ja lattu valgus saadi, pistis Nelli kiruma:

«Anu, kui sa oma «kabjakaid» meilt ära ei vii, teen neist ahju tule.»

Nellil oli õigus, meie «Nokia» kast oli sattunud nende lattu. Kvartali lõpus olime saanud kümnete tuhandete eest importi, millel osa saatedokumente puudus. Ja ma polnud sugugi imestunud, nähes Triipani ja Nelli kasti meie konkusse tassivat. Seda on varemgi juhtunud, et suurte kaubapartiide puhul kaubakastid ühest osakonnast teise rändavad.

«Seltsimees Lambet, kuidas te niiviisi ühiskonna vara hoiate?» ütles Triipan etteheitvalt ja lisas: «Ma olin teist paremal arvamusel.» Ta vangutas etteheitvalt oma suurt ja kandi- list pead soonilise kaela otsas. Ma punastasin ja Nelli ruttas mind kaitsma.

«No teate, need meie pässid on kirjaoskamatud.»

Siis nõudis Nelli lao uste plommimist ja komisjon võis inventuuriga alustada.

...Kolm päeva kestis inventuur, mille tulemus oli hülgav. Keegi meist ei taibanud seekord Nelli «nippi», me ju teadsime, et Nelli tõi raha hoiukassast.

Triipan ei jätnud jonni. Ta palus direktorit ja plaanijat mitmete kaupade osas järelkontrolli teha — kõik klappis suurepäraselt! Terve öö kontrollis ta ise uuesti kõik arvestused läbi — klappib. Ta istus pärast tööd, pea käte vahel ja pomises:

«Kuradi nipp see on...?»

Ta pakkus Nellile «viiki», öelgu ainult, mil viisil ta «seda» tegi.

Järgmise päeva õhtupoolikul tuli Nelli meie konkusse, olles enne oma laoukse ayanud. Ta oli pisut häbelik, kui ta mulle ütles:

«Aita mul see kast tagasi tassida!»

Ma olin need päevad asjata arveid oodanud, et siis «Nokia» kast kauba vastuvõtmiseks avada.

Alles nüüd ma taipasin, milles lugu oli. Ma reageerisin kiiresti, ei löönud imestusest ahhetades käsi kokku ega jäänud jöllitades talle otsa vaatama. Nelli võitu ja enesekindlust oli vaja veidi kärpida. Ma noogutasin nõusolevalt ja ütlesin:

«Tead, Nelli, teinekord ära mind mängu kisu!»

«Sa siis teadsid?» Nelli imestus oli ehtne.

«No kuule, ega ma eile tööle tulnud...»

«Ja sa ei kõssanud kellelegi?»

«Arvad, et oleks pidanud?»

«No küll sinul on närv... Baltimaade parim näitleja...»

Samal õhtul kutsus Nelli mind oma konkusse, kus inventuuri hea kordamineku puhul klaas šampanjat pakuti.

«Võtame pokaali meie toreda naabri, Anu terviseks...»

2.

Mu kitlitaskud on tõelised «tootsi taskud». Kui ma sealt kingapaelte ostmiseks peenraha koukisin, sattus mulle näppu too imelik ja juba unustatud armastuskiri. Lugesime selle kirja tüdrukutega koos veel kord läbi ja itsitasime terve õhtupooliku kirjutaja üle.

Järgmisel päeval tuli Kiti konkusse, võttis sahtlist kirja ja vedas tervetele lõikudele pliiatsiga ringid ümber. Siis kirjutas ta seletuseks lõikude kohale: «Lagerlöfi «Gösta Berlingi saaga», Hamsuni «Maaõnnistus» ja Laxnessi «Salka-Valka».

Nüüd oli mulle selge, miks need loodusekirjeldused nii tuttavaina tundusid.

Kiri lebas paar päeva mu sahtlis. Tüdrukud unustasid selle kohe, ainult Lea, kelle ema oli lahkusuline, laulis, kui ta sahtlist pliiatsiteritajat või kummi otsides kirja nägi:

«Paradiis, paradiis, oled ilu ja õnnistust täis...»

Ma jätsin selle pilkelõõrituse tähele panemata, kogedes äkki, et mõtlen sellele rohkem, kui sedalaadi kiri vääriks. Kirja paber ja tint olid «vanaemade arhiivist», kuid ilma lavendli, levkoi või mõne muu «faini» lõhnata. Otse vastupidi — kusa- gilt kaugelt oleks nagu immitsenud sahtlisse soolase tuule, mere ja adru mõrkjat lõhna. Kui aga päris aus olla, mida ma konku vaikuses, tuhmja tule valgel kümneid kordi veerisin, oli Olafi nimi kirja all. Kordasin seda kord sosinal, kord valjusti.

Ma kirjutasin vastuse, kuid sellest ma enam oma kolleegidele ei kõnelnud. Ta oli vihjanud oma kirjas soovist mulle külla tulla. Ei, selliseid tuttavaid ma võtan siiski ainult kaubamajas vastu! Nõnda ma talle kirjutasingi:

«Mind võite leida kaubamajast. Tulete laiaast trepist üles — vasemat kätt on jalatsite müügisaal. Müügisaalist läbi paremat kätt on väike ruum, mida me konkuks kutsume. See on ladu, kontor, riietusruum, puhkeruum, ühesõnaga — olme, kus on kõik olemas peale õhu ja valguse. Sinna ärge tulge, sest siis peetakse teid defitsiidi jäägriks ja meie müüjad ja ostjad müügisaalis hakkavad teid pika ja põlgliku pilguga saatma. Olge ristiinimene ja küsige kassast Anu Lambetit.

Kui meil on parajasti uut kaupa müügile paisatud ja inimesi lastakse sisse laudadega mulgustatud «väravast» grupikaupa, siis peatuge seal ja uurige, kes meie müüjaist «väravas» seisab.

Kui mustlaslikult brünett tüdruk Kiti, siis ärge temaga kaup- lema hakake. Te tõstke parema käe nimetissõrm püsti ja öelge: «Ainult hetk, mul on seltsimees Lambetiga ametiasjad.» Siis lipsate läbi ja mind kutsutakse müügisaali.

On aga «väravas» valgepäine, valatud soengu ja pisut pühaku pilguga «vana kooli» kasvandik, siis oodake, kummardage ja öelge: «Vabandage, proua Aru, tohin ma proua Lambetit näha...» Siis lastakse teid otsekohe müügisaali.

Juhtub, et direktor ise on seal lähedal, siis parem ärge tulge. Talle ei meeldi, kui töö ajal privaatkohtumisi korraldatakse.

Teda on lihtne ära tunda, soliidne mees tumedas ülikonnas, seisab tavaliselt noorpaaride vitriini ees ja ümiseb laulu: «Kes seda teab, kuidas kõik see algas...».

Viimasel minutil meenus mulle midagi ja ma lisasin:

«Te lugege põhjamaade kirjanikele lisaks ka Zola'd, France'i ja Rolland'i, et järgmine kiri igavaks ei muutuks. Lugupidamisega Anu Lambet.»

Kõhklevalt poetasin oma kirja kasti. Vastust ma ei palunudki.

Traalimees, kes oli oma sõpradega kaua ja põhjalikult soome saabaste liiku joonud, tõi mulle saapad tagasi. Küllap tal oli peaparanduse jaoks raha vaja, pealegi polnud tal juunikuus talvesaabastega midagi teha.

«Värvivarjundid on erinevad,» arvas mees ja õõtsus varvastel minu otsust oodates.

«Õu, õu... Quatsch...» ütles proua Aru, kelle arvates importkaubal vigu ei olegi.

«Kas see silm täna ikka saapal ja kingal vahet teeb?» poetas Kiti mu selja tagant ja kadus.

Mees kehtas õlgu, ripsas silma ja muigas — ilmselt olid nad tuttavad.

Ma vaatasin saapaid lambivalgel, vaatasin akna all, kuid minu treenitud silm küll mingeid erinevaid värvivarjundeid ei märganud. Mees ei kinnitanud enam isegi, et neil mingi defekt on, vaid ütles asjalikult: «Mul on hädasti raha vaja.»

Võtsin saapad tagasi ja tõin kassast raha. Traalimees tänas viisakalt ja lahkus.

Kogu seda toimingut oli lahtisest konkuuksest jälginud õlletehase meister, turske süllane sell, kelle pilt õllepudeli sildil kõige mõjukamalt õllele reklaami teeks.

«Kas mina võiksin sakste saabastega oma varvastele jõulusid teha?» küsis ta muheda muigega konkussé sisenedes.

«Aga muidugi... Need toodi tagasi, kumbki olevat eri värvi.»

«Sellel mehel on täna kõik saapad sinised,» arvas õllemeister saabaste järele küünitades. Ta istus toolile ning proovis saabast jalga. Mehel oli suhteliselt väike jalg, olgugi et ta ise oli nagu esiisade ohvritamm. Ta tegi uute saabastega mõned sammud ning tundis heameelt toreda juhuse üle.

«Olge tänatud, kaupmeheproua,» ütles ta kerge lõõbiga nagu väikelinna põlised tuttavad ikka.

«Mis te nüüd mind tänate, ise pruulite nii kanget õlut, mis meeste silmanägemise ära võtab.»

Me pugistasime naeru ega märganudki, et meid poikvel ukse vahelt teraselt jälgitakse.

«Head saapad,» ütles just juuksuri juurest tulnud soliidses suveülikonnas mees.

«Pole viga,» kiitsin järele.

«Pea saab tööle soojaks, kui nüüd jalad ka soojad on, sündigu siis keskpaigaga mis tahes,» ütles õllemeister lõbusalt.

«Mulle ka üks paar,» küsis mees, keda mõne kuu eest kontrollorganitesse kõrgele kohale oli edutatud.

«Kahjuks viimased...»

«Viimased? Ja müüakse laost?» tähendas mees tooniga, millest kostsid läbi ülemuslikud noodid.

«Toodi tagasi ja mina sain jaole,» seletas õllemeister saapapaari tugevalt kaenlasse surudes.

«Kas te viimaseid paare alati laost tuttavale müüte, kes just peale sattuvad?»

Ta seisis jäigalt ja pööras järsult pead kord minu, kord õllemeistri poole.

Mulle tungisid pisarad kurku. Milles mina süüdi olin? Ma püüdsin veel kord seletada, kuidas kõik oli juhtunud, ametimees oli aga solvunud ja jäi jonnakalt oma väite juurde.

«Miks te lattu tulite?» päris ta õllemeistri ülemuslikult.

Õllemeister astus aeglaselt ja väarikalt küsijale paar sammu lähemale ja raius oma bassiga: «See on minu asi. Mina olen kainud kõrtsis ja kirikus, mõisas ja moonamajas, aga sellist kuradi kehkadiveid ma pole aastalaadal ka näinud.»

Ametimehe kõhetu kogu tõmbus kastide varju, õllemeister aga peatus korraks veel ukseavas.

«Kui ütlemist tuleb, ütle vanale, et ma võin kinnitada, kuida asi oli,» ütles ja läks.

«Ah rohkem ei ole... Hhm... hhm... Noh, aga kui tuleme ja kontrollime... Mis juttu te siis räägite?»

«Olge lahked...» ma olin end kogunud ja mu rahulik toon ärritas teda. Lühikeste, kuid kindlate sammudega tõttas ülemus direktori juurde.

... Ohtul olin ma Maaritsa juures «kohvil», kuid õllemeistri tunnistust ma seekord siiski ei vajanud.

Ta tuli aeglaseit jaugu lohustades, tolmutantli hõlmad valla ja lommis kübar kuklasse vajutatud. Kuigi suvi seadis hoogsalt oma sammud oli Maaritsa olemises sugisest tuitnust. Kullap oli midagi viltu. kohe nii kõveriti, et ei mahtunud enam laulunuru alla, sest Maaritsa sammus vaikides

Alles siis, kui ta oma kabinetis tolmutantli oli kappi riputanud ning akna alla oma meeliskohale seisma jäi, kuulsin teda ümisesvat «Mis ma olen oma vanemaile teinud, et nad klost-risse on saatnud mind»

Seda melodiat ei oleks Maaritsa julgenud tänaval ümiseda

Ma istusin kohvikusse lipsanud sekretäri laua taga. Ilmselt oli kohvikus palju inimesi ja mul tuli teda pikemalt asendada

Siis kuulsin ma direktorit aeglase, lohisevate ja raskete sammudega kabinetis ühest nurgast teise käivat. Korraks kuk-satas kolikambri uks. Direktori kabinetist viis uks vaikesessi hoituruumi, kus koristaja hoidis oma harju, põrandalapp-ambreid, katkisi toole ja tolmuimejat. Uks sulgus ja nüüd kuulsin ma venekeelseid vandesõnu segamini eesti «kuradi-kuradiga»

Maaritsal oli komme kolikambri vaikuses ennast välja vanda, inimene ei tohtivat midagi enesesse jätta, see võivat ebasobival hetkel nagu pask pinnale kerkida

Kõikide tundemärkide järgi olid nad parteikomitees Maaritsat millegi eest tugevasti tuulutanud.

Äkki kostsid kabinetist energilised sammud, ukseid paukusid ja Maaritsa kaskiv haal kaikus koridoris: «Janson, kohe minu juurde!»

«Janson, direktori juurde,» anti kask edasi. Mida kaugemale direktori kabinetist, seda enam moondus kutse iseloom

«Juke, Maaritsa juurde kohvile.» — «Pässi pealik kohtu ette» — «Rundi-Päss armula la!»

Kutsutu sisenes. Viis minutit halvaendelist vaikust, enne kui direktor alustas

«Tahtsin sinuga pisut rääkida. Ma ei saa sinust aru»

«Või ma sinustki aru saan.» oli Juke varmus vastus

«Ütle nüüd ise. jääb sulle see possu-paasi mentaliteet hauani külge või?»

Juke, kelle kogu elu oli kaitsepositsioonilt ehitatud, teadis väga hästi, et parim kaitse on rünnak

«Mis sa minust tahad? Mis ma sulle teinud olen? Kain toot? Kain Armees olin sinuga koos? Olin' Parteis oleme koos? Oleme' Mida sa mult veel tahad?»

«Armees olin sul lampjalad — possu-paasist sa kaugemale jõudnud»

«Inimese ihuvea üle ei naerda,» torkas Juke vahele

Kui see ihuviga ka hinge lampjalgseks muudab, siis «ah» kinnitas Maaritsa ja jätkas: «Siis sa parteisse ei kkinud.»

Kurat, läksid mehed parteisse, kukkusid kinni, kus nad «d on?» uhkusenoodid oma tarkuse üle kruvisid Juke haale «Jalt kõrgeks»

«ajah... Tehku teised, sõdigu teised... Sina passisid nurga tagant, jaig astumas selle poole, kes võidab...»

«No kuule... Suured rahvad on karvupidi koos, milleks minul oma ainumat nahka turule viia? Või minul sellest asja kes pukis istub, oma elu elan ära...»

«Nõnda... Paari aasta eest astusid sa parteisse... Milleks?» Maaritsa viimases sõnas tõusid häälikud nagu noodid helirede»

«Kord-korralt kõrgemale»

Hetke valitses vaikus ja olgugi et nad olid kabinetis kahe- «ei usaldanud Juke raakida»

Ausalt, ausalt!» kais Maaritsa peale

«Kurat...» Juke rääkis sosinal, «Viis aastat olin korteri-irjekorras. Noh, läksin ja sain...» Paistis, et Juke tundis rahuldust oma selgitusest

«Sinul on harjuskimoraal» kahe nöela eest nael seepi, naela «abi eest kilo sibulaid...» Ma kuulsin isegi Maaritsa sugavat «kamist. Küllap tal oli kahju, et oli sellise mehega koos»

«... olnud, nüüd veel töö ja parteis»

«Mina olen väike inimene,» heletas Juke, olles veendunud, et Maaritsa teda mõistab. «Mina ei ihka kroonu riste, olgu need «ist või rauast»

«meti kord oli ta saanud kaudselt Maaritsale ta Toõpunalipu ordenit minale visata. Ta klõbistas ukse käepidemega, pidades jutuajamise lõpetatuks»

Oota... Istul» Nüüd kostis Maaritsa hääles ülemuslikkust.

«Kes härra, see härra igal pool,» pobises Juke tooli kolnaga «ist eemale lukates»

«Mis härrast sa räägid?»

«Armees kamandasid siin kamandad Kohe ülemaks sün-dinud»

«Me tahtsime sind majandusosakonna ülemaks edutada Mis sa siis ütlesid?»

«No muidugi... Ega ma lohi ole kes saab, tassib laiali «ga m na vastutagu!»

«Viie aasta eest pakkusime müüja kohta.»

«Või sulle ja-ah... selle iseteenindamisega varastatakse pal-«ks ja muudkui maksa.»

«Ka elektrikuametid pidasid paljaks...»

«Need tänapäeva seadmed... ise tead... Saad kuskilt säraka ära ja valmis...» Juke püüdis pareerida kõiki Maaritsa väiteid.

Jälle kobistas Juke tooliga, kuid ma taipasin Maaritsa toonist, et ta polnud veel peamise juurde jõudnudki. Kullap taipas seda Rundi-Passki, kelle all tool rahutult kagises.

«Sa ostsid endale magamistoa komplekti,» alustas Maarits vaikselt, nagu tingiks ta sõbralt ostu puhul lukusid.

Juke hääles kostis kerget kohkumsvärinat: «Noh, ja mis siis... Kas minusugustele possu-paasi meestele pole lubatud või?»

Nüüd sai Maarits vihaseks. Ta raksas rusikaga lauale, üks irdus poikvele ja ma kuulsin venekeelseid sõnu, mida ühestki sõnastikust ei leia. Tal polnud aega ennast kolikambrisse tüh-jaks vanduma minna.

«Keda sa, kurat, narritad?!» Maarits tõusis ja hakkas kabinetis ringi marssima. Juke vaikis.

«Osta, kurat, kummē tükki, kui tahad, aga parseldada ma kaubamajas ei luba... Said aru! Ei luba...!»

Juke oli end kogeda jõudnud.

«Kui võim andis mulle veterani pileti, mis lubab mul järjekorrata osta, mis võim on sinul keelata?»

«Võim lubab... võim keelab! Jäta, kurat, võim rahule! Tee oma tööd, ela inimese moodi, ja kui sus häda kaela sajab, hakka võimult abi otsima.»

«Ega mina üksi ostnud... Need võimumehed ise ka. See vanem mulitsast ostis ja täitevkomiteest kommunaali mees ostis ka ja... ja...» Juke kahtles, kas öelda, mida need ostjad mõõbliga tegid, sest päris täpselt ta ju ei teadnud. Pealegi polnud ta kindel, mida Maarits tema tehingutest õieti teadis.

«Ja võim muudkui lubab,» ohkas Maarits akna all, endamisi aga lausus. «Ka võimuesindajad...»

Ta nägi akna all kasvavat kaske ja jätkas: «Käsnad kase kuljes,» Maarits tuli laua juurde tagasi.

Juke vaikis lootuses, et too kõige halvem on moõdas. Samas aga raksas Maarits quest:

«Sahkerdaja... Kümme kilo angerjat anti sulle, spekulandile... Kas sus selles on veterani pileti mõte?»

Teadis, Maarits teadis kõike! Nüüd pidi lausa rinnaga tehtut varjama, enam polnud mõtet alandatud mangida.

«Kurat! Kus see öeldud on, mida ma tohin oma sugulasele kinkida? Otsin! Kinkisin!» Ta oli veendunud oma õiguses.

«Ja tema kinkis sulle kümme kilo angerjat?»

«Mis angerjaid sa ajad? Ise rannamees, tead, et eluaeg on heale naabrile värsket viindud.»

«Sa käi kuradile oma muinasjutuga. Parteikomitees sa sellist

... aja... Ja kui teada tahad, sus just mina nõuan, et sinult veterani pilet ära võetakse! Kas kuulsid? Mina nõuan...» Juke tõusis, tool kukkus kolinaga ümber.

«Ah nü... käisid parteikomitees kaebamas? Noh muidugi...» leitnant Maarits possu-paasi meestega ühte parteisse ei saanud.

«Välja, välja!» karjus Maarits ja otsekohe kadusid Rundi-... jooksumusammud koridori lõppu.

«Neegritrummid... neegritrummid...» meenus mulle praktilikandi hinnang Maaritsa pahameeletormi kohta.

Ja tema küsis veel, kelle kohta Maarits Luki all «loll» ütles...? mõtlesin ma.

Ma ei näinud Maaritsat terve nädala. Kui ta jälle tööle... nus, oli ta pisut kahvatu ja vaikiv. Ta lugutused olid nurgestunud ning kramplikult püüdis ta endast reibast muljet jätta. Ei sammu krapsakam näks, ümises ta omaette: «Nü tugevad kui kaljud suures meres...»

4.

Ma olin kodus. Ma ei tahtnud midagi mõelda ega kellegagi kõnelda. Ainult niivisi, keset varsakapju seistes tundsin, kuidas too nukker-hell kodutunne põue pugus ja kõik möödunu si minus korraga elavaks.

Ma pilusin allikasse. Toda suurte silmade ja käharate juustega tüdrukut ei olnud enam, küllap temagi oli laia ilma õnne otsima läinud. Mulle vaatas vastu nukra pilguga naine vaevumargatavate kanavarbakriipsukestega silmanurkades, sillerdava kevade asemel oli juba raue suve tundemärke.

«Mida sa ütled selle kohta...?» pärisin ma sosinal. Ta ju teadis, et ma oma karile jooksnud abielu mõtlesin. Ta ei vastanud, kehtitas vaid nõutult õlgu ja pilus sinisesse taevasse. Ma lahendasin talle näo, kummardusin päris raketele ja sus kuulin teda sosistavat: «Ultra posse nemo obligatur.» Ja ikka veel... taibanud ma, oli see minu või Alfi kohta öeldud.

Ei! Ei või olla...! Kas sus minu jaoks on kõik kadunud. Kired, noorus ja armastus? Kas mina ei saa enam armastust...? Mida sa siis ütlesid, kui ma Olafi sülest sinu juurde jooksin? «Kõik on ees... kõik on alles ees!» Aga ees ei olnud midagi... Kas sus kõik on juba seljataha jäänud?

«Ära peta! Ära valeta! Midagi peab ju ometi veel ees olema!»
Ta kordas «Ära peta... ära valeta!» Minu kõrvu jäi aga kajama nagu vumane lootus: «Midagi peab ju ometi veel ees olema...» Selle lootusega tõusin ma allikalt ning korjasin peotäie varsakapju.

«Memme, memme!» kisas Ville, kes oli nainud mind bussi pealt tulevat ja nüüd aiamulgust sauna juurde jooksis.

Haarasin ta süle, kuulasin ta jutuvadinat ja äsjane nukrus oli korraka kadunud. Et saada õnnelikuks, peab saama emaks.

Me korjasime koos sületäie lilli. Ta ei pärinud midagi, aina seletas ise ja nõnda oligi parem. Ville nägi harva oma isa ja alati oli isal tuhat tegemist ees, poisil jaoks ei jätkunud tal kunagi aega. Nõnda ehk ongi nüüd parem.

Peaks ometi ema Villest eeskujul võtma. Seletagu, rääkigu, ma olen nõus kuulama, ärgu ainult parigu, miks ja mille pärast. Ta ei saaks sellest aru, sest kõigest ei saa ma isegi veel ometi aru. Ma tunnen lihtsalt, et Alfita on parem.

«Ema tuli aeda Villest otsima ja leidis meid mõlemad.»

«Taevakene, lõpuks ometi said ikka mahti maale tulla!» ütles ta, käed põlve alla peidetud, nagu häbenedes oma kevadtuntes parkunud kasi.

«Ema pea oli haig. Kuidas ma seda varem polnud märganud?»

«Jääd sa õõseks?»

«Arvan küll. Maal on nü ilus...»

Ka onu Ruudi tuli aeda. Kui ta aeglaselt kõndis, ei märganudki, et tal vasema jala asemel on protees.

«Ahaa... Vara tulid...» ütles ta ja selle muheda muige varjus, seal sisimas käiris juba suutäis naeru või leebet tõgast, mis ennast kaua oodata ei lasknud.

«Liina, mis sa talle ametiks annad, kirsid pole veel valmis, et puu otsas rüüstid hirmutada...»

«Usu, onu Ruudi!» ahvardasin ma teda.

«Ma usun, ma usun, et sa sellega toime tulevad...»

Nõnda lõõpides lahkusime aiast.

Onu Ruudi oli nüüd lõplikult meile kolnud. Ta on ema ainuke vend. Isa kaks laevamehest venda olid Rootsi jäänud. Onu Ruudi ja minu isa käisid koos kogu sõjatee. Ja siis... siis oli sõjast juba mitu aastat möödas, kui isa laevaga miini otsa sattus. Ma olin siis paar aastat vana, aga isa ma mäletan, õelgu ema mis tahes. Isal oli kuldrandiga muts ja husearivuntsid; millega ta mind kõditas. Ja alati, kui mu pilk merel peatub või tuul sealt mere lõhna tuppa toob, tpeenub mulle isa. Sellest peale ma vihkan ja kardan merd.

Me peatusime hetkeks keset õue, kus ütt rahulikult rohtu nosis ja talled valatult kepsutasid.

«Vaata, Ville, vaata, kui kenad lambalapsed,» tahtsin ma nissi üllatada.

«Hmme...» noomis ta etteheitvalt, «kes siis nõnda ütleb — lambalapsed! Need on talled, erume, talled...» Iseteadvalt surus ta käed püksitaskutesse.

Ma olin kuulnud neid linnalapsi, kes inkubaatoritubudena kõrgete kivimajade akendest nukralt välja vaatavad, kõnelemas notsust, kellel on kümme vasikat, kahe tallega totust ja lambalastest. Mul oli heameel, et Ville siin ema ja onu juures võib loomuliku tunde ja armastuse. Kui ema ja onu pärast teinud räägivad reproduktor-sigalast, remontkultidest, ammulehtmadest, võõrdepörsastest ja tont teab veel millest, tuleb mul endalgi soostuvalt noogutada, sest ma olen juba isegi võõrdunud maa-elust.

Me jõime teed otsakambris, sest ma olin täna siin külaline.

«Noh, kuidas siis seal linnas ka elatakse?» küsis ema.

«Mis seal, kõik vanavusi.» Nüüd algavad need pärimised, mille pärast ma senini maaesõitugi edasi lükkasin.

«Elad kuidas elad — sured ikkagi.»

Onu Ruudil oli jälle kord võimalus oma inimsaatuseteooriaga lagedale tulla. Ma pöördusin onu poole, simuleerides erilist huvi tolle teooria vastu, olgugi et ma seda teadsin ja oma graafikuga seda kummutada püüdsin. Praegu aga päästis onu «letamine mind ema uurivast pilgust».

«Inimsaatused on ühesugused. Kellel on rohkem muret, sellel rohkem rõõmu. Kellel suuremaid kordaminekuid, sellel ka suuremaid ebaõnnestumisi... Samuti on õnne ja õnnetusega Pole mõtet ennast elus õnneseeneks ega ka õnnetusehunnikuna pidada... kõik saame saatuselt võrdselt.»

Ma ei hakanud talle seletama, mida minu graafik näitab, vaid sundisin oma replikidega teda jätkama: «Ei tea... ei...»

«Võta lihtne paber, vea sellele joon...» seletas onu hasartselet, «ütleme, et see on nulljoon... Nüüd kannu kõik hea ülesse kõik halb alla, ja kui sa saad need kõverikud vastastikku üksteist tasakaalu, siis näed, et lõpptulemus on sirge...»

Tehniliselt oli see ju minu graafik, põhimõtteliselt aga hoopis midagi muud. Mina märkisin graafikusse hindeid oma tegudele, onu aga saatuse tujusid. Mina püüdsin graafiku järgi ise aktiivselt oma saatust seada, tema ootas saatuse seadmisi.

«Ei, onu, sa eksid,» mõtlesin ma ega ütelnud midagi. Lootku onu pealegi, et tema on midagi erilist inimsaatusete võrdlemisel vastanud. Mina aga tean kindlasti, et see nii ei ole.

Tekkis paus ja nüüd pöördus ema otse minu poole:

«Kuidas sul omal...?»

«Mis minul. Töö ja tervise üle ei kurda...»

Ville jäi uniseks. «Emme, pane sa ise mind magama.»
 Ma haarasin õigeaegselt heidetud päästerõngast.
 «Kohe, lapsuke, kohe...»
 Me läksime. Selleks korraks olin pääsenud.
 Ma laulsin talle, kui ta oma väikesed käekesed mu kaela
 ümber pani
 «Ema, ega sa ei ole kuri...?»
 «Miks, Ville?»
 «Mul on suur saladus...»
 «No-oh... räägi!»
 Ta õngitses padja alt midagi, mille ta mulle pihku pigistas:
 «Ma tõin endale tibupoja...»
 See oli tutt minu toasussilt
 «No näed sa...» Ma olin linnas selle kadumist märganud
 ega osanud arvata, kuhu see jäi
 «Sa ei ole kuri, emme?»
 «Ei, Ville, ei!»
 «Anna mulle mopst.»
 Juba vajuski ta pea padjale ning väike Ville rändas Une-Mati
 maale. Mul e meeldib vaadata, kuidas ta naeratab unes, valged
 kiharad lauba, pisike suuke veel päevaseid sündmusi mekita-
 mas. Poiss olevat minu nagu. Oedakse, kui poeglaps on ema
 nagu, siis on tal hea õnn ilmas elada. Annaks taevast!
 «Jaid sa ise ka magama?» hüüdis onu, kui vaikus liialt pikale
 venis.
 Ema ja onu vaidlesid laua ääres koore säilitamise ja või kir-
 numise üle ning ma poetasin end vaikselt kaugemale. Las
 vaielda ei tule neil siis meelde pärida minu ja Alfi vahekor-
 rade üle
 «Jääd sa siis lesepolve pidama või mida sa plaanid?» pöör-
 dus onu minu poole kui ma juba uskusin, et karikas on vahe-
 malt täna minust mööda läinud.
 Ma tõstsin teetassi huulte juurde. Tee oli kuum, aga ma
 jõin pikalt, et aega võtta. Mitte midagi mõistlikku ei osanud
 ma vastata, pisikesest tassist ei jätku aga isegi kuuma teed
 kauaks
 «Kuda jumal annab...» No oli see alles küla tohmikese
 Tuisu-Leena vastus.
 «Oi, jah... Ah laks kohe nii südamesse, et kisub jumala
 juurde?» Onu Ruudil oli alati paras vastus valmis.
 «Usklikke pole meie vahmilis kunagi olnud,» ütles ema. Ma
 märkasin ta toonis selist kergust, nagu polekski ta varem abi-
 elulahutusest kui loodusõnnetusest kõnelnud.
 «Ei tea... ei tea... Ega sina, ema, vanem polnud, kui
 isaga...» seda tegi ma vaele. Otsekohe märgus ema silma-
 nark, ta hakkas nina nuuskama ja vaikis.

«Minul oli teine asi... Meil oli tõsine armastus.»
 Miks sa arvad, et meil... »
 «Kallis laps, kui sa ise oled armastanud ja sind on armasta-
 tud tõsiselt, siis oskad sa kohe näha, kas kaks abielunut armas-
 tavad üksteist või ainult arvavad üksteist armastavat »
 See jutt ei olnud enam onu Ruudi jaoks, kes oli aasta enne
 da abielunud ja kelle naine oli sakslastega läinud. Sellest
 peale sai onu vihaseks, kui keegi suurest armastusest rääkis.
 Minule oli uudiseks, et ema oli minu ja Alfi vahekorda läbi
 näinud, sest ta oli alati öelnud. «No tüdruk, on sul aga veda-
 nud...»
 «Sa ei raakinud sellest kunagi.»
 «Esiti ma arvasin, et «uuea-aia» noored armastavad teist
 üsi. Hiljem polnud enam mõtet keerutada asja ümber, mis
 nugi selge oli. Seda sõnadega ei paranda...»
 Me vestlesime emaga kaua. Kui ma Ville juurde duvanile
 puhkama heitsin, istus ema mu voodiservale. Mina kohendasin
 Villele, tema mulle tekkis peale, olgugi et varasuvine öö oli soe.
 «Tead, ema, ma pole sulle kunagi rääkinud »
 «Mida?»
 «See on suur saladus. Ega sa ei pahanda?»
 «Ei »
 «See rõhus mind kaua-kaua...»
 «Ja nüüd enam ei rõhu?»
 «Ei, ema... Tead, selle ümbriku koos kirjaga põletasin ma
 ära »
 «Mis kirjast ja ümbrikust sa räägid?»
 Parast isa hukkumist oli ema saanud kirja merelaevandusest
 või ministriumist, milles avaldati talle kaastunnet ja kildeti
 isa mehusust teenistuskohustuste täitmisel. Alati, kui ema seda
 kirja luges, purskas ta nutma
 «Tead, selle kirja, kus teatati isa surmast...»
 «Sina? Kuidas ma seda otsisin... Miks siis?»
 «Ema, ma ei suutnud näha, kuidas sa nutad »
 Ema pomises värisevate huultega
 «Jää magama... jää magama...»

Suur suvi kõndis väljas akende taga

V peatükk

1.

Poolaasta tootmisnõupidamine kujunes tormiliseks. Alguses, kui Sirkel tootlemusi analüüsis, kuulati teda rahulikult, kui ta aga premeeritute nimede juurde jõudis, kostis saalist halvustavat pominat.

«...Transporttöölste brigadiri seltsimees Jansonit hea töö eest saja rublaga...»

Nuud oli see juba lausa lärm, mis saalis tõusis

«Mille eest? Mille eest?» hõikasid kuulajad läbisegi. Ka Maarits jäi kuulama. Sirkel võttis protokoll, pidas sõrmega jarge ja luges.

«...seltsimees Janson poie kunagi purjus tööle tulnud ega töö ajal alkoholi tarvitanud»

Naerutirtsatused kostsid nüüd juba varjamatult

«Palju selle eest preemiat saab, et ma iga päev suvatsen tööle tulla?» hõikas Kiti, kes Passi silmaotsaski ei sallinud

«On ju, kes töö ajal...» puudis Sirkel end õigustada

Naiste sumin läks nii suureks, et Maarits pidi tõusma ja rahu nõudma

«Seltsimees Kalmil on õigus... Varsti hakkame premeerima neid, kes hommikul näo ära pesevad, juukseid kammivad ja üldse suvatsevad tööle tulla»

«Õige, õige...» hüüti saalist

«Noh... noh... noh...» kõmistas Juke arunõudvalt

Maarits pöördus nüüd presiidiumi laua taga istuva raamatupidaja ning Sirkeli poole, kes nõupidamise olid ette valmistanud

«Inimene täidab elementaarset nõuet ja teie jagate kahe käega preemiat. Seltsimees Sirkel, kas te mõtlete ka, kui te midagi teete?»

«Ja... jah... loomulikult...»

«Kes annab teile õiguse rugi raha tuulde loopida? Kes?»

Sirkel otsis välja pitsilise taskurätiku, Triipan lappas kausta,

nagu otsiks ta sealt toda õiguseandjat. Kooperatiivi esimees puudis piinlikku vahejuhtumit leevendada ja hakkas täitevkomitee aseesimehele mungit ülihuvitavat seika jutustama. Maarits istus, ta oli vihane

Te kkinud vaikuses tõusis Rundi Päss. Ta nagu ja kael punetasid, käed värisesid toolileenul ning vaikseks jaanud saalis kostis koputamist, nagu nõuaks ta oma sõnadele erilist tähelepanu

«Ma teadsin seda kohe, leitnant Maarits ei või ual naha, et direktor Jansonile midagi osaks saaks. See on otsene küsa...» vana vihavaen...»

Ta tõusis ja väljus saalist nii väarikalt, nagu läheks ta parteile loondrile omistatud aumärki vastu võtma.

Direktor ei lausunud midagi. Ainult need, kes temaga koos presiidiumilaua taga istusid, nägid, kuidas ta käsi paar korda kobamisi südame kohalt üle libises. Ta kogus end ja näitas ühega silmi pühkiva Sirkeli poole, et see jätkaks.

Sirkel nuuskas paar korda ja jätkas lipitsevalt, nagu poleks midagi juhtunud. Nüüd on ta targem: enne loeb premeeritute nimesid, siis pöördub saali poole ja saades sealt nõusoleku, ütleb, millise summaga kõnesolevat premeeritakse

Saalis tõusis jälle sumin, kui elektrik Lügeri teeneid loeti paarituhandevatise elektri kokkuhoiu arvas Sirkel Lügeri peamiseks tootulemuseks

«Kui elektri kokkuhoiu eest preemiat makstakse, siis peaks eeskätt meile ja kingaosakonnale kuuluma,» arvas neiu Palm

«Miks?» Sirkel oli imestunud

«Kolm kuud pole elektridelfer töötanud oma kastid oleme kaskäruga kohale toonud. Vaat sulle kokkuhoidu!»

«Katkised pistikupesad ja nädalate viisi vahetamata läbiolenud lambid annavad ka kena kokkuhoiu» hõikas nipitaja-Nelli

Lügeri preemia häälletati maha. Ta ise oli selleks liiga laisk, et naistega vaielda. Tema kohta öeldi: «Nii laisk, et pöörab end koos päikesega.»

Rebenenud juhtmed, rikkis elektrimööterustad, purunenud lülitid — kõik Lügeri patud ja tegemata tööd toodi lagedale. Tema ise aga kehtis õlgu nagu siis, kui temalt üht või teist teenet paluti, ja lausus nagu alati

«Ah... laske ma tõmban hinge taga...»

«Khm... khm...» kõhatas Maarits ja raputas pead. Ta ei teadnud süski kõike, mis kaubamajas toimus

«Kurat... kui oleks meil Peetrit vaja...» ütles Maarits pominal

«Keda?» küsis seltsimees täitevkomiteest.

«Peetrit . Peeter Pervõid,» vastas Maarits. Ilmselt ei teadnud vestluskaaslane, miline osatähtsus oli Peeter Esimesel Venemas ajaloos ja milleks oleks nüüd Maaritsal teda kaubamajja vaja. Maaritsa mõttelend oli kaubamaja kaugele selja taha jäänud

«Naiste valmisruete osakonna töö tunnustati parimaks. Pideva plaanitäitmise ja ületamise ning ühiskondliku vara eeskujuliku hoidmise eest,» ütles Sirkel

Mul oli korraks tähtmine vaele hüüda. «Ühiskondliku vara hoidmise eest kingalaos,» ent ma mungasin. Nelli võiks minu poole ja ripsas kambarmehelikult silma

Koosoleku lõpus lõi saal veel kord kihama.

«Kui direktstoon ja ametühing valvejaoskonda korrale ei kutsu, siis makstagu meile ületunnid välja,» hõikas neiu Palm.

«Ületunnid?» Triipani külm kiskus kortsu.

«Ületunnid?» sekundeeris Sirkel

«Just. ületunnid välja maksta!» hõikasin kõik kooris

«Milles on asi?» Maarits jäi imestunult kuulama.

Palm tõusis ja selgitas: «Nüüd juba kolm öhtut järjest jätnatakse pool tundi, enne kui kaubamaja valve alla saab. Igast osakonnast peab seni üks inimene sin ootama»

«Eie ootasime kolmveerand tundi,» hõikasin ma ja täiendasin: «See teeb kahe öhtuga ühe terve inimeööpäeva.»

«Kui valveosakond oma tööga hakkama ei saa, siis nõudku administratsioon neilt kompensatsiooni» tegi Nelli ettepaneku

«Valveosakond allub miilitsale. Tahate miilitsad kohtusse anda või?» küsis Sirkel teravalt.

«Mis siis!» karjus saal

«Miilitsad kohtusse, miilitsad türmi!» korrutas Sirkel ärritatult.

«Küllap neilgi on oma preemiad ja mõjutusvahendid,» arustasid müüjad läbisegi.

«Võtke protokollis sisse... selle asja ajame joonde,» kinnitas Maarits ja otsukohe oli ka Sirkel samal arvamusel

«Ja . jah... loomulikult...» Siis keris ta kokku ilusa ummarguse lõppsõna. Ta kütis ohtralt meie heroilist tööd, ennastsalgavat heitlust plaanide täitmise eest ja rääkis tunnustavalt meie suurest töövõidust kui märkimisväärselt panusest ühisesse üritusse. Sirkel võiks Maaritsa poole, kes mõtlikult pead varistas. Ta tundis vaistlikult, et Maarits pole ta sõnavõtuga rahul, lisas veel paar kõrgelennulist käibefraasi ja lõpetas. Aplaus nagu aplausid ikka. Kes plaksutas preemia eest, kes rahuldustundest, et pikk koosolek ometi kord lõppes.

Maarits viipas mulle ja kutsus koos Kitiga oma kabinetti, ise aga läks Sirkeliga ees ning meie jäime viisakalt sekretäri juurde ootama.

Kiti oli pabinas. Ta meenutas viimaste päevade sündmusi. Need, mille pärast «kohvile» võidi kutsuda, polnud vähe, ta ei saanud aga arvata, millistest oli Maarits teadlik ja millist neist juuti «kohvi» vääriliseks

Purjus meremehe, kes talie kingi tahtis kinkida, kui tal lubatakse neid Kitile jalga sobitada, söömas ta läbi. Fuuriale, kes oma 39-numbrilist jalga 36-numbrilisse kinga mahutada puudis, ütles ta: «Pääsukese pessa hane hauduma ei pane.» Naine oli maruvihane ja lubas direktorile kaebama minna «Mis ta kirub kinganumbreid, omal jalal nagu tšuktši suusk,» õigustas end Kiti.

Aga sellele kätatsevale vanapoisile, kelle pesemata jalad hirmsasti haasesid ning kes ise kingapaelu kinni ei saanud, ütles ta

«Hokfoori juust on selleks liiga kallus, et sellega varbaid vikkida.»

Kiti ei jõudnudki kõiki juhtumeid läbi arutada, pealegi huvitavad meid Maaritsa kõminaks paisunud jutt

«Seltsimees Sirkel... Minu isa tõusis suvehommikuti kella kolmest ja kella üheteistkümnest läks voodisse, et meid — uhkeksat last toita. Keegi ei raakinud siis ega ka nüüd tema heroilisest ennastsalgavast tööst. Meie müüjad on kaheksa tundi tool, olgem ausad, vähemalt pooled neist losutavad paar tundi päevas lehil või kasti otsas soojas toas, pakivad ostjale kauba ja võtavad raha vastu. Teie aga räägite sellise paatosega ennastsalgavast sangarlikust tööst, nagu valmistaksid nad naljast ja kulmast puneldes ümberpiratud Leningradis tanke. Kust te võtate sellise julguse ja õiguse?»

«Kas teie, seltsimees Maarits, ei hunda oma alluvate tööd?» Sirkelil oli olnud tana juba kuhjaga katsumusi ja nüüd, olles direktoriga kahekesi, otsustas ta pisut hambaid näidata

«Hindan, isegi väga. Aga miks peaksime seda tituleerima ennastsalgavaks, kangelaslikuks, surmapõlgavaks ja tont teab milleks veel. Plaanitaitmine on iga töölise kohus, see on seaduse täitmine. Kui ta ületas, tähendab, töötas tubilt ja ongi kõik.»

«No kuulge...» ilmselt oli Sirkelil trump varuks. «Rajooni ühtuvipäeval rääkis sekretär ise põllumeeste ennastsalgavast ja kangelaslikust tööst.» Ta rõhutas kramplikult lause viimast poolt

«Kui põllumehed tõesti oma tervisest hoolimata lausa tulvaveses ja paduvihmas leiba päästsid, siis ärge seda meile üle kandke. Ja-ah, seltsimees Sirkel, kui seal aga öeldi valesti siis ei maksa haraka kombel haarata kõige läikiva järele, vaid enne ikka pisut mõelda, kui ütelda.»

«See oli nagu... noh, nagu tunnustuseks, mis inimesi uuteks

töövõitjudeks mobiliseerib,» kaitses end Sirkel ikka veel uhkete fraasidega.

«Kui tavalise müüja tavaline töö on heroiline, mis lausa ordenit väärab, siis pole ime, kui me tööle tulemise ja seal kannena olemise eest preemiat anname.»

Sirkel vaikus — see oli juba tema otsene praak.

Sus meenusime meie Maaritsale, ta tuli uksele, tõstis sõrme ja ütles: «Ah-ah.»

Me hingasime kopsud õhku täis ja jäime ootama. Maarits haaras laualt kirja ja luges.

«Kuna importtaldade saamine on raskendatud, valmistame kooskõlastatud naiste mudelkinga,» siis järgnes rodu numbraid, mis meie meelde ei jäänud, «kodumaisel tallal. Teatage oma nõusolekust.»

Me hingasime pahinal välja, ise õnnelikud, et kõik nii lihtsalt lõppes.

«Mis te arvate?» küsis Maarits.

«Päh, kodumaisel...» ütles Kiti põlglikult

«Seltsimees Kalm...» Maarits oli solvunud, «Kodumaine... kodumaine... võib-olla on see king kodumaisel tallal hoopis ilusam!»

«Noh, senini on ju ikka olnud nii...»

Maarits ei lasknud Kitil edasi heietada: «Senini, senini...» Nüüd tõmbus ta lausa turri, «Tuleb aeg, kus nõutakse ainult kodumaist. Uskuge seltsimees Kalm, ainult kodumaist!»

«Seltsimees Kalm» kõlas halvaendehselt ja Kiti, tunnetades oma patukeste koormat, tõmbus minu varju

Maarits astus meie paar sammu lähemale ja tõstis käe

Nüüd... Nüüd juhtub midagi! Aga käsi vajus aeglaselt alla ning Maarits pöördus oma laua taha. Ta silmitses veidi aega laual lebavaid pabereid ning ütles sus vaevukuuldavalt:

«Ma annan siiski nõusoleku.»

«Andke, andke!» kirustasin ma nõustuma, olgugi et ma direktori arvamust ei jaganud. Me olime näinud ilusat kinga ega oanudki seda veel kaunimana ette kujutada. Pealegi polnud mul soovi Kitiga Maaritsa juures pikemalt peatuda. Mine tea, võib-olla on Maaritsal viimaks õiguskäsi

Maarits ei pannud meid enam tahele. Ta astus vaikselt akna alla, vaatas välja ja ümises: «Kas tead, kust saab kodumaa alguse?»

Ma avasin tagantkäit ukse ja vaiksemalt kui varjud olime Kitiga kabinetist kadunud

«Khm... khm... See Kiti, see Kiti,» pomises Maarits ja tundis end äkkialandatuna.

«Kodumaised,» oli tüdruk ütelnud. Need sõnad meenusid talle kauged aegu. Neid aegu, kui sõnad «kodumaa» ja «kodu-

maine» tõid pisara silma, neljakümne esimesel aastal ängistust, neljakümne neljandal ülevast rõõmust ja uhkusest.

Kõigest sellest ei tea ju too tüdrukunärvits midagi, ja korraga ei olnudki Maarits Kitile enam pahane. Kiti ütleb küll enne kui mõtleb, kuid peasi — ta on aus ja mingi töötera on ta uitemustes suski

Tol neljakümne esimesel Tartu all... Ükskõik kudas ta siis laste ka vihkas, ometi kadestas ta nende relvi ja tehnikat. Viha, mehisus, kodumaa-armastus, vintpuss, viis padrunit ja kaks käsigranaati olid kõik, millega ta oma sõjateed alustas.

Kaubamaja jääb vaikseks. Veel pauguvad ukseid veel kostavad hõiked. Maarits istub oma laua taha ja surub sõrmed silmadele, nõnda on parem kõike meenutada

Neljakümne neljas... Vaevu kolme aasta parast, kui ta sõjateed tähistasid suitsevad «Tigrid», täeva all süttisid «Messeri» ja «Junkersid», sai «kodumaine» Maaritsa hinges hoopis uue tähenduse.

«Meie, meie omad, kodumaised,» seletasid sõdurid õhinaga nendele saabunud uut tehnikat ja relvi uudistades. Selles oli ülevat uhkust. Ja just sealt pärineski Maaritsa usk kodumainele

Aga Kiti ei tea sellest midagi

Kogu maailmas ei suutnud keegi oma relvadega tõusta meie standardite tasemele... Nüüd aga? Sõjast on terve igavik möödunud, meie ei jõua mingite kingade või kingataldadega maailmale järele!

«Päh, pustjakk,» kohmas Maarits, lõi käega ja puudis lahti rahelda tüütavate mõtete tulvast

2.

«Lugesin läbi Zola', France'i ja Rolland'i, kuid ma ei leidnud sealt midagi, millest teile kirjutada. Sõbra kes eelmise kirja mulle dikteeris, saatsin seenele Kirjutan ise ja vastutan ise. Ma olen meremees ja milleks mulle vaja selliseid keerulisi lüüsi?»

Kavatsen suvel teie linna tulla, loodetavasti kohtume. Aega ja kohta pole mõtet tapsustada, sest sus laheb alati kõik teist-vast Olaf.»

Ma lugesin kirja mitu korda läbi, ent targemaks ega õnnelikumaks ma sellest ei saanud. Ilmselt oli tegu pisut kavala ja ara mehega, kes alustas sõbra luuletuse ande abil ja naud loo-

tis ise hakkama saada. Rasked ja nurgelised tähed ning kirja lakoonilisus ei lubanud oodata tollelt kirjasõbralt erilist erudeeritust. Kindlasti lüub ta inkognito kaubamajja, pulub mind kusagilt nurga varjust ja kaob sama äkki kui ilmusk. Mina aga ei saa kunagi teada, kes on too salaparane Olaf.

See nimi, mis mind esimest korda talle kirjutama sundis, ei andnud mulle rahu nuudki. Veel samal päeval kirjutasin ma vastuse. Võib-olla polnud see sobiv, tundus pealetükkivana, kuid mu kevadine rahutus ei andnud mulle asu.

Parast Alfiga abiellumist olin raununud endale «Olen mõistuseinimene ja minu abielu on mõistuseabielu». Nuud äkki oli mõistuseinimene emotsioonide vang, pealegi olid need emotsioonid iseenda poolt fabritseeritud. Nonsenss.

«Suvel... Suvel...» seisis kirjas. Aga suur suvi on juba käes. Võib-olla on ta kaubamajas kainud, on muutunud ja ginud toda «mutikat» kingadest, lõõnud käega ja läinud. Ja äkki oli mul kahju tollest tundmatust Olafist, kes märkamatuks oli aratanud ellu kõik selle, mis minus oli juba kadumas.

Ohtuti mõtlesin ma Olafitele: tollele esimesele hüile (minule jääb ta hüuks, olgugi et ta pole minu hüid), ja teisele, kellele ma nagu näärupuule videvikutundidel uhkeid lelusid külge riputasin. Kõik, mis neil suvepäevil oli peik, muutus õhtul saabuva hämarusega müstiliseks. Tudrukud ristisid mind töö juures nalivseks sentimentalistiks. Oelgu, mis tahavad. Ma tahangi selline olla, sest ainult unistused avardavad mu maailma.

Iga päev lootsin ma teda näha, sest veel kestis suvi, mul ta lubas mere linna fulla. Ma arvasin teda nägevat pargipingil puude või pöösaste taga mind seiramas või hoopis jalutamas kaubamaja ees väljakul. See oli omamoodi põnev ja alati, kui ma nägin arvatavat Olafit, kontrollisin oma kehahoidu kohendasin soengut ja üks neist tuhandest naeratusest leidis endale peremehe.

Ma olin hakanud erilist tahelepanu omistama oma rõivastele soengule ja käitumisele, mis ei jaanud kaubamajas märkamata.

«Trüüb asedirektoriks,» arvas netu Palm, kuna asedirektor pidi kuuldavasti sõitma pikemaks ajaks sanatoorsele ravile.

«Ou, Schönheit... Ou, Liebe,» noogutas proua Aru kõike teadvalt.

«Kõik roosid ma kingaksin sulle,» laulis Kiti minust möödudes.

Mina vaikisin. Oieti polnudki ju mul midagi neile raakida. Kiti naer kergitaks laepaneelid ja proua Aru saaks infarkti, kui kuulaks, et mina, kolmekümne viie aastane naine, ehin end nagu leerilaps mingit unistust printsi oodates.

Oli ostjaid, keda ma pidin mõnikord seirama nagu potentsiaalseid kurjategijaid. Nuud aga voiksasin endaealisi ja pisut

naid meesterahvaid nagu potentsiaalseid olafeid. Ma ei saanud enam konkus, vaid jalgin ostjaid, abistasin neid otsite valimisel, omal silmal vilamas mööda müügisaali.

El päeval käis too mees kaua riulite vahel, tõstis kord üht ja teist paari, uuris hunda, aga ma märkasin, kuidas ta vargsi pilke heitis. Ma kannatasin julgelt ta pilgu välja. Ärgu arvaku, et ma ei taipa, kellega mul tegemist on. Lõpuks sõdis ta minust, mungas ja lausus pominal, nii et teised ei

ärge ikka igaühte ka suliks pidage! Sus ostis ta paari kingapaelu ja mu Olaf oligi läinud.

Tudruk, nad on sinust narri teinud. Ma lippasin konkusse.

Julgenud toda «narri» enam peeglist piluda.

Uti ootasin hunge kinni pidades uksekella või telefoniinat, kuulatasin mööduvaid samme ja võpatasin iga kord ukse paukumisest. Kui helises uksekell, oli mu esmane mõttepeegli ette. Ukse taga oli poisike ajalehtedega. Mõnikord seal naabrinaine mikserit või tolmuimejat laenuks palu-

Telefon helises harva. Vahel nõudis käre mehehaal Valjat. Nüinat, vahel mulisat või arsti, vabandas eksituse pärast ning jälle oli vaikus. Too helisev vaikus, millest ma unistasin kui joodikud talvel trepikojas tipsutamas käisid, talis mu närvidel kruttis mu fantaasia viimsele veerandile ja süstis minusse nõiuse kaugete kevadete ärevust.

Muidugi oli too helistaja Olaf. Ta proovis, kas ma olen ikka linnas või olen juba kusagile puhkusele sõitnud. Homme on ta kaubamajas! Kui kerge on teisele öelda «narr», kui raske on iseennast narriks tunnistada.

Paar päeva hoidusin kramplikult «kahtlastest» kundedest kõrvale: Istusin konkus ja vormistasin praaki vabrikutele istumiseks. Kui juhtusin müügisaali, sihtisin kingapaare ja korraldasin väljapanekuid ostjate vastu huvi tundmata.

Laupäeval, pisut enne töö lõppu, seisis meremehevormis keskealine mees kassa juures abitult ringi vaadates. Sus astus ta ebakindlalt riulite vahele, pilk ühelt riulilt teisele libises. Ma tundsin, kuidas ta pilgud minule peatuma jäid. Kas psata konkusse või jääda? Vaadata meest või paari uue fashnigiga suvekingi? Ei, tüdruk, su saatus seisab su ees, õigestus taburetile ja seirab sind varjamatu huviga.

Ma tõstsin pilgu, midagi oli selles mehes tuttavat... Mulle meenus õhtuhämaras olin ma toda Olafit just niusugusena ette tulnud.

Välj naeratus, heatahtlik päikeses parkunud nagu kehutas mind talle lähenema.

Mul oli korraga tunne, nagu oleks ta kõik need päevad mind

sin narritamas käinud. Ja sus, kui ma nägin teda vasema jala kinga paremasse toppimas, endal pilk mulle naelutatud, tekkis mul kange tahtmine kõik see hoobilt lõpetada.

«Kas Zola, France ja Rolland on läbi loetud?»

Mees kohmetus pisut, kehtas õlgu, vaatas mind suurte imestunud silmadega ning ütles paar lätikeelset sõna.

Kiti oli kohe jaol.

Nad vadistasid midagi lät keeles, mina, näost kaame, ahmu- sin õhku. Sus pöördus Kiti minu poole: «Kapten Lainis ei jõua imestada, kui sarnane sa tema õega oled, lausa teisik. Ta ei uskunud esialgu oma kõrvu, kuuldes sind eesti keeles rääkivat.» Mees noogutas ja nad mõlemad naersid.

«Juhtub... juhtub...» pomisesin ma ja läksin konku ust ukustama, sest õhtu oli kaes.

Võti lukuaugus, seisin ma konku ees, justnagu oleksid mu unistused Olafist igaveseks sinu luku taha pandud.

Kiti aga, lätlaste välja saatnud, tuli lõbusalt keksides minu juurde.

«Ometi kord õige rualane... Kena mees, eks?»

«Tead, Kiti, keeri sa oma lätlastega kuradile...»

3.

Lilled... Ma võin terve varahommikuse tunni ohverdada ainsale aias õitsevale ning kastepuskades kilgendavale roosile, mille kergeit mõrkjat aroomi ma alles suletud silmadega õieti tajun. Sus olen ma jälle oma mõtetega koduradadel. Isal oli kodus mingi tubaka- või sigarikarp, mis lõhnas nagu roos. Meenub isa ja isaga koos koplikased, mille kroonidest ilmtingimata päike läbi säras. Kulap olin ma oma isa viimasena selles koplis näinud.

Lilled on nagu head sõbrad, kes meid hallist hauani saadavad. Nad on meie esimeste rõõmude ja viimaste vaevade tunnistajad... Ja veel palju kauemgi, aga sellest ei taha ma mõelda.

Ma meenutan tähtpäevi, millal mulle on lilli kingitud. Huvitav, kuidas ühed ja samad lilled võivad hoopis erinevalt inimesele mõjuda: kord sisendavad nad mulle rõõmu, kord rahutust, armastust, lugupidamist ja isegi nukrust.

Nõnda arutasin ma endamisi ja puüdsin Kiti toodud tina neitseid konku umbses õhus suhkruveega elule turgutada.

Uks vajus lahti ning tusedavõitu noorik seisis uksele.

«Proua Lambet, proua, üks hetk.» käekotist ufatati mulle

nelki. Nelgid on ilusad, õieti mu lemmiklilled. Neli puu- rooside pidulikkus ja kailade akadeemilisus, nad on süda- lühedased. «Oi, kui ilusad!»

«Võilava armulikkusega jälgis noorik oma lillede mõju

ju ma...?» Ma haarasin peenrahakoti.

«Sis te nüüd, proua! Oma aias. Tõin teile silmailuks.»

«Kiti oli ka Aru kohal. «Oo, Anu... seien sie nicht so

«...» manises ta, nahes mind peenrahakoti lukku nap- pida. «Proual on ilus aed, sa peaksid seda nägema,» kinnitas

«...» aukartlikult.

Ma läksin nelkide jaoks värsket vett tooma, nemad aga jäid vahel vestlema.

«Ki ma tagasi tuln, oli lilletooja kadunud, Nelli peatas mind

«...»

«...» ta see Rubljovka suit tahtis?»

«Rubljovka? Ei midagi, kinkis paar nelki...» ei suutnud ma

«...» hoida.

«...» muigas: «Vanakuradist saab ristimärgiga lahti, aga

Rubljovka Nadja pärast pead Sörve nõia juurde sõitma

«...»

Minu rõõm nelkide üle hakkas kuhtuma.

«Proua... proua» — selles oli midagi mesimagusalt õõnsat.

«...» süüdis ega norija, olgu proua või seltsimees, kui see

«...» kalaks lihtsalt ja selle taga ei kõmiseks mingi kohustus,

«...» vastata ei olnud. Ja äkki olid mu lemmiklilled nagu

«...» mindid, millel pole väärtust, mille omamine toob

«...» vaid kartust ja kahtlust.

«...» päeval tuli meile terve furgoon kaupa. Müügisaa- is kees

«...» õgevus, kellelgi müüja si polnud aega mulle konkusse

«...» vaatamiseks appi tulla.

«...» kostis müügisaa- l surhinast tuttavlik mesimagusa tämb-

«...» mis nõudis prouat, proua Lambetit. Ma jäin kuula-

«...» Nadja Rubljovka. Samas aga lõi mu kõrvu Kiti

«...» vastus.

Proua Lambetit meil ei ole. Seltsimees Lambet võtab kaupa

«...» Ta on väga hõivatud tulge homme.»

«...» selts pidas Nadja seda viriaks naljaks.

«Proua Lambet kutsus mind.» seletas Nadja, kobistas pisut

«...» taga ja juba ta seisis uksele, jalg konkutrepil.

«Oo, proua... tervist, proua!» Sellise tooniga kutsus mu

«...» oma hispaania spanjeilit, kelle sugupuu ulatuvat vie-

«...» kammendasse sajandisse: esimese sellest tõust Euroopa koe-

«...» olevat Kolumbus indiaanlasi jähtanud.

«Tuhat vabandust, proua, tuhat vabandust... Ma lihtsalt tahtsin näha,» ta toppis oma tontsi käe mulle pihku. silmad mööda konkut vilamas.

Nadja küsis mu tervise, töö ja elu järele, vastust ootamata vilasid ta silmad mööda konkut.

«Ou, ou, ou...» avatud puukungade kasti juures oli Nadja oise õitsilise moodi, kes on avastanud vanatuhja rahapaja. Juba kummardus ta kasti kohale, juba otsis välja kingad number kolmkümmend seitse.

«Suureparane... lihtsalt unelm...»

Tuleks ometi Kiti ja paneks asjad paika! Minu ja Nadja vahel oli neist paarist nelgist ülesaamatu tara. Nadjale ei jäänud neigid märkamatuks, ta vaatas neid sama heldimusega kui ennist puukingi enda käes, ja lausus:

«See on eriline sort, uskuge, proua, vähemalt nädala püsivad kauem kui teised.»

«Mul pole need veel vastu võetud,» kogelesin, et Nadjast lahti saada. Mida mõlleks Maarits, kaubatundja või ükskõik kes, nähes mind siin Nadjaga äritsemas?

«Asi nüüd... Mõned rublad ma või sinna. Eks raha tee vahe.»

Tema vist peale raha-vahetegemise muid suhteid ei tunne ega tunnista.

Ma tean muidugi, mis puukad maksavad, kirjutan karbi peale hinna ja palun kassasse maksta. Täevale tanu, ta kirustas ometi lahkuma — küllap oli Nadjal vaja oma uute puukatega sõbrannade ees pisut uhkustada.

Ma kuulsin Kiti tudrakuult küsivat. «Mis tähtitar see Nadja meie mutikale on?»

Ma olin endale vihane julguse- ja resoluutsusepuuduse pärast, aga ei osanud ometi midagi ette võtta. Enda siunamisest pole erilist abi, too saspundar mu hinges sellest ei hargne. Ometi leidsin ma ventili, kui ma enamuse pisikeste ülemuste eeskujul esimese ettejuhtuva peale, kes ukse vahelt piljus, karjusin.

«Kurat... kas teil pole kasi, et ust kinni panna!»

Enda arust ütlesin ma hästi — kohe kergem hakkas, kui kujutasin ukse taga Rubljovkat. Uks avanes pikkamööda, uksest seisis Maarits, tegi «Khm, khm», ja ütles: «Pole nagu teie moodi, Lambet.» Suis sulges ta hoolikalt ukse ja lahkus.

Ärritatult astusin ma laua juurde, haarasin sealt nelgid rebisin need tukkideks ja viskasin prügikasti.

Lillemõrtsukas... ma ei mõelnud ennast, vaid Nadjat.

Ja alles siis meenus mulle mu graafik, mille olin terveks nädalaks unarusse jätnud.

Lambeti graafik on minu mõõdaniku peegel, millele pilku heites minevik veel kord elustub. Kui ma varem arvasin, et graafiku joonestamisega olen kõik igaveseks paika pannud, nüüd tundub mulle, et isegi siin tükib aeg korrekture tegema.

Juba mitmendat korda peatus mu käsi punase pastakaga abielulahutust tähistaval punktil. Millise enesekindlusega olin kolm öhtul punkti pannud 8-nda astme kohale — kaheksa punkti pluss-poolle. «Mille eest?» küsisin ma täna eneselt. Pastaka ots ringitas punktist punase sõõrikese ning graafilist kõverat joonestades vajus 0-punkti poole.

Julgesin lahutada, lõpetasin abielu, mis kummalegi poolele ei lausa piinaks muutunud...» püüdsin end õigustada käsi aga vajus ja vajus.

Kui kõik nüüd kergemeelselt lahutaksid, mis siis saaks? Põhjust võib alati leida: mees ei tule öhtuti õigel ajal koju, norskab magades; keerab juba öhtul selja või lõhnab ärritavalt parfüümide järele.

Hetkeks pastakas peatus. Aga isata laps? Naine, kes mingilt tundmatult mehelt alles teist kahtlase väärtusega kirja saades juba hõljub pilvedes ja usub kooliplikana uut ja suurt armastust? Milline jälg peaks sellest Lambeti graafikusse jääma?

Viienda miinuspunkti juures peatus mu käsi ja midagi minus hakkas protestima. Ma püüdsin end jälle õigustada.

Aitab, minul on ka ainult üks elu. Miks ma pean elama nagu ma ei taha?»

Käsi tõusis ja jäi pidama kolmanda miinuspunkti juurde. Kolm miinuspunkti on minu abielulahutamise kriteeriumiks Lambeti graafikus.

Täna öhtul ei suutnud ma kuidagi endas oma negatiivset ja positiivset poolt teineteisega lepitada. Minus muias mingi rahutus, nüüd mu tuimade tegemiste kui ka tegemata jätmiste pärast. Selle seemne oli Rubljovka Nadja minusse kulvanud.

Ma norisin enda kallal graafiku tabelleid lehitsedes ja targutasin sündmuste juures, millele oli vaja anda hinnangut.

Imelik, täna kippusid kõik minu tegusid tähistavad punktid miinustesse. Ükskõik, millise sündmuse ma kaalukaussile heitisin, potsatas minus-pool alla... Sööelusin veel kord kõiki sündmusi ja jäin nipitaja-Nelli inventuuri juures pidama.

Ma aitasin tal varjata Austria pluuse. Seda oleksid muidugi ka kõik teised teinud. Aga kas see ongi alati õige, mida kõik teeksid teinud? Nojah, aga ma talitasin oma südametunnistuse

jargi. Kui see oleks nii, miks ma siis selle kallal ikka ja jälle nämmutamä jaan?

Vastasel korral oleksid nad kõik preemiast ilma jäänud, ülejääk, konkreetset juhul Nelli kolm tuhat rubla oleks kaubamaja kasumusse arvele võetud. Teenimatult saadud preemia on ju nii pisituukene summa üldistes kuludes, see ei ole ju mainimist väärt.

Aga... aga... Leena poolt näpatud lastesusside hind pole ju ka loomuliku kao juures mainimisväärt... Kas ma pole endalegi märkamatuks omaks võtnud toda «veetluga-teooriat», toda mida Leena koihoosi loomasööda juures nii loomulikuks pidas.

Tilkadest saavad kokku mered ja ookeanid... Mis õigust on mul siis leenade peale kärkida, kui ma ise üks leenadest olen? Ja kui kõik nü teeksid nagu Nelli, siis poleks ju mõtet enam plaanitatuse eest vande, la?

«Kõik... kõik...» osatan ma end pominal

Huvitav, ma kain mingit keskteed, just toda vihatud keskteed pidi, mis nüristab inimesi ja teeb nad ühesuguselt hallideks, kelle masilm algab ning lõpeb oma aiaavaravas

Mina ei talitaks kull Nelli eeskujul, kuid minust ei ole ka Nelli teo hukkamõistjat, mina kain toda väikekodanlikku keskteed.

Milest selline suhtumine? Kas mugavusest semulikkusest harjumuslikest arusaamadest, ümbrusest või kaibetolledest millega oleme harjunud nagu vahetusrahaga.

Ma vist kardan kaustootajate hukkamõistu, mis otsekohesjargneks, kui ühe või teise pisipatud ilmsiks tuleksid

Aga teadlikkus? Kas siis meie teadlikkus, mida nii kätbedalt loengute arvu ja loosungite kirevusega kasvatatakse, ei ole põrmugi suvenenud? Vanemkaubatundja, ametühinguorganisator ja parteisekretar rehkendavad täpselt, kui palju üritusi on läbi viidud ja oi millise paatosega nad sellest kuulutatavad, kui mõnede ürituste arv ületab eelmise perioodi oma! Aga kui ma lasen paris tõsiselt kõiki neid ametimehi silme eest mööda lipsata, siis ei tule ette, et keegi neist oleks tulemustest huvitatud olnud

Politikundidest võtame kõik kenasti kukupaidena osa ja nii mõnigi on selle ajaga pool hankut vaimus heegeldanud, kinda mustri paberile joonistanud või lilled pluusi rinnaesisele tikkinud. Peaasi — saajaprotsendine osavõtt!

Mulle meenub vumane loeng, kus lektor rääkis ebatervetest ilmingutest meie ühiskonnas. Ta kõneles veenvalt ja julgesti, iga esitatud fakti juures pidas hetkelise pausi, vaatas teravalt meie poole, otsekui oleksid kõik need pahed meie töös esile tulnud, ja nõudis resoluutselt: «Seitsimehed, oleks aeg selliste nahtustele lõpp teha!»

Lõpetanud saakis oma ettekande, ruttas ta jooksupalu mulle kusse järele:

Kas teil rootsi kingi või saksa sandalette on?» küsis ta, hoides sellest, kes äsja ühiskondlikele pahedele lõpu tege-
nõudis.

Kõik, mis on, leiata müugisaalis, ütlesin ma

«No kuulge, ega ma nii rumal ka ei ole...»

Võib-olla olin ma äsjakuuldud loengu mõju all, võib-olla ütles mind selle lektori läbimatus: endal alles hoiatusnad huutel, aga kaed defitsiiti haaramas.

«Ütlesin vaikselt, aga kindlalt, «Seitsimees, oleks aeg...» Hastikasvatatud inimesena valitses ta end, ent ometi märka... kundas ta huuled kokku pigistas. Siis tegi ta kannatunde ja marssis sõnalausumata müugisaalist välja, olgugi ksa sandaletid parajasti müügiletil-olud

Oleks aeg...» haaras kuuldust kinni Maarits, «Oleks...» kirjutasid ajalehed ja nõudsid infoallikad, ometi aga märka ma tegelikkuses midagi muutunud olevat... Kas... astuma esimese sammu?

Selle hiljem kaubandusaktiivil kritiseeriti müüjate käitumist. Märkti ära ka jalatsiosakonna müüjate nipsakaid vastupid klientidele. Ettekandja ei konkretiseerinud, kes too müüja ja mina ei tikkunud ka parima

Küllap ka sin oleksin ma pidanud endale ütleva «Oleks...» asja selgitada...» Vaikida aga oli mugavam.

Talitsin ma õigesti, oli see mulle plussiks või minuseks? Graafikusse ei osanud ma tol õhtul ühtegi sündmust nõnda paika panna, et oleksin sellega rahule jäänud

Terve õõ nagin ma unes end lapsesusse kuhjaga kokku tassit, Leena aga pilus nurga varjus, vidutas kavalalt silma ja tõrdas: «Tilk vette... tilk vette...!»

VI peatükk

I.

Olaf ei kirjutanud enam. Küllap on nõnda paremgi, rahustas ma ennast. Milleks võitspaatost, frivoolset ohootamist, kui ometi kõige selle järga terendab tõetunnendamise viril naeratus — see pole see!

Noil sumedail suvebil tajusin, et abielulahutuse päevil ma hästi sobinud ladinakeelne sentens oli vilets viigileht mu tundemasilma varjamiseks. Päeviti ei otsinud ma enam ostjate hulgast potentsiaalset Olafit, see-eest seisis ta kutsuvalt öösiti mu kõrval ning ärgitas minus imelisi mõtteid. Ma ei suutnud eraldada ta näojooni, aga ta silmad olid alati mängukaru mustad nõõpsilmad.

Õine rahutus ja narritatu solvatud eneseuhkus andsid end tunda ka päevastes tegemistes. Mulle omane flegmaatiline rahu asendus rabeleva impulsivsusega, mis ei jaanud mu kolleegidele märkamatuks. Üksi olles igatsesin ma seltsi, seltskonnas kippusin üksindusse. Ma ei teadnud öieti isegi, kelle või mille järele ma igatsen.

Sellises meeleolus lasin ma end Kitist veenda ja läksin temaga koos meremeeste järjekordsele lahkumissohtule, mida nad ise maru-mere-õhtuks kutsusid.

Pidu peeti kolhoosi saun-suvilas. Peolärm kostis juba teele. Tants käis täie hooga. Noor pootsman, hull mees hullunud pilli taga, pööras end kord vasemale, kord paremale, laskus kukki ja ronis kaminasimsile — parajasti nii, nagu melodiat nõudis. Lööts kiunus valuliselt, kui sullaste kätega mees seda üle rinna venitas, bassid tõrtsusid rahustavalt, mees ise aga mõirgas taieist kõrist. Ja ometi oli selles kõiges mingi omapärane harmoonia.

Meid ei lastud kauaks kamina äärde istuma jääda. Kõigepealt sauna! Basseinis, millest jõenire läbi voolas, oli selge ja puhas vesi. Saunaeihist vette karanuna tundsin ma end reipamana. Mul polnud kusagile kiiret, mind ei oodanud keegi, sest

Ville oli ikka veel maal ema juures. Selles ühilõbusas seltskonnas tundsin ma meeldivat lõdvestust.

Ma ei teetatud, ei päritud su nime, ameti ega perekonnanime järgi, nii nagu ükski neist meremeestest omakorda ei osanud sulle enesest jutustama. Hämaras valguses tuli keegi kõrvale, pani käe õlale ja lausus: «Kas kepsutame pisut?» Ja me kepsutasime ühega valssi, teisega polkat, kolmandaga tangot.

Kõik kui lõbusad nad ka olid, kuidas nad ka naersid, mis ometi juba kusagil nende silmade sugavuses hall meri ja kume nukrus eelseisvast masendavast üksindusest. Täna olid nad siin, aga nende mõte hulkus juba homses merehalluses ja kõrvades kumises monotoonne meremüha. Sellepärast nad kõnelesid nii kõvasti, lausa karjudes üksteisega, ja nende tants ja laulus oli mingit vihast väijaelamist.

Kuudes lendasid šampanjakorgid. «Hüva reisi! Hüva reisi! Kolm jalga vett külu alla!»

Jälle üürgas pill ja tantsijad vahetasid saunalistega. Pits konjakit, pokaal šampanjat ja pisike õllesõõm ei jätnud mulle ma mõju avaldamata.

Ta tuli, kolm kuldset paela varrukal, astus nii, nagu kaiksud homsed lained juba täna ta taldade alt läbi: «Kep-tune!»

«Nokia» number nelikümmend kolm, nelikümmend viis rubla ja kolmkümmend kopikat pratus mu professionaalne pilk ta kingadel. Minu puhul on see ikka nii, kõigepealt pilk kingadele, siis alles silmadele, rinale ja juustele.

Huvitav... kui ma müüksin meeste trussikuid, kuhu siis professionaalne pilk peatuma jääks?» jõudsin ma ketserlikult mõelda.

Millised mõtted! Tudruk, hola end, sa oled svipsus! Ma olin veidi pisut svipsus.

«Mis sa uurid?» päris mees meremeest.

«Ära täna ütle «meremeest», ütle lihtsalt meest... Homme me jalle meremehed!» Ta hääles oli palve, justkui minu loomisest võiks midagi muutuda.

Merelt tulles ja maal olles ei salga nad kunagi oma mereehesuisust, otse vastupidi. Isegi need, kes kätt otsi vastu võtavad, pörutavad kolhoosis šefiks olles endale rinna ja uhkus-
nad.

«Sai sealt Aafrikast tuldud...»

Täna aga ei taha nad olla meremehed, laevamehed ega naised. Nad on lihtsalt marudad mehed naiste keskel ja kõik muu lennaku kuradile. Täna haarab ta täie hingega kõige selle üle, millest meri teda kuudeks ilma jätab, sest hiljem on

merel mõnus meenutada. «Nõu aias õhtu. No sai alles mollu!»

«Ära küsi, kust ma tulen.

kõik see oli enne...»

laulis mu partner ning temaga koos rōkatasid kõik meremehed. Esiti aralt, siis ikka enam hooga sattudes laulsin ma kaasa. Lõpuks aga imestasin isegi. «Kes minus nūmoodi laulab?»

Sel õhtul käisin ma pillavalt ringi oma tuhande näeratusega. Homme kantakse neist kümned juba tuulte ja laine peale igaveseks laiali. Mis siis? Need mehed lahevad koos naeratus- tega, lahkujate vastu aga ollakse alati lahked.

Me keerutasime juba kolmandat valssi. Ta vaikus ja vaikusin minagi. Nii hea oli ta tugevate kate vahel hōljuda hāmaras valguses ja tunda, kuidas muusika āratas imeparas hõl- dust. Miks ei võiks olla sin nende hulgas too mees, kes mu kirjutab?

Mu partner jalgu mind teraselt, lausa varjamatult surus ta mu silmadesse. Kui vāmaks tema? Ei, ei. Tema ei ole must- noōpsuim. Aga kes ütles, et Olafil on? Mustad noōpsilmad on Jōle-Jullil. Tema on aga Olafist sama kaugel kui maa taevast.

«Keerutame...» keerutame...» seistasin ma partneri- kes kraenoōbi valla paastis ja lipsusōlme rinnale venitas. Me keerutasime, keerutasime hooga ja hullunult. Las siis vaatab too, kes mind «mutikaks» tunnistas ja habenes minuga koh- tuda. Nahku, et mind veel lausa katel kantakse.

See oli kattemaks. Kattemaksuks enesele ja Olafile olin ma kōmmekond aastat abieluvangistuses, nuud aga maksin ma kätte tollele teisele Olafile. Nahku ja kadestagu, kahetsugu et ta nii mõtlematult tahtas. Ja nuud uskusin ma juba kindlasti teda tana sin olevat.

Tantsuruumis laks leitseliseks ning me astusime teinetei vastu ket õhku hingama.

«Kattemaks on magus.» mõtlesin ma seistes ta partneri kõrval. Ja õigugi et ma ei teadnud kas ma kattemaks adre- ssaadini jõuab, oli see vähemalt minule endale rahuldavaks.

«Lähme!» Me sammusime pārasest kōlmikust aias sõjal- lival, mis igal sammul mu kingadest tängis.

«Toeta,» ütles ta, kui ma mel ja al seistes teistsuguse- luva vāja puistasin. Agas taitas ma ma kate ta... surusin juba kogu kōna raskusega peale. «Ah? Kas saidad? Aga nuud... ja nuud?»

«Tikahnd,» ütles meremees, haaras mu ūmbert kinni ning tõstis katele. Selle asemel et protestida, haarasin ehmunult tal kaela ūmbert kinni ega māriganud kōsi āra vōtta ka siis ko- ta minuga kidurate rannamandide vahele kōndis.

«Kaugele sa ei kanna.» Mulle tegi ta vaprus pisut nalja.

...vinn välja. Ta hingas raskelt ning ma tundsin

...ante coke

...aitab. Aitab. Me olime jõudnud pōsastesse peitunud

...Mees pani mind pingile, võttis mul kingad jalast ja

...neid nūvast tūhjaks raputama. Ma sirutasin paljaid

...kui poole, tundsin mõnusalt verd oma soontes surise-

...laeratasin. Nii hea oli ta soojas suveoos. Mind ei kōit-

...kõrge laup ega pēhne juus, vaid ta ingutuste kindlus

...vad lihased õhukese sārgi all.

...las mu kõrvalt ja kōigi ma ei o nud kül m, lasin teda

...kõrvalt mu elgadele sāttida. Niivisi kuube sin ja

...kõrvalt ei kukuks. Ja ma tahtsin uskuda, et see kõik on

...kõrvalt. Mees vaatas ainult hōbedasele kuurajale ja

...nend tugevalt oma vastu, otsekui peaks ta aru minna

...põlv ja jala minuga.

...et ma ei kōi pēdand just nuud olema valvel

...kõrvalt. Kõrvalt sel ja tahtmisel on alati vaks

...Minas taks taks. Ma ei tands, et ma senine mee-

...põlv ja jala minuga. Veel enam, see enesevāariku

...põlv ja jala minuga. Mind kōigest hurmast ilma jāt-

...põlv ja jala minuga. Ma nuud haarata tolle kaotatud

...põlv ja jala minuga.

...põlv ja jala minuga.

...põlv ja jala minuga.

2.

...gratifikatsioonide viimaste kuude madalseisu —
...Võeti kasutusse ka uue süsteemi kasutades
...põlv ja jala minuga. Mida
...põlv ja jala minuga.

kolm kuldpaela varrukal. Tüdruk, kas seda ei ole vähe selliste situatsioonide loomiseks? Sa otsisid õndsust kaduvas maailmas ja maksid kellelegi kätte! Oli see siis armastus esimesest pilgust, mis pärast kümneaastast abielu lõkkele lõi? Ei, see polnud süski see... See polnud armastus, vaid arulagedus.

Ma ei osanud toimunu kohta enam ühtki vabandust leida, et pisutki graafikukõverat kergitada. Kõik mu negatiivsed punktid, ebaõnnestumised, solvumised ja südamevalu on kahe Olafi süü. Minu graafik ei peegelda nende süüd, vaid minu tegusid ja sellepärast pole minul mingit abi süü nende kaela veeretamisest. Ja kui ma graafiku kõrvale panin, jäi sinna ilutsemaks minus kumme.

Raadiost kostis unistavat prantsusekeelset laulu.

Ma olin tugitoolus tunnikese tukkunud, kui uksele koputati. Hommikumantli hõlmu koomale kiskudes ruttasin poolnaisena avama märkamata küsida kes seal on.

Maarits seisis uksele. «Andke andeks, militsast helistati kaubamajja on sisse murtud, me peame sinna minema.»

Ma ei osanud midagi öelda, seisin vaid ja tundsin, kuidas varin varvastest keha mööda laiali valgus. Murdvargus?

«Võib-olla panete riidesse? Ma ootan all.» Maarits läks. Ma naeratsin, mis parajasti kätte juhtus. rüetisin ja ruttasin talie järele.

Mõrnatades kihutas auto läbi suveõiselt vaikse linna.

Sisse murtud... Kindlasti mingi bande. Autokoorem kaupluse viidud, juveeliosakonnast sõrmused, kuld, kellad... seif lahti murtud... Nõnda arvasin ma.

Kõigist osakondadest olid esindajad juba kohal, mina olin üks viimastest saabujatest. Meie huuled võbisesid, kui me kaubamajja sisenedes arutasime kariteo võimalikke üksikasju.

«Arge puutuge! Arge toetuge lettidele ega uksepiltadele! Arge korjake midagi üles!» kamandas paar miinitsi maari. Ohk-kond oli üles koetud nagu Agatha Christie' kriminaalromaanides.

Silmanähtavaid lõhkumise ega riisumise jälgi ei märganud kusagil. Kaubamaja peauks oli lukust lahti keeratud ning kontroli taba aas tangisnarega uksepostist välja kangutatud. Kõigile oli selge, et tegu polnud mitte sisse-, vaid hoopis väljamurdmisega kui toimunud üdse murdvarguseks võis nimetada. Keegi oli ilmselt õhtul kaubamajja jäänud, jälginud, kuidas eesukse võti pärast ukse lukustamist kassa lukustamata sahtlisse peidetud ning lahkunud siit öösel kell kaks, millest häiresignaal militsavalvet informeeris.

Me liikusime kõik härmiselt ettevaatlikult ja pingutatud tahelepanuga, püüdes meenutada õhtust pilti oma osakonnast. Keegi meist ei märganud mingeid võõraid jälgi, mis oleksid

üdanud riisumisele. Ainult sporditarvete leti ees lebas peed, mille üksikud detailid vedelesid põrandal segamini nutrivõtmete ja tööriistadega.

«Sua! Sua!» kamandas milits saabunud eksperti, kes väiksemal valgusel spordiosakonna kassaaparaati pildistas ja tolmustas. Kattelt näpujälgi kopeeris, olgugi et kassas oli vaid paar rubla vahetusraha. Ometi kord õnnestus tal selles vaikes vaikelionas oma oskustega hülata.

Lähemal vaatlemisel selgus, et mopeedi juurest oli kadunud spidomeetri tross. Keegi juuresolijast ei uskunud, et vargus vaid sellega purdus, kuid ka midagi muud ei osatud oletada ega ette võtta.

Sis meenus sporditarvete osakonna juhatajale umbes kahe-triitaastane poisike, kes oli jonnakalt nõudnud, et talle müüda spidomeetri trossi. Kuna aga võrride spidomeetrid olid niugil komplekselt, ei saanudki poiss soovitud trossi ning tollerdas veel kaua mopeedide ümber. Kes ta oli või kust pärit teda ei osanud keegi arvata.

Veel paar tundi targutati juhtumi üle. Osakonnajuhatajad leppisid kokku, et inventuure ei toimu, kuna ilmselt polnud tegu tõsise vargusega.

«Kui on mõni tühi-tähi, see mahub loomuliku kao sisse,» arvas Maarits lahkumisel.

Ma ei saanud kodus enam und. Mõtlesin Maaritsa sõnadele: «see mahub loomuliku kao sisse». Kuidas seda mõista? Vaike vargus, too tühi-tähi on siis juba meie arust loomulik peab kohe sedaviisi olema. Korraga tunnetasin ma hirmsat tunde: me oleme harjunud vargusega. Me eraldame selle jaoks summa, nagu oleks see täiesti loomulik nähtus.

Meenus kunagine kõnelus emaga.

«Ema, kas vanasti lukkusid ei tundud?»

«Tunti.»

«Aga miks siis meie liha-, kala- ja riideaida ukseid pööraga suleti?»

«Lukku polnud vaja...»

«Aga miks onu Ruudi nüüd kõigile ustele tabad ette pan?»

«Igaks juhaks...»

«Kas siis nüüd...?»

«Maga, maga... ära päri.»

Lubatud kadu... Oi, kuidas see termin mind piinab ega lase unuda! Suhkru, soola, jahu — puistekaupade juures on see arusaadav, aga kingapaari juures? Loogiliselt võttes tähendaks see, et müües kingi, saapaid ja susse, võiks loomuliku kaona midagi nende paaride juures kaotsi minna. Kus noobid kus pandlad, nõõrid või pinsolid. Ometi ei juhtu ju midagi niisugust ja keegi ei ostakski loomuliku kao läbi kannatanud jalat-

seid, Selise kao olemasolust teavad kõik. Teab naine, kes lapse sussid, kotti toppis, teab mees, kes uued kingad jalga pani ja vanad riuli alla nihutas, teab võib-olla toogi, kes spidomeetri trossi nappas.

Kelle jaoks on lubatud loomulik kadu? Kellel on õigus tuhandetest jaatatsipaaridest varastada mõned ja pidada seda loomulikuks? Kellelgi peab see õigus olema, sest loomuliku kao normid kajastuvad seadustes. Kui pole aga konkreetset öeldud, kellel selline õigus on, siis pole ju mõtet karistada neid kes arvavad seda endi eelbatus ja nappavad loomuliku kao puures, sest kusagi pole öeldud, et tollel näpumehele seda õigust ei ole. Kuigi ma tundsin väsimust, hulkus mu mõte erksalt ringi.

Vaike vargus, «tilk-vette», nagu Leena ütles, on juba nüüd loomuparane, et me ristime selle «loomulikuks kaoks». Me kardame asju nimetada õige nimega, otsime meisse juurdunud mõistetele uusi vasteid. Vargus — äraajamine, kombineerimine, uhiskonna varaga ebaperemehelelik kaitumine ja palju muid termineid. Me nagu peaksime juba õigeks, et tegu on hea lapsega, kellel mitu nime. Meie plaanides kajastub loomulik kadu — see tähendab ju, et me ise plaanime vargust!

3.

Juba enne tööpäeva algust oli «murdvaras» tabatud. Paar militsatöötajat, kes hommikul bussipeatuses jalutasid, märkasid teismelist poiss, uniselt ligustripoosast välja pugemas kaas otsas uhiuus kandekott

Poiss ei salanud midagi, kui ta kaubamajja loodi. Ta oli lihtsameelne, pisut tahumatu maapoiss, kellele ta teguviis tundus päris loomulikuna, kui ta seletas

«Tahtsin osta spidomeetri trossi, aga mulle ei mõeldud, öeldi, et ainult koos spidomeetriga. Aga mul polnud ju riipalju raha». Ta haalest võis kuulda endaõigustust

«Milleks seda trossi nii pakiliselt vaja oli?» küsis militsaseersant

«Äh-äh... Eedi ütleb, et tema võrr on etem kui minu oma. Sittagi ei ole... Ma olen kindel, et minu oma kiusab kiirema. Tema muudkui vaidleb, kust sa tead, sul pole ju spidomeetrit peal... Noh, võrr oli tarvis ju korda teha»

Talle oli tahtis, et tema võrr oleks Eedi omast etem, mitte aga see, mis tema teguviisist arvatakse.

Knamik meist vangutas halvustavalt pead.

«Ja sa otsustasid ööseks kaubamajja jääda, et ise võtta?» päris Maarits

«Ega ju teisiti ei oleks saanud!»

Kus sa end peitsid?»

«Al nargas va misruete riuli taga oli hunnik tekke. Ma misin nende sisse.»

«Sa rääkis mulle sundimatult, nagu oleks kavatsenud öist kalatõlli ja pugunud enne küüni heintesse pisut punkama. Oli vaja... n, võtsin.»

«Mis sinu siis ikka valvata oli?» Ta magas, magas... kult viis tundi, tõusis, hakkas tööle, sai soovitud trossi... kandekotti, et trossiga kasi ei määriks ja oligi kõik. Kuul... tul tahelepanelikult, kuhu võti pandi, avas ukse ja tegi... mekut. Kõike tegi ta rahulikult, nagu remondiks kodus oma...

Kas sa saad aru, et see on vargus ja selliste asjade eest... tatakse?» rääkis Maarits veenvalt ja isalikult

Miks nad siis trosse eraldi ei müü?» Ta pigem süüdistas... kuid kui kaitses ennast

Me teatame su isale, küll ta seda trossi ka muuks otstarbeks kasutada oskab.» ähvardas seersant

Isale?» poiss kehtas õlgu

Kus isa töötab?»

Ei tea...

Kes su isa on?»

Ei tea...

Hhm... venitas Maarits

Aga ema?» hõikas neiu Palu puduosakonnast varastatud kandekotti paberiga puhastades.

«Ma on karjaulaudas.»

Kas tema siis sinu üle muret ei tunne?»

Tal on teisi muresid... Meie elame vanaema juures.»

Kas teie?»

«Joh, vend, öde ja mina.»

Nooremad sinust?» päris Sirkel

Nooremad.»

Kas nendel on isa?» huvitus Maarits

Võib-olla on... pole näinud.»

Päsil ei paistnud ka sellest midagi olevat, kas isa on või...

Hetkeks valitses vaikus. Poiss saadeti ukse taha ootama. Milits ja direktor sosistasid midagi omavahel, Sirkel kummaris nende juttu kuulama

«Jah... mis nendest isata... astest siis maud oodata ongi.»

utles elatanud militsaseersant ja otsekohe sekundeeris Sirke, talie oma tuttava fraasiga: «Ja... jah... loomulikult.»

Seda ei oleks nad pidanud ütleva. Ma tundsin südames valutavat torget ja pisarad veeresid üle mu põskede.

«Hhm... jah... Lambet. Ega terve maailma pärast ei jõua pisaraid valada,» puudis Maarits mind lahkumisel rahustada. Ta ei teadnud, et minu terve maailm oli pisike Ville.

Sel õhtul ma sõitsin maale. Tahtsin näha Villet, ema ja onu Ruudit. Tahtsin kõnelda sõbrannaga alikalt. Graafikut kartsin ma neil päevil kätte võtta.

4.

Väikelinna müüjad on kõik omavahel tuttavad, uhed Hermese jungrid, nagu Maarits ütleb. Pole siis mingi ime, kui raamatukauplusest Raissa, piimapoest Mia või kulinaariast Maire helistab mõnda meie osakonda, pärib, millal üht-teist müügile tuleb ja asub siis õigeaegselt järjekorda.

Sel hommikul helistas mulle Leida lihakauplusest, et teada saada, millal bulgaaria susse osta saaks. Need on hästi soojad ja pehmed, vooderdatud kitsenahaga. Leida tahtis ühte paari oma emale sünnipäevaks kinkida.

«Kui kohe tuleb, jõuad jaole,» ütlesin ma ja pärisin, millega nemad kauplevad.

«On üht-teist, astu õhtul läbi.»

Päeval ma Leida ei nänud, kuuldavasti oli ta saanud soovitud sussid. Õhtul astusin lihakauplusest läbi.

Harvad ostjad leti ees pidasid mõttlikult aru, mida osta. Valik polnud kuigi suur: seakõrvad, laiad nagu kobrulehed, supikondid ja lambaliha, mis isegi magilaste jaoks oleks liiga rasvane olnud. Palusin endale paarsada grammi vorsti. Äkki tuli Leida tagaruumist, märkas mind, võttis leti alt paraja paki ja ütles: «Ah, sina, Anu... Mees kais sul sünn, laskis valmis kaaluda, aga tal polnud raha kaasas,» seletas ta sellise sõbralikkusega, nagu oleks ta koos lihatükiga mulle ka mehe muretsenud.

Ma otsisin raha, ise silmanurgast teisi ostjaid piludes.

«Vus kolmkümmend,» ütles ta mulle pakki ulatades.

Ma närveerisin, viiese leidsin kohe, peenraha aga ei saanud ma kuidagi värisevate sõrmedega kotipõhjast kätte. Hea, et neist ostjaist mind keegi ei tundnud ega mu perekonnaseisu ei teadnud.

Äkki märkasin minust pisut kaugemal meie maja alumisel korrusel elavat Reti-mutti kellegi turukauplejaga sosistavat. Reti-mutt teab täpselt kõike, mis linnas toimub.

Ma maksin ega teinud tast väljagi, ometi kuulsin ma ta sarbasmiga lausunud sõnu: «Igavene lüke... ammuks sai ühest üht, nüüd kuulukse siis juba uus mees koti peal olevat.»

Ma haarasin oma paki ja kadusin. Hinges kees viha.

Koridoris kohtusin ma jälle Reti-mutiga. Ta astus mu teele, endal selline kaval naeratus huulil.

Sa üksik inimene, ega sul pole seda kõike vaja,» ta näpp ühtis pakile minu kandekotis.

Oleksin andnud kogu paki ära, et sellest tobukesest kiiresti sahti saada.

Juba oli ta terav silm tabanud pakis südikomplekti.

Sul pole ju südi keetmiseks aegagi...»

Võta... võta!» surusin südikomplekti talle sülle, endal jalg trepile tõusmas. Reti-mutt haaras mu käest: «Ei mina muidu üht.»

Südikomplekt maksis rubla ja kaheksakümmend kopikat, mitte kuidagi ei leidnud ma kahtekümmend kopikat. Tema sai Resti omamoodi aru.

Ei, ei... tagasi pole tarvis... ei ole!»

Mu selja tagant kostis viisakas hääl.

Tõhun ma mööda paluda?»

Kohkudes astusin ma pisut kõrvale. Tulljaks osutusid doktor Annus ja insener Valdes majavalitsusest. Nad tulid kalalt.

Reti-mutt tõmbus oma ukse vahele. Ta toast kostis kodanlikul ajal ostetud RET-raadio kähinat, raadio, mis tema arust ei keegi õige raadio oli ja mille järgi ta oma hüüdnimegi oli saanud.

Võta... võta oma raha.»

Uks klõpsatas kinni, ma seisin, kakskümmend kopikat näpu vahel ega teadnud, mida teha.

Mehed olid jõudnud teisele korrusele ning vaikselt koridoris kostsid doktor Annuse sosinal lausunud sõnad: «Vaata Reti-mutti sehkendab ja sahkerdab selle Lambetiga kaubamajast...»

Milline habi!

Oma tuppä jõudes olin ma viha täis enda, Reti-muti ja doktor Annuse peale. Tahtsin Maaritsa kombel end kusagil kõrvaruumis tuhyaks vanduda ning laksin vannituppa.

«Kurat...» oli kõik, mida ma öelda suutsin, siis veeresid pisarad mu põski mööda alla ning sulatasid viha ennasthaletseks üks ängistuseks.

VII peatükk

1.

Kõigi meie osakondade muujate ja noma sümboolia alljate hulgas. See on suu ja saadus, sest ei räägita avaldustega valjast, kuubama, ole et nend sümboolide, ei ole meid muujatga mingeid lahendusi, sest ei ole.

Minu väikene kutsutakse seltsi sõpradele esmapoolel
jalatada see tähendab meest sõprade mõnari ja jalgade karmide
paine alla põlva pinget, mis on ka jalgade sõpradele
gaarid ja kurgide sõpradele, mis on ka jalgade sõpradele
kingadele kingidele ja jalgadele, mis on ka jalgade sõpradele
sõpradele ja sõpradele. Väike püksid ja mudeka
muistega ja jalgadele ja kingidele ja jalgadele ja jalgadele
millel silm puhkab ja jalgadele ja jalgadele ja jalgadele
kingadele ja jalgadele ja jalgadele ja jalgadele ja jalgadele
teise. Minu arust on see, mis kingadele ja jalgadele ja jalgadele

[illegible]

Kõrvalosakonna naised sirutavad kaalu 4000-5000 kg ja toota
mete linna sumpuatsmate 1000-1500 kg.

Peakatetes on esummatine pees pudes — sumpaisted < 1.
made ja esumpaisted k.

Osakonna siinpaatia ei ole kuni 1000 jäsega, neil
kustagi liimes kes oma teik ja troomi teikas. Siis pu-
kude võivad osakondides tekkida sissevõetud liimide opevat
haaretamisi ga

Ametia atest e spet atest e, juba m... and am...
huvitat on selne saap... maig... ja... teada
milised on mere annas kõige... m...
oiaid ja -kaid ja milise... ning rah... ma

meie osakonna etalon nagu mannekeen sobivate kingadega
ist laskub

...arva juhtub, et kahe osakonna «sumpaatiad» kattuvad, sest
...is ei ole kedagi ülelignuse iluga õnnistanud. Otse vastupidi —

... osakonna «sumpaatsed jalad» võivad puduosakonna «anti-
... sumad» olla ning kuidagi ei osata talle leida sobivaid

prille

...red lapsed * utleb Aru ja noogitab mer e andestavat
...ja aga tahere panemata kudas ta labi nauti e sum

...d õiguse vahet ja ennastanustavalt onkabi: «Cu ein
...ftiger Kerl»

...aga mudab inimese professionaalset ühku seks

1. Kõhupõletikul ja muu ees ja minu tuga astuvad kingad
 2. "Näe" "Finland" "Swedish" "Freiheit" kam

ja ettevõttepartnerite ja töötajate kasu

stammu moodunad meenda male et nen kingade
aks vordid et a nu sampaatsi i ku ka e basampaatspe

— ja jalgid ei ole kaugel, räägi et leiad need rannad ja jalg

• parte merid meridavaad no ikk mude m nd ja ts t Vee
m-lugu on kaakop, s t uvasse vihta s Vaat m ja vaatu

... k'arraga on palvete lahjavõlme talvessabaste ... k'egun
... k'egun ... Hernes ... paar aastat ja mind rakatas

24 Anaks kutsura
 25 Up en mine cakatsavakut me, stand me, tantsakig

... kingi natus kajetan ma auri kate is na d laus eumen
... is va la naesid isagi ostja vinade kingare pe pal mika

... hamu kudu estis kingad p'isa am - sa r si r'ba,

...
ants b kändlasti inglase välistas kogu laulu ja korralduse
... kaardid pööras poisil muna teada - kannudele ...

...ingener, kes ostis lõuna ajal uued kingad, on tants

...insener kes ostis lõuna ajal uued kingad, on tang
...aga teeb ainult paremal kannal, parem
...plantaarsete ja olemaski. Pauslab et ta hõlask-ia põh

ga kontseptsiooni pole olemaski. Paistab et ta liisk- ja põh-

... just praegu istub ma korvades lõhosi traktorist K...

...n b oli saisu ja nafi ajarele (ks viie vastu — üle kolhoos
...a virutaja kangalaad nagi raspliga üle lastud saare
...kõrgele hõlguvaid — hõlguvaid lahti. Ilut tüüri alustad

...tam, sest kingakurgud õmblustest lahti. Uut touri alustad
...to seline mees tadrakut kate ning toetub kandile e

as ma tahaksin kord sealse lurske jonnim kade vabariigi

oimetuks tantsida! Bajaan üürgab, selle bassid pumpavad sinusse pulbitsevat energiat, sina aga nagu lendaks ja kõik kõhetunud paarid tõmbuvad nurga poole. Ma tunnen urnas tavat õnne, näen kümneid silmapaare kadestavalt end jälginas ja toetun vasinult oma partneri õlale.

«Ma võtan need,» ütles mees järsult. Mina, ikka veel äsjaste unistuste küttes, vastasin mõtlematult: «Täna, mulle aitab».

«Mida? Mida?» kusus ta arusaamatult. Mul oli punlik, ma punastasin.

Veel üht maameest, kes lõhnas varske heina ja lauda järelt tuli mul täna teenindada. Kui ma kummardusin kingi võtma, oli mu silme ees koduõu lõhnavate kummelite ja vanade pärnadega. Veel hetk ja ma kuulsin kaugusest karjakella tilksatust. Täna on imeplik päev — ma olen unistustele aidis.

«Vaata, preilna, mulle midagi,» ütles mees raskelt tooli istudes. Mul oli tunne, et ta täna esimest korda puhkuseks istus. Ta öeldud «preilnas» polnud hõltsenist — ei otsitaks midagi erilist tema jaoks. Ka polnud selles maamehe tehtud tagasihoidlikkust, selles kõlas vaid: «Ole hea laps ja vaata midagi.»

«Kas importi või?»

«Eh... sihukesest vabrikust pole ma kuulnud.» Ta lõi käega.

«Vanta midagi sihukest, mis jalga läheb ja jalas seisab.»

Ma tõin talle valikuks neli paari, sest mehe lihtsuses ja sõbralikkuses oli midagi mulle nii kallist maa-maailmast.

«Eh...» lõi ta käega, «ega ma neid toina kaupa osta».

Millise heameelega ma teenindan neid, kes oskavad teenindamisest lugu pidada: hetkeline nõustuv noogutus, sõbralik naeratus ja tänulik pilk on kõik, mida ma selle juures vajan.

Me proovisime «Skorohodi».

«Noh, kuidas on? Ega ei pitsita varvast?»

«Eh, pole tunda midagi, läse nagu sussidega.»

«Päris ilusad,» ütlesin ma kaugemalt silmitsedes.

«Ilust nüüd... Mul jalg nagu adrahölm, hea, kui midagi saab. Ja näed, paelad annavad kinni ja kussa-poolt ei pigista.» Meil mõlemal oli hea meel sobivate kingade üle.

Sis tõi kibelev-kirelt ta teinepool.

«Sa pole veel jõudnudki,» kurustas ta meest.

«Oota nüüd... Ma tean küll, et põld põleb, kuid päris paljaste jalgadega ei sobi ju ka inimeste seas luusida.» Sis märkas ta pepri, mis vanadest kingadest põrandale olid pudenenud ja tundes end süüdlasena, vaatas abiotsivalt ringi.

«No naete, minul ju ikka sada söötuhikut kaasas, sai sealt hernevaljalt tulnud...»

Nainegi vaatas ringi. «On teil siin harja?»

Nüüd sekkus Kiti: «No mis te nüüd! Pole siin midagi,» ta

«Kis harjal paar korda üle põranda käia ja oligi puhtus majas. Imelik, kuidas inimeste katumine vastastikku mõju avaldab. Alles eile oli Kiti kihvtiselt pärinud ühelt uleolevalt isandalt, mille varbad pisut rokfoori juustu järele haasesid. «Sauna ja...» hinnad on vist tõusnud?» Täna aga «Mis te nüüd! Mis te nüüd!» Ometi ei tundnud Kiti tänast ega eistest ostjat.

2.

«Herrgott, so was herrliches habe ich noch nie gesehen,» ütles proua Aru esmaspäeval tööle tulles. Ta holdis kahe käega pead ja sulges silmad nagu tahaks ruset veel kord sume ette minnida. Terve moodunud õe oli restoranis «positsiooniga mi...» — Rubljovka Nadja sunnipaeva peetud ja proua Aru ei jõudnud küllalt seletada, mida seal kõik pakuti.

Kui tädrukud olid muugisaali läinud, lüppas ta kord uuesti kookusse ja jai salaparase näoga mu otsa vaatama. Ta ütles:

«Ma nägin seal Alfredot. Ta võttis mind tantsima. Ja teate!» Nadja vaatas ta ringi, pilgutis kavalalt ühte silma nagu oleks tal mingi suur saladus teos ja sosistas: «Ta võib-olla tuleb vee...» mu juurde tagasi...»

Proua Aru tõmbus pisut kaugemale et mu ehmunud nagu paremini silmitseda.

«Tagasi?» kordasin ma ja jõllitasin talle otsa. «Ei halgi!»

Proua Aru ei osanud seisukohta võtta, kuidas mu ütlemlisest aru saada.

Silme uudis kaartas minus pahameelt ja ma kraaksatasin nagu ronk Edgar Allan Poe poeemis. «Ei halgi, ei halgi...»

Küllap mu naoline seletas talle rohkem kui lausutud sõnad. Proua Aru hüis vaiksest muugisaali minna aga kinnitasin enne: «Ei halgi!»

«Positsiooniga inimese» juurelt aga meenutati meie kaubamajas täna veel kord, kuid nüüd juba kisa ja kirumisega.

Meie kaubamaja ladude kohal asub restorani köök, kus solgitorud sageli ummistuma kipuvad. Seekord oli labi lae nrisenud olk rikkunud kultuurikaupu.

Veel samal päeval moodustati rikutud kauba allahindamiseks komisjon rajooni ametimeeste osavõtul. Kahju restorani ummistunud solgitorudest oli pisut üle kaheteistkümne tuhande rubla.

«Nad peavad meile selle hüvitama,» ütles Maart ja sihtis näpuga restorani köögi poole.

«Milleks nemad?» paris kooperatiivi esimees, «selleks on meil kindlustus.»

«Ega see paris õige ei ole. Keegi peaks ju ikka nende torude eest ka vastutama» kahtles Maarits.

«Maailmas on tuhandeid torusid, kes nende kõigi eest vastutada jõuab.» Esimehele allub nü kaubamaja kui ka restoran.

Milleks süsteemisisesid kahjusid kanda, kui neid keegi teine võib kompenseerida? Hakka veel õiendama, mine tea, kust sulle omaile midagi bumperangina kaela tuleb.

Maaritsal polnud sünnis suurte ülemustega vaielda, olgugi et ta põinud nendega nõus.

«Siin peaks pisut rusikaga lauale pörutama,» usaldas ta esimehele nõu anda.

«Kas meie omadki lauad vastu peavad, kui rusikad nendele raksavad?» vastas esimees küsimusega, pilus Maaritsa poole ning noogutas mõtlikult.

Maarits vaikus hetke. Talle meenusid pahandused kaubamajas: suured kaibekulud, ülenormatiivsed kaod, tootlikkuse langus ja kümnekond vaikemat viperust. Ta ei osanud midagi vastata, sest temal vajab järelemõtlemiseks aega. Maaritsa jäi mõtlikumaks, tagus sõrmega lauaplatet, tooli ja ümises vaikselt: «Tee, sõber süda kõvaks.»

Vaikides tegi komisjon oma tööd, Kiti aga kais ja pilus umberringi.

«Issver!» rõõmustas Kiti, plaksutas käsi ja sosistas.

«Tead, kuidas ma igatsesin toda «Ookeani»! Nad viisid ta neljakümne rubla peale... Ma vaatasin, ainult pakkeümbris on soe, siit märg ja haiseb. Andku taevast tervist «positsiooniga inimestele!»

Et asi igati kindel oleks, lippas Kiti kontoris ja hoiatas Triipani. «Vaata, et sa mu «Ookeani» maha ei parselda!» Triipan vaid muigas ja noogutas.

Ohtupoohkult teatas kultuuriosakonna müüja, et allahinnatud kaubad lahevad homme muugile. Kiti säras. Töö kõrgeklassiline vastuvõtja on väärt pill, kahju, et müüja palk selleni ei küüni. Nüüd saab ta ometi pilli, mida on õhtuti koos emaga mõnus kuulata.

Me sulgesime juba uksi, kui Triipan tuli. Ta lohisevad sammud kostusid tühjas kaubamajas, nagu pooniks keegi põrandat. Triipan kutsus Kiti pisut kõrvale ja seletas: «Selle raadio ma pean Kukermannile andma...»

«Kukermannile?» Kiti käest kukkus võti klirisedes põrandale.

«No tead, ta oli ise komisjonis. Mine tea, millal teda võib järele vaja minna.»

«Ah siis oma jaoks ta sellise hinna tegigi?»

Mis nüüd seda? Ta arvas jah, et rikutud ja sedaviisi pole meil kaubanduslikku valimust...»

Kurat! Keri põrgu!» oli kõik, mida Kiti ütles.

Lohvakaid susse venitades kobis Triipan kontoris. Ühkus on hea asi, kuid Triipan teab paljusid, keda uhkus on upakile ajanud.

Kiik olid juba lahkunud, ainult meie Kiti kahekesi kohutisime veel ruetehoius. Akki lipsas Kiti vaikesesse kõrvale, kus allahinnatud kaupu hoitakse. Enne veel kui ma kaugu vastu jõudsin huvi tundma hakata, kuulsin kõrvauru kassakirinat. Kiti tuli tagasi ning hakkas peegli ees oma

peeglit kohendama.

Kiti, mis sa seal tegid?»

Et iga kaup oleks oma hinna vääriline...»

Ma ei kehtitanud mind vaikima ega seletanud pikemalt, kui kaugus kaubamajast lahkusime.

Äärmisel päeval tuli Triipan julge sammuga Kiti juurde: «Muhe muhe!»

Sõbramees Kalm. ma arvasin, et kui te seda «Ookeani» nüüd ostke siis arat!» Ta jõi Kiti saravat paerastust ootama.

Täna! Kange porgusse ja tervitage seal Kukermannit!»

Ma lõmberdas Triipan loodult kontoris. Purustatud ühisega «Ookean» seisis ja tolmas ostjat oodates veel mitu kuud allahinnatud kaupade kaupluses.

3.

Veel kord elasin ma üle tolle maru-mere-õhtu järellainetuse. Olafilt üle mitme nädala kirja. Selles lühikeses kirjas ütles ta, et ta puhkus on edasi lükatud. Oud Soomes uue laeva ootamine on praegu aga haalestasid nad mingeid seadmeid, et lootsi suksi suve lõpul puhkust saada ja ümtingimata mind kutsustada.

Kuidas ma oleksin tahtnud seda õhtut oma mälestusist kustutada. Kui ma tol korral olen veendunud, et pean elama noore seitsmeaastasest elu, siis tana vaadates peeglist oma haput nägu, küsisin ma eneselt: «Milleks?» Ja mitte kordagi ei olnud ma enam näinud toda meremeest.

Võib olla just siis, kui ma rannamändide vahel kuu hõbedast ketta sihtisin, oli Olaf seal Soomes kasagil sama raja teises otsas, minust minust... Mina aga? See mõte punas mind. Ja ma üstasin Olafile vastamata jätta.

Ka Kiti oli oma meremehega pahuksis. Juba paar nädalat polnud Valterit enam meil näha arvasin, et ta on merele läinud. Siis kuulsin ühel päeval, kuidas Kiti karjus telefoni.

«Lähed... Mine...! Mine kus kurivaim, Aafrikasse või Aafrika taha... Homme... Hommepäev lähen mehele!» ta viskas toru hargile ja lippas hämarasse kastide varju.

Sellistel puhkudel ei maksnud Kitit lohutada ega midagi parima minna. Oma impulsivsuses võis ta näkku paisata sõnu, mille üle tal parast endalgi paha hakkas.

«Vaene Valter,» mõtlesin ma ega taibanud, millest nende vahel oli tüli tõusnud.

Järgmisel päeval saadeti poisikesega Kitile kolm punast roosi. Ta otsis kaua roosidele paika. Lõpuks võttis ämbritäie vett, pani roosid vette ja kattis paberiga. Nende rooside imetlemine oli tema ainuõigus.

Lea, kes pruuniks paevitununa ja heaturjulisena oli puhkusele naasnud kattis hiljem ambri pakkematerjali ja tsellofaaniga.

«Mis sa seal teed?» päris Kiti

«Kade silm võib roosi kaudu peigmehe ära kaetada...» narritas Lea Kiti. Kiti porises midagi vastuseks. Ta lausa lendas tänna, sest kõik oli jälle hästi.

«Noorus ja armastus, küll see on hea,» ütles Smuul ja tal oli õigus, mõtlesin ma säravat Kitit nähes.

Ma kadestan vist pisut mele tüdrukuid — nendel on ju kõik alles ees. Aga minul? Siis haarasin ma kahe käega sellest, mis oli minule jaanud ja ma lele ma lootsin kirjutasin otsekohe Olafite vastuse. Peitsin iga kord poe eholeva kirja arvete vahele kui keegi konkusse tuli. Ma olin sellesse teisesse Olafisse uskuma hakanud.

Telefon helises, nõuti Kitit. Ma lahkusin, sest Kiti tammus närvisedes ümber telefoni ega julgenud peale nohhitamise midagi öelda. Kui konkust kova karkimist hakkas kostma oli Leal sinna asja ta pidi otsima kalosse, olgugi et keset suve neid keegi ei nõudnud.

Kiti oli seljaga ukse poole ja parasjagu hoos.

«Nende eest suur tänu. Aga kui sa purjus peaga veel meie hoovis kakardad saad sellise sauna et sa oma sünnipäeva ei maa, ta.» Ta kuulis Lead seljataga kobistavat ja jatkas hoopis teise tooniga.

«Olgu siis nü... pai, pai... Küll ma varsti tulen...»

Muõgisaalis tuli Lea haledat nagu tehes Kiti juurde.

«Kas ema on ikka haige?» Tema näost ei osanud keegi arvata, teeb ta nalja või räägib tõtt.

Kiti pilk peatus pikalt Leal. Kuulis ta midagi või ei? Ega vist kuulnud ja Kitigi vastas tõsiselt.

«Ega ta pole päris terve olnudki.»

Mis sa siis emaile nõnda peale hüppad, kui ta tuga võtab ja kes päris nooripidi ei kõnni...»

Me kõik puhkesime naerma.

Kuule, sinul on pealtkuulamise aparaat põue peidetud,» rüus Kiti ja kobas kohmakalt Lead.

Näed, mis ameti sina oled ära õppinud. Einoh, meremeeste...» õpib seda kobamiskunsti kergesti.

...» te varjus laks tüdrukute samuti luga suureks ja karja...» tehes kamandasin ma seltskonna laiali.

...» tuli pika ihu peale,» ütles Lea, kui Kiti veidi aja parast...» ka all kastihunniku otsast kukkus.

...» pool tundi oli Kiti elektrikuloikamiga sõnelnud kui...» põlenud lampi vahetama tuli. Kiti oli siis juba vihane.

...» tole seenele ja ronis ise kastihunnikule. Aga vaevast...» pesa puudutanud, tüdruk kiljatas ja prantsatas põrandale.

...» ger vahetas nüüd kiiruga lambi ja tegi kohe minekut.

...» hoidis kahe kaega luupestest ja oigas. Ohtul lahkus ta...» vites töölt. Järgmisel hommikul aga paistetanud jalga po...»

...» kus arstile näidates anti talle sinine leht. Onnetuna lüpas...» tooni.

...» loll... loll... loll» karjusid tüdrukud kooris. «Meil or...» ge paremad näitajad selles kvartalis ja nüüd — tööõnnetus!»

...» la teadis Kiti isegi.

...» a opetas teda, millega maanda miliseid k mpreste teha...» la nihestuse puhul sisse võtta. Istuga kodus või konkus...

...» ist, sinist lehte ei tohi kellelegi näidata.

Trepil põngates kohtas Kiti korraga direktorit.

Mhm... kukkusid või?» küsis Maarits õnnetusjuhtumil kar...

...» ei...» tõrjus Kiti žestikalt.

Mis siis juhtus?»

Seda varianti polnud me ette näinud ja Kiti ükski ei osanud...» ut järsku sobivat valet valmis mõelda.

Paise... paise...» pomises ta.

Mis? Talla all või luupestse peal?»

Seal jah... seal jah,» kinnitas Kiti ja vinnas end trepi kasi...

puude najal ülakorrusele ning lüpas konkusse. Maarits kehtas...» gu ega pärinud rohkem.

...» a targad õpetused aitasid. Kolme päeva pärast lonkas Kiti...» eel ainult pisut, paistetuse alanes ning kõige hullem oli möödas...

...» il päevil istus ta kassas. Haigusleht randas ahju, õnnetus...» juhtumit ei olnud ning vimpel kolmanda kvartali parimat...

...» tulemuste eest oli juba päris kaeulatuses.

Suvised puhkused toovad pahandusi. Me kõik soovime suvel puhata vahetusmüüjaid aga, kellel talvel tööd ei ole suvekuudel ei jätku. Paratamatult suureneb töölilijate koormus. Leitselises müügisaaits või umbses konkus muutume närviliseks, riinakaks ja tülpnuks. Ostjate kontingent on aga suvel kirjanen le teenindamine nõuab erilist tähelepanu.

Kiti muu järele terve. Lea aga sanitaarsalklaste kursustel ning Anne aktiivipäevadel. Proua Aru mõõdetud samra ja lihvitult sujuvad lugutused ei lasknud ennast tempost häirida. Mina pidin nüüd täie kohaga olema müügisaaits, minu tööd aga kaupade vastuvõtmisel ja dokumentide vormistamisel ei teinud keegi. Mul tuli sustikuna tormata kord siia kord sinna.

Kui ma higinena raskeid kaste riita upitasin, kukkus üks neist tagasi. Lennult kasti haarates tundsin ma teravat ja ootamatust nimmepurkonnas. Uh-uh-uh...! Milline valu! Ma komberdasin toolile ja võisin sinult küünalsirgena istuda.

«Läheb mööda, läheb mööda» sisendasin ma endale, kuid valu ei muutunud nõrgemaks. Kiti abiga komberdasin kassasse ja istusin seal nii, nagu oleks kogu ülakehale korsitt umber pandud.

«Ahaa... selg?» noogutas Kiti. «Tead, mu emale tõi see...» ta haaras sõnal sabast, «noh, üks mees Portugali rohtu — tandarelli. See võtab valu nagu seep sõnniku.»

Lõuna ajal lippas Kiti koju ja oli varsti tandarellituubiga tagasi.

«Kes mulle seda kodus peale määrab?» kahtlesin ma.

«Miks kodus? Sinsamas»

Tandarellil pole arstimatele spetsiifilist lõhna, see meenutab pigem sügisest aasali.

Me riputasime lõunavaheaja sildi müügisaaits sissekaugu kohale ja laksime konkusse, et arstimist alata.

Kiti oli igas toimingus atsakas. Juba ta kamandas ning toibus ka mind.

«Kust sul valutab?»

«Sinsamas, nimmelülides.»

«No ega ma siis läbi kleidi ei arsti. Tee nõõbid eest lahti!» kamandas Kiti.

«Kui akki keegi tuleb?» kahtlesin ma.

«Tuhjagi... siit sai välja pandud.»

Olates avasin ma noope portasin ühe kile varrukast välja, kuid Kiti ei kuandunud ikka veel nimmepurkonnas.

«Nul kalossikad põues et sa need nõõpe ei juuge avada» nagu meesterahva juures,» torises ta. «Päsin kittelkleidi eest lahti, vabastasin kaed mõlemast» vasti «Noh, meesterahvas!» «Nõõgid nuud hakkab juba minema» Paistab et sa oled kiirasku taitnud.»

«Nõõsi lõõpides rohtses Kiti mu selga masseeris, võidis larelliga ja jälle masseeris. Valu taandus pisut»

«Kiir avaness üks, uksele seisis direktor! Situatsioon oli meile eile nii ootamatu, et keegi meist ei osanud midagi öelda ega»

«Nõõsi Kiti kogus end ja pistis direktori peale karguma»

«Nõõsi ju... näete ju... näete!» Muud ei osanud ta äärmisega»

«Mina aga seisin, kleit reitele langenud, ega marganud» «Kiir kõrgemale kergitada»

«Kiirits pöördus väärikalt ringi ja pomises nagu nahtut kom-» «Kiirides: «Nagin jah... nägin jah!» Sus sulgis ta ukse» «Kiir kaugenevate sammude kajast kõlas meloodia «Naine, oh»

«Kiir pöördus tohterdamist jätkata, kuid mulle aitas sellest» «Kiir n, kandas veri näkku tõusis, ning kui ma lõpuks kleidi»

«Kiir tumbasin, õhetasid mul kõrvadki»

«Kiir ka imek, enam ei tundnud ma seljas torkeid. Kahjuks ei» «Kiir ma senini, oli see portugallaste tandarelli või eestlasest» «Kiir ka teene»

«Kiir ka ei imbinud sellest loost sõnakestki kaubamaja tööta» «Kiir korvu. Maaritsat kohates aga punastasin ma veel mitu»

«Kiir ka higinagi»

«Kiir kui mul mõnikord hiljem jälle seljas tuikas või pea valutab»

«Kiir Kiti mu juurde ja soovitas»

«Kiir 1. nõõbid lahti, ma kutsun Maaritsa»

«Kiir kaks päeva oli Rubljovka Nadja mind otsimas kanti» «Kiir kaks päeva oli mul õnnestunud temaga kokkusaamist vältida» «Kiir ja mind ju sinu,» tegi Aru imestunud naot, kui ma Nadja lah-

«Kiir müügisaaits tulin»

«Kiir kiir sis et olin?»

«Kiir juhataja ta on siiski positsiooniga inimene» hoia tas»

«Kiir mind»

«Kiir Maarit kau eest olin teinud taile markuse kui ta «positsioo»

naga inimestele» kooperatiivilukmete eeliskaupu müüs. Nüüd on aga üks neist mulle endale kahe nelgiga kenasti külje alla ujunud

Veidi aja pärast libistas Kiti end konkusse.

«Tahad, Anu, ma õpetan pisut Rubljovkat?»

«Ei, Kiti, sinu õpetamised lõpevad meil mõlemal Maaritsa laua ees» Ma ei ole Kiti kasvatusmeetmete erilise austaja

«Rumal mina ei tunne Agatha Christie'st inimesi halvemini» Ja juba ta seletab ühe Christie' romaani põhjal kuidas kallelegi peab lahenema

«Sina küll, aga ma kahtlen, kas Maarits Christie' meetodeid hindab...» püüdsin ma ta sudikust taltsutada

Sel korral ei suutnud me Kitiga kokku leppida. Tema jäi aga oma tarkuses kindlaks ja asus juba järgmisel päeval oma suhtlemismeetmeid rakendama

«Proua Lambert taks parteikomiteesse» kuulsin ma Kitit nüüd kõvasti kallelegi ütlevat, et ma seda konkus kuulma pidin. Otsekohe kostis Nadja hää.

«Võib-olla teie siis?»

«Jajah...» Ta ütleski mulle, et kui te tulete...» sädistas Kiti

Mind hakkas toimav sedavord huvitama, et ma poetasin uksehaaki ning pilusin kardinaga kaetud ümarast ukseaknakesest, mis müügislaadis toimus.

«Teate mis,» ütles Nadja ja harutas käekotist pakikese. «Pool tundi järele puukatega ringi nagu sõjavangid mis mõnu mul neid enam kanda on!»

«Muidugi, muidugi... Me võtame otsekohe tagasi,» Kiti võttis Nadjalt puukingad ja tõi kassast raha, Nadja aga seisis ikka veel nagu aru pidades kas on mõtet Kitile oma soovi avaldada. Kiti kuulsus asiste ja positsiooniga inimeste juures polnud just laitmatu.

Ma ei taibanud mis tõi sellest Kitist üle oli kaimad Oleks et Lea. Tema võiks oma leebe sõna ja vaoshoitud karakteriga Nadjat veel kuidagi ta uga aga Kit...?»

«On teil neid ungari pruudikingi veel jarel? Noh, neid, kuulatud rihmadega?» sosistas Nadja ja patsutas Kitile õlale. Mul oli punlik niiviisi luurata, uudishimu aga lümmatas head kombed

«Ohoo... Meil on paremaid asju!» Kiti tõstis pöidla märgiks, et ta tahab alles üllatada

Proua Aru volksas kahtlustavalt Kiti poole. Ta suhtus skeptiliselt tudruku ülevoolavasse lahkusse

Kiti viipas kutsuvalt Nadjale ning nüüd seisid nad poolhamaras nargas kapi ees. Mida see Kiti ometi mõtleb? Selles kapis hoiame tehaste praaki, mida inimesed on tagasi toonud

«Tete jaoks, proua!» ütles Kiti. Ma juba nägin ta silmis neid kahtlasi sähvatusi, mullele pidi midagi pörutavat järgnema. Kiti avas ukse ning hämaruses nägi Nadja lääpatallatud saapaid, viltusi susse ja rebenenud taldadega kingi

«Sut võib valida...» ütles Kiti ja kadus välguna kassa juurde.

Rubljovka seisis soolasambana paigal. Ta paledelt voolasid pisarad. Siis pörutas ta äkkvihaga kapiukse tagantkätt kinni ja tegi kiiruga minekut. Rinnaga lükkas ta proua Aru oma teelt kõrvale. Tema, positsiooniga inimene, ja üks tudrukulipats käitub niiviisi... No oodaku!

Terve õhtupooliku kulus meil oma seisukohtade selgitamiseks. Sealjuures ei vajanud me direktorit, ametiuhingu esindajat ega parteisekretäri.

«So was Dummes... So was Dummes...» hädaldas proua Aru ja puhkis pitsilise taskuratkuga pouderdatud põskedest pisaraid.

«Seltsimees Aru, räägime eesti keeles ja teenindame kõiki kliente võrdselt»

Selline oli minu konkreetne arvamus.

«Kas see oli siis teenindamine?»

Võib-olla pakkus Kiti üle, kuid Nadjale oli väikest õppetundi vaja. Seda ma muidugi ei ütelnud.

Kiti oli oma meetodile uhke ega vaevunud pikemalt seletama. Kui aga Aru järeleajatmatult nõudis et Kiti oma käitumist põhjendaks, ütles ta

«Mis seal siis oli? Need on kõik sissekaidud kaimad, proua! kuuldi konnasilmad olevat...»

«Ou, was wür ein Wildheit?» oigas Aru. Ta nõudis, et mina vahandaksin Nadja ees Kiti käitumise pärast

Mina vaikisin jonnakalt, sest minus hingitses süski soovitud muutumine Kitisse. Veel enam, ma olin talle isegi tänulik

Õhtul riietehoius ulatas Aru mulle lahkumisavalduse. See oli kirjutatud direktori nimele, kus ta palus end terviselike põhjustel üle viia puduosakonda.

Kuigi ta on äärmiselt korrektne müüja, on mind alati häirunud tema väikekodanlikud maneerid. Ja kui ma oma nõusoleku avalduse nurgale kirjutasin, polnudki mul temast kahju. Oli ilne tunne, nagu avaksin ma aknad müügislaadi tuulutamiseks.

Meenus onu Ruudi, kes käendusest ja kasvatamisest kirendavat ajalehte käest pannes tavatses öelda «Saarepakust looka ei painuta...»

«Tummi-eit» lahkus meilt juba paari päeva pärast.

«Läheb positsiooniga inimesi otsima,» sosistas Kiti

Viimase päeva õhtul jõime koos pudeli šampanjat, kutsime seltsimees Aru tagasihoidlikkust, distsiplineeritust ja elegant

sust. Tanasime tehtud töö eest ja lahkusime sõbralikult. Eni-
mungeid pahandusi, ütlemissi ega etteheiteid. Kõik ikka nii nagu
peab — «vana kooji» kohaselt.

Meie lootused, et kõik Maaritsa eest saladuseks jääb, ei pida-
nud paika. Ta kohtas mind trepil, võttis kätlinööbist kinni, kee-
ras sellele paar tundu peale ja ütles

«Sellest Kitist saaks asja, kui ta traavimise asemel vahel
sorki ka laseks»

VIII peatükk

1.

«Oo, seltsimees Lambetti» tervitas mind toölt tulles meie
koridoris insener Valdes majavalitsusest. Ta püüdis kohtumise
anda juhuslikku iseloomu, mina aga märkasin radiaatori
müüri sigaretikoni. Ilmselt oli ta mind siin oodanud.

Kuulge, vabandage mind,» ta peatus hetkeks ja jätkas juba
kindlamalt, «kas ei saaks teie kaudu ühed „peokingad?“ Juba
ta seletaski, milline värv ja fassong peaks neil olema

«Kas tulge homme kaubamajja!»

«Te siis muretsete?»

«Miks just mina? Kusite ja antakse, kui on.»

Ma olin nõrkinud. Mida tema ütleks, kui mina teda kusagi
koridoris varitseksin ja sosistaksin, omal käsi taskus.

«Muretsenge mulle soome duššikomplekt ja jaapani bidee»

«No seal leti peal küll midagi mõistlikku ei näe.» Ta toonist

«... lugeda, et õige ost-müük toimub ainult leti alt.

«Kust te seda võtate?» Ma tundsin, et raske päev oli mu
narvidele mõjunud.

«Einoh, ega mina... Reti-mutt arvas, et raükigu ma teiega.»
Ta astus pisut mu teelt kõrvale

Õtsekohe meenus mulle õhtu lihakaupluses, «igavene lüke»
müüdikomplekt ja kakskümmend kopikat jootraha Reti-mutilt.
Mul tekkis kange tahtmine suitsumehe kombel üks lättsakas
pörandale sülitada, veel enam — minu ees seisvatele «Nokia»
number nelikümmend kaks kinganinadele

«Käige te koos Reti-mutiga õige kuradile!» see ütlemine oli
pisut kurjast. Insener tõmbus tagasi, tegi siis täispöörde ja hak-
kas kiirustades trepist üles minema, ise ühtepuhku vabandusi
pomisedes: «Ega mina, mina ei uskunud, et te sellest nu suurt
ladust teete... Kõik on ju sinu omaid inimesed»

Vihast keeletuna otsisin kahekümne-kopikalise, astusin Reti-
muti ukse taha ja andsin kolm korda pikalt uksekella.

Reti-mutt ilmus ähmas ja unesegaseilt uksele, toanurgas käh-
kas RET nagu vähikott.

«Kõikil põleb või?»

«Huulem, veel huulem,» karjusin ma, surusin talle kaksküm-
mend kopikat pihku ja traavisin trepist üles.

Ogugi et ma vihast ja solvumisest lausa värisesin, märkasin
ma ometi kirja postkastis. Kui hea oli avada kirja ja lugeda
unustada kõik pahandused, mis alles äsja olid mind põhjalikult
raputanud.

Kui ma oma kirjas olin avaldanud soovi, et ma teda näha
tahan, siis vastas ta nüüd

«Mind on mitmed naised näha tahtnud, kuid pärast minuga
kohtumist pole ükski oma soovi enam korranud.»

Ta kirjutas lühidalt nagu ikka. Mõni sõna mingist püügi-
retke ettevalmistamisest, nontadest, poidest ja vintsidest, mil-
lest mul vdu-aimu polnud. Kohtumise kohta arvas ta kirja
lõpus

«Kõik tuleb omal ajal või jääb hoopis tulemata...»

Ma ei osanud enam mingit seisukohta võtta. Ta tundus mulle
veel salapärasem ja ahvatlevam kui senini.

Jälle hulkusin ma pool ööd oma unelmate maailmas, kohtu-
sin Olafite ja tolle kuldpaelu kandva meremehega.

Graafikusse aga virutasin endale pluss seitse. Ja ma
olin veendunud, et see oli õiglane hinne võitluses Nadja, proua
Aru ja Reti-mutiga.

2.

Ta koputas ja kobistas hulk aega enne sisenemist konku ukse-
taga. Avas siis ukse ja jäi kahtlevalt ukse vahele seisma.

Me uurisime parajasti Kitiga defekte tagasitoodud jalatsitel
ning koostasime praagi kohta akte. Nähes pisut katkunud moega
meremeest ukse, tõstisime üheaegselt silmad tulijale ning keegi
meist kolmest ei ütelnud sõnakestki. Siis arvasin ma taipaval
kellega on tegu. Mulle meenusid read tolle tundmatu viimasest
kirjast: «... pärast minuga kohtumist pole ükski oma soovi
enam korranud...» Ühes olis ma kohes kindel — ta enesekriitil-
ine arvamus peab paika. Tuupiline traahmees, kellel' palgapäe-
val on meri põlvini, paar päeva hiljem aga tustib pargipõõ-
sais — siin kuskul me võtsime ja sua pidi ometi mõni tühi pudel
maha jääma.

Kiti külm kiskus kortsu. Juba vormisid ta meelad huuled
rasked sõnu

Meremees kogus end, kobistas paar astet allapoole ja kohmas

«Luhataja... noh, Lambetiga oleks asja...» ta käitumine oli
«... et ja arglik ega meenutanud uljast meremeest.

«Mina olen Lambet...» Taevast hoidku, peaks ta ometi seni
otuma, kui Kiti saali läheb, ja kõneleb siis minuga nelja
silma all.

Õitseku! minu mõtet kuuldes pomises ta. «Mul oli... oli
mõnda... aga ma tahaksin nelja silma all rääkida...»

Ma tundsin, kuidas mu süda tagus luhtunud lootuste ja puru-
... illusioonide varemeil. Kas siis selline ongi too unelmate
...?

Ara ütle, aru sai, et ühe asemel on kaks... pilkas Kiti ja
... saali.

Nüüd tundsin ma end pisut kindlamanä, sest keegi meist sea-
... ei teadnud, kes ta on ja mida ta mulle öelda tahab.

«Noh, oodatud mees, mis te siis räägite?»

«Oodatud???» venitas ta ja nihkus minust pisut kaugemale.
«Ah soo, te siis teate juba?» Ta oli löödud.

«Oskan arvata... Meie jutul pole vist erilist mõtet.» ütlesin
talle otsekoheselt.

«Ah nii... kahju... kahju...» Sellisena, pisut nukrana pol-
nudki ta nii vastuvõtmatu. Ma kujutlesin mõttes, kuidas ta
... ja juuksuri juurest tulles hallis ülikonnas ja pruunide
kingadega välja näeks. No Jõle-Jülliga võrreldes oleks ta küll
filmimaitleja.

«Mis siis teha?» küsis ta lapselikult-nõutult.

«Elame edasi ja otsime omasuguseid.» Nüüd pidi tal selge
olema, et ma joodikutest meremeestega erilist sõprust ei otsi.

«Ega ma varas ei ole... Ei ole!» Ta oli lausa hirmul.

«Varas? Ma ei ütelnud seda.»

«Noh, et omasuguseid... Me oleme ausad poisid raha meil
... on, aga vahel on rahadega vahepeeg.»

Mis rahast ta räägib? Korraga oli mulle selge, et mehel puu-
dab raha. Tuli mulle külla, aga tagasi enam ei saa. Mis ta
... ammutab, õelgu, palju ta laenuks tahab ja tehku minkeul
... enne kui Kiti tagasi tuleb.

«Palju?» küsisin ma, vihane oma tobedaile unistusele.

«Mina ju ei tea... Te peate ise teadma...»

Asi läheb korda kaunimaks! Sellist meest ma pole enne
nannud — mangub laenu ja sina ütle talle, palju talle vaja
läheb!

«Ütelge summa ja mina maksan... maksan mitmekordselt.
... jaasi, et südameilt ära saaks.»

«Mida te õieti tahate?»

«Üks palve. Ärge jumala eest kellelegi raakige... Ausõna!»

Ta pani käe sudamele nagu Maarits, kui ta on kiiruga trepist üles tormanud.

Muidugi ei hakka ma selliste tuttavatega uhkustama. Lahkuka ta vaid karemini

«Te ei raagi?»

«Noh, ütleme, et ei raagi!» Too mees hakkas mind pisut huvitama

Nüüd jutustas mu «potentsiaalne peigmees»

«Tulme merelt, plaanid täis, meel hea. Anti avanssi ja siis aks . laks, laks ja läks lauluga.» Ta kahetses toda lauluga minemist. Milleks ta mulle seda kõike raagib?

«No ja siis?» Mees hakkas mulle juba pisut meeldima. Igat juhul huvitav inimene

«Sis see juhtus . . .»

«Mis asi?»

Ta otsis põuest rahakoti. «Palju?»

«Mille eest?»

«Palju maksavad sellised kingad nagu mul jalas on?»

«Need? Nelikümmend viis rubla ja kolmkümmend kopikat. Ta lappis kuuldud hinna lauale.

«Meil ei ole neid enam.»

«Aga siis oli...» Ta neelatas ja jätkas: «Ma... ma... võtsin saalist ja... ja jätsin maksmata.» Ta vaatas maha nagu krutskiteid tabatud koolipoiss

Ma rahunesin. Peaasi, et ta ei olnud Olaf

«Ei maksnud?» kuisin ma peaaegu rõõmsalt, otsekui oleks too meremees mulle suure kingi teinud. «See oli siis küll pisut halvasti»

Pahasti ikka.» kordas ta. «Ma ei tantsinud seal sünnipäeval, kogu aeg oli selline tunne, nagu oleksid sõed päkkade all. Isegi napsitada ei tahtnud, istusin ja mõtlesin — kas ma olen pätt? Kas ma olen varas, joodik ja suh?» Ta vaatas anuva pilguga mulle otsa

«Ei ole... ei ole...» Nüüd oli mul tust juba kahju.

«Aga ärge tudrukutele öelge, et Volts on pätt ja sulil Ega ju? Jaagu see meie vahele.»

Oi toda õnnetusehunnikut!

«Jaagu meie vahele...» Ma võtsin raha. «Aga kuhu vanad jaid?»

«Seal, ruulite all. Põletage ara, et ma neid eluilmas enam ei näeks»

«Põletame ara...»

Huvitav, kui ma kõigisse näpumeestesse sellise hellusega suhtuma hakkaksin, mitme päevaga oleksid siis meie riigis kingadest lagedad?

Tänuhk käepigistus, särav pilk, ja juba ta ruttas reipa samm

ga trepist alla. Ta unustas ümbruse, unustas, et mina teda siia saadan. Alkorrusel ootas teda keegi. See oli ju . . . see . . . Kiti kavaler Valter!

Volts tõstis poidla ja hõikas Valterile juba trepimademelt: «Kihvt mutt!»

«Ma ütlesin.» tõendas Valter omakorda

«Lappasin konkusse, heitsin pilgu peeglisse, tustsin Voltsi

«Kihvt mutt ja kutsin edvistavalt: «Kihvt mutt kihvt mutt»

3.

On päevi, kus lausa päikesepaistes pisarad silmanurka tükid. On aga ka päevi, kus vihmajärg trall tukib peale ja saadad heldelt tuhandest müüjanaerastusest kümneid muugisaali. Meie meeleolud sõltuvad biovooludest. Võib-olla. Täna aga oli iluks hoopis teine põhjus. Saali tulles ootas mind riulite vahel umbes kümneaastane koolipoiss. Tal oli ühes kaes paberist tuutu, teises portfelli raamatutega

Kas teie olete seltsimees Lambert?»

Olen»

Mul paluti teile edasi anda . . . Mehe-mustri väärilise esin-
ajana vabastas ta roosi paberist ja ulatas mulle

Kelle poolt?»

«Oli üks maru mees.»

Maru mees ja sa ei tundnud?»

«Maru ikka...» Ta avas peo, kus lillepaberi nurga vahelt pilus kolmekas. Poiss tegi täispöörde ja tuiskas treppidest alla.

Ma seisin konkus, roos käes, nagu leerilaps altari ees. Mulle tundus, et sellel särab veel hõimikusi kastepusku

Kellelt? Kas see ongi tähtis. Miks me teistele rõõmu tehes oluti endale rinnale koputama — mina tegin seda. Miks me na nime suurte ja selgete tähtedega maalime kingituskarbile . . . õnnitluskaardile? Kas selles ei ole pisut vana võla tasumise või uue avansi andmise maitse? Ometi kinnitame suureõnaliselt oma soovist teisele inimesele siirast rõõmu valmistada. Oh meid, egoiste, kes teisele rõõmu tehes endale otsekohe llast pisut näpistavad. See on ju umbes sama, kui kingitsime kellelegi õuna, millest ise oleme juba suutäie hammustanud

Too roos ei kohustanud mind millekski. Selle varjus ei sirutatud käsi saksa kingade ega soome saabaste järele. Ma olin

roosi, nime tule kinkijale südamest tänulik, sest ainult nonda saadud roosi ilu võib segamatu rõõmuga nautida

Terveks ennelõunaks oli üks roos mu meeleolu roosiliseks muutnud

Kui vahe on mõnikord vaja, et olla õnnelik ja uskuda inimese headusse ning omakasupüüdmatusse. Tundus, et kõigil on täna mingi pühapäevane meeleolu

Kiti säras, Valter käis tal õhtuti vastas ning telefonikõnedki olid leebed ja kudrutavad. Lea muigas muhedalt kullap tema, gi olid omad suverõõmud. Proua Aru asemel ehitustarvete osakonnast meile üle tulnud Aina käis ja paitas ilusaid naistekiingi. Uutel muujatel on alati ilusate kingade jaoks igatsevat pilke. Praktikant Anne rõõmustas kordaläänud praktika aruande üle

Maarits tuli treppe mööda. Ta vinnas end käsipuust kinni hoides trepimademele, puhkas hetke ja ütles: «Ma loodan et saan sellest üle...» Ilmselt oli tal asja naisea tülukene pahandus olnud. Selline pisike ütlemine, mis kohvilaua taha jääb ja mille ületamiseks pole vaja otsida keerulisi lähenemisteid.

Suit trepimademelt on alumised ja ülemised müügisaalid hästi nähtavad. Ta jäi seisma, kuid mitte müügisaalide jälgimiseks, vaid pettemanöövriks, et vaigistada oma südamelööke. Maarits võttis vestitaskust kella — kellelgi ärgu olgu asja tema tervise! Vee paari aasta eest oli Maarits tormanud sporthku lennukusega trepist üles, nüüd aga

Kõnelus arstiga oli olnud mõttetu

Simson: Su süda vajab rahu

Maarits: Aeg tuleb ja ta saab seda

Simson: Võib-olla vaataksid rahulikuma töö

Maarits: Töö on alati rahulik, tegija aga peab olema rahutu

Simson: Ära tee nalja. Meie aastad ei zalli enam musta huumorit

Maarits: Ainult huumor ongi, mida meie aastad veel vajavad

Simson: Nii kaua naerad, kui

Maarits: ...kui naeran... Ja siis pole enam vaja musta, punast ega sinist huumorit

Simson: Sa oled parandamatu

Maarits: Kui sina seda juba ütled, siis lähen ma täna veel mõõtu andma

Simson: Tead, Maarits, ma lasen sind ATEKi kutsuda, sulle antakse grupp ja aitab

Maarits: Aga kui ma lasen sulle midagi kuklasse kukkuda, siis antakse korraka kahele mehele grupp

Nüüd tuli Maarits teisele korrusele. Ta peatus oma lemmikpaiga, noorpaaride vitriini ees, kuid täna ei ümisenud ta ühtegi meloodiat. Äkki pöördus ta minu poole:

Kas kaubamajas on tüütu töötada?»

Ja miks? ...»

Anne, kas kuulsite!»

Praktikant, kes hiljuti oli kurtunud muuja töö ning vaba aja veetmise üksluisuse üle, seisis meie lähedal ja punastas. Ta polnud veel harjunud väikehanna miljooga. Maarits ise, kes meeskooris laulmas käis ja kellel oli kümneid ühiskondlikke kohustusi, ei taibanud, kuidas elu võis kellelegi üksluisena tunda

Khm... khm... kas te, Lambert, ei arva, et nõukogude võim rüüb noored ära? Need olid pilklikud noodid

Ja, miks?»

Maarits tõstis peopesad ülespoole, nagu hotaks ta neil midagi öelda. «Oi, sulis linnupojad, Meil oli nooruses häda — midagi polnud võtta, nüüd on häda — kõike on liialt, ei oska üla» Ta ei oodanudki meie arvamust vaid hakkas mõtlikult trepist alla minema.

Meil polnud aega ega tahtmist vaba aja veetmist arutada, I hirm homse ees pärssis juba täna meie mõtteid ja tegemisi. Tulevad meile müügile ungari saapad, austria kingid. Lausa hirm oli mõelda sellele, mis siin alles hiljuti oli.

Naiste valmisriietes müüdi paar päeva tagasi soome sukk-pükse ja austria oosarke. Juba varava ges seisis kümnekond meest kaubamaja ukse taga. Kaubamaja avamiseks oli neid juba ootada. Nad trügisid üksteise võidu, tagumised surusid esi- sisse sellise jõuga peale, et paar neist pursti korkidena läbi naistest kaubamaja pressiti. Ühel neist loikas kaasakild kiva haava reide. Ta ei kaevanud valu ega kärisenud kleidi pärast vaid paris uhtejarge kaubaturundjalt, kes teda sidus. «Mis teil müügile tuleb? Mis sut osta saab?»

Enamik neist ei teadnudki, mida nad sut saavad või tahavad osta. Peaasi, et esimeste hulgas kaubamajja pääseks! Ühed ühjaist on need, kes igatsevad väikehanna moedaami kuul- lalt, teised sahkerdavad hiljem ostu solidse juurdehindlusega üha, kolmandad ostavad sellepärast, et kõik ostavad

Kui naistel kähmluseks läks, kutsus Maarits mulitsa välja. Nõnda siis müüdi sukkpükse ja oosarke kahe mulitsa kaasabil. Üks maanaine, kellel oli õnnestunud kaheksarublased sukkpük- l osta, kurtis nõrdumusega: «Taevast, need on ju kolmeaasta- le parajad, ja kaheksa rubla!»

Nõnda siis müüdi, remonditi lette ja parandati ukse. Vaevalt need suured vaateaknadki homse terveks jäävad! Keegi meist ei morganud midagi mõistlikku välja mõelda. Isegi Kiti ol- ukne. Meestega saaks ta hakkama, aga homsed kunded on üsed

Abipakkumine tuli sealt, kust keegi oodata ei osanud. Kui kavalat Valter kuulas meie jutu ära, muigas iseteadvalt ja huvitava pakkumisega lagedale

«Ainult üks šampus, ja ma garanteerin, et mingit trügimist ei tule»

«Sa tood tuttavat mulitsad?» arvas Lea

«Ei mingeid mulitsaid»

Me lagistasime naerda. See peaks olema lausa me

«Igalt rubla,» agiteeris Lea

«Kuidas soovite? On aga trügimine — minu poolt kaks konjakit.»

See oli meeldiv pakkumine. Me olime nõus. Ma ulatasin Valterile kauba kinnitamiseks käe ja tudrukud mu selja taga arutasid larmakalt, kelle sünnipäeva me Valteri konjakiga tähistama hakkame

«Esimene kord elus õnnestub mul naiste kulul juua» arvas Valter, muigas uueolevalt ning lahkus koos Kitiga

Järgmisel hommikul oli kaubamaja esine plats naistest tulvil. Naisti oli vähemalt kaks korda rohkem kui paari päeva eest. Siin nagu oleks toimunud aastalaat. Kaubamaja avamiseni oli veel kakskümmend minutit. Me olime kõik kohal, ehitamine laudadest ja toolidest barrikaadi, pässid tassisid raskeid kaste kohale ja naelutasid neid plankudega kokku, et sulustada sissepääsu kõrvalosakonnast

Ma avasin õhukna, vaatasin alla ja nüüd oleksin ma nõudnud mitu šampanjat andma, kui vaid kõik kahmluse ja mulitsata lõpeks! Ma vaatasin neid trügivaid noorikuid ja mõtlesin

«Raha... kust tuleb ometi see raha, mille eest need masinakirjutajad sekretarid, administraatorid ja koristajad lubavad endale luksusi, mida mina pisut üle paarisajase kuupalga juures endale lubada ei või. Ei, sellest ma aru ei saa!»

«Need meremehed on suured kelkijad,» kuulsin ma Lea oma selja taga ütlevat Kitile, kes kassasse istus. Kiti vaikis

«Kuule, Kiti, kas sa selles kuus ei kuule?»

«Kuulen küll, aga mul on oma rublast kahju, mille eest Valter šampanjat joob.»

«Ohoo...» pugistas Lea naeru

Ma avasin akna, väijast hoovas ruumidesse suvehommiku kargust. Aknal seistes märkasin ma äkki ukse ees lukumist. Ma teritasin pilku, veel oli kümme minutit aega.

Lukumine sissepääsu juures elavnes. Inimesed pöördusid vasemale ja paremale, heitsid pilke käekelladele ja lahkusid kiirustades, justnagu oleksid nad vaid hetkeks sinn peatunud.

Paari ukse juures askeldas musta mantli ja vormimütsiga

mees. Ma kuulsin tuttavat häält, aga ei taibanud koha, kes seal raagib.

Tohin ma teie passi näha...? On teil töötöönd kaasas? Min kelli teie töö algab? Rahuldage mu uudishimu, kus te töö... Sellised olid viisaka, kuid rõhutatud tooniga esitatud küsimused kaubamaja ukse taga seisjatele. Ja inimesed olid imelikud — kui hea, et neile tuletati meelde nende põhilist — õigust tööle. Nad ruttasid. Ruttasid need, keda kõne... veel enam aga need, kes kõnetatu kõrval seisis. Kauba... oh korraga saanud mingi hirmu allikas — ta poole vaa... öla ja anti pakkadele valu

Kaubamaja täpselt kell kümme avati, sisenes uksest kakskümmend inimest, needki seisis kahtlevalt trepil, tead... kuhu minna ja mida osta.

Kõik laabus rahulikult. Kümne minuti pärast tuli «amet... nise konkusse keeras oma vormimütsi mantlisse, toppis... lad prillid taskusse ning kreemikas suvedükonnas mulle rahulolevalt kummardust tehes küsis:

Kas prouad on lepingu täitmisega rahul?»

Õhult! Sa olid nü asjalik!»

Ta noogutas, naeratas kassas istuval Kitile, vibutas tudrukutele hüvastijatuks kätt ja lahkus

«Ohtul sis!» hüüdsin talle järele

«Ohtul!» kinnitas Valter

4.

Teie soov, palun!» pöördusin ma mehe poole, kes juba tükk aega toolil istudes oma kingast vabastatud jaiga mehhaaniliselt... Ta süles lebas riuhilt võetud king, mis tundus põranda... havast vanast kingast palju väiksem

Mind hakkas too mees huvitama — selle välmusega mees... poeta vanu kotasid riuli alla, et uutega vaikselt minema hii... neda pealegi olid ta kingad alles vilauued

Kõrvalriiulil kingapaare seades jälgisin silmanurgast meest... e pilk libises müüjalt müüjale. Sus elavnes ta äkki, naera... ja noogutas Leale, kes trepist üles tuli. Nüüd ei saanud ta... kuidagi ilma konsultatsioonita hakkama. Lea näitas talle... nneid paare ning lõpuks ostis mees ikkagi need mis talle... mestena näppu olid jäänud. Paari päeva pärast kordus sama... gu. Jälle ootas mees senti, kun Lea vabanes ja teda teenin... daga ilmus

Nõnda ostis too tundmatu kunde kahe nädala jooksul neid paari kingi ja kolm paari susse ning alati pidi just Lea talle neid soovitama.

Kiti kellel oli oma Valteriga küllalt tegemist, kuna Valter pidi peatselt merele minema ning enne merereisi maru-mere-õhtut igatses, ei morganud algul Lea kundet. Kui ta aga minult meelikust ostjast kuulis ning nagi Lead uute kingapaaride järele konkusse minevat, sosistas ta mehele:

«Bratets... Nõnda te paigapäevani välja ei vea. Ostke kingapaelu, kreemi või sisetaldu.»

Mees vaatas kohkunult Kiti. Nähes aga tüdruku keelmikalt sobralikku pilku, ostis ainult karbi kingakreemi.

Nüüd hakkas mees iga päev kaubamajas käima. Kord ostis kingapaelu, kord kreemi või kingalusika. Vaikides seisis ta riiulite ees, paitas kingi, pilk Lead otsimas. Mõnikord, kui kõik juba lahkunud olid, seisis ta ikka veel unustades, ostis siis kingapaelad ja ahkudes unustas needki letile.

Mehe järjekindlus tegi meile nalja ning me hakkasime Lead nõökama. Esiti valas Lea oma pahameele mehe peale, kes püüdis kramplikult temaga ainult kingadest kõnelda. Siis ühel õhtul, kui mees juba terve tunni jooksul oskas riulite vahel natuke Leale ette jääda, ütles tüdruk pahaselt:

«Mida te sin passite?»

«Teid.»

Kõrvuni punastades jäi Lea talle otsa vaatama, mees aga jätkas:

«Näivisi pahasena olete veel kaunim kui muudu...»

Lea kadus konkusse.

Sellest päevast peale toda kummalist ostjat enam kaubamajas ei nahtud. Imelikul kombel hakkas aga Lea Kiti peeglit jagama. Õhtuti kurustasid nad ühtviisi kaubamajast lahkuma.

Sus tõi Lea paar päeva järjest uusi meestekingi osakonda tagasi — ema olevat rumalast peast vennale ostnud.

«Oi sa jutt... see vend on sul küll lausa jalgadeks kasvanud, kui kümneaastaselt nii suurt numbrit kannab,» ütles Kiti.

Lea punastas ega osanud nüi järsku Kiti pilget pareerida. Kiti aga jätkas samas valmis minna poole pöördudes:

«Seltsimees ülemus, kas me kingakreemi ja saapapaelu hakkame ka tagasi võtma?»

Nüüd jõudis Lea end koguda: «Ma arvan küll, sest need, kes varsti merele lahevad, peavad ju midagi suveniirideks kaasa võtma...»

Ainuke, kes kaasa ei naernud, oli Kiti.

Paari päeva pärast puhkis Kiti konkus vasema käega pisa-

...d, paremaga aga valis telefonnumbrit. «Ära mind õhtul ootata lase. Kas sa siis tõesti pead minema? Jää! Ma palun... jää kas või paariks päevaks veel.»

Ma põlnud veel kordagi kuulnud Kiti sellise tooniga kõnelevat.

Valter tuli õhtul, täna ei lasknud ta Kiti oodata. Sus jah... siis peab Kiti jälle ootama, sest meri ei kuule naiste hääli.

5.

Ma tuln Kiti sünnipäevalt sudaööl. Seal ei murtsunud orkester, ei paukunud šampanjakorgid, ei pakutud konjaki kalamarja ega krevetipirukat. Isegi pillimeest ei olnud, kuid õnneti tunnistada meie tüdrukud selle sünnipäeva aasta lõpuks olenguks. Me laulsime tordi ja pudeli «Tokaj» juures terve õhtu ja seadsime üles loosungi: «Sünnipäevad meestele!»

Kui ma pargist autoteele astusin ja seisvast «Žigulist» kaatega möödusin, avati autouks ning hämaras sümpaatsena näin noormees näitas laia viiruga mulle kohta enda kõrval: «Palun!»

Tanan, ma jalutan!»

Autost krapsas välja sihvakas noormees. Ta naeratas ja noogulas tuttavlikult.

«Olge head, proua Lambert.»

«Ah teie?» Ma ei taibanud kohe kas mul sobib talle kolme kingapaelaga meremehele «maru-mere-õhtult» oelda «teie» ja kas kobasin kahklevalt: «Sina sin?»

«Mina.» Ta ulatas mulle käe ning avas enesekindlalt auto-uks.

Ma elan sünsamas. Tuulutasin end pisut, püüdsin ma kohmetusest üle saada.

Meenus too kauge õhtu ning mu põsed löid punikkusest õhutama. Samas tärkas hirm. Ma ei kartnud teda, vaid ennast. Ma ei julgenud temaga minna ega ka minemata jätta. Klõpsu-ksin käepidemega ja püüdsin kindluse kogumiseks aega võita.

Istu... Ka autoga võib tuulutada. Ta ütlemises oli omaniku-õigust, mis otsekohe kostab selle mehe häalest, kes on kordki ümaga juba «sedapsi» olnud. Ja just see muutis mind tõrksaks. Oli see kohtumine juhuslik või oli ta mind oodanud? Miks ta alles nüüd, mitu kuud hiljem mind üles otsis? Ma ju teadsin et ta viibis tihti meie linnas.

«Kuhu kasite?» küsis ta lüptsevalt

«Ümber linna.»

«Saab tehtud ümber linna.»

Unutav soojus, meeldiv muusika ning partneri kotkaprofiil muutis sõidu nauditavaks. Juba hakkasin oma asjastele küsimustele vabandavaid vastuseid otsima. Veel pisut, ja ma leidsin, et kõiges selles ei ole midagi solvavat ega ebamoraalset. Mulle tundus isegi, et meesteta sunnipäeva loomulikult jätkuks peabki olema meestega autosõit. Inimene peab kõiges üha saama. Samas aga meenus mulle laul «maru-mere-õhtul».

«Loll, kes ikkagi viimast täust...»

«Kas pole tore, et me kokku saime?» ütles ta tehtud kohtumise rõõmuga.

Ma noogutasin, kuigi ma ei jaganud ta arvamust.

Kummid sahesid, mees jälgis mind kõrvalt, küllap tajus mu tõrksust.

«Sis oli samasugune kuu...» ütles ta ja ohkas, nagu oleks meile vahel tõeline armastus lökkele löönud. Ma taipasin miks ta toda õhtut meenutas. Sis oli ja miks siis nüüd ei võiks olla — meestele nii omane ja asjalik loogika.

«Antab!» ütlesin ma, kui me olime pargi äärde tagasi jõudnud.

«Tea, kuhu sina võiks auto parkida?» küsis ta sellise loomulikusega nagu oleks ta minuga ühe koridori peale korteri saanud.

Ma vantasin talle otsa ega ütelnud midagi. Ta pilk reetu kerge võidu eelmõnu.

«Päris ukse ette pole vist sünnis,» kahtles ta, pidades mu vaikimist nõusoleku märgiks.

«Oleneb sellest, kus te õõ mõida saadate,» ütlesin ma ja otsekohe taipas mees, et ta peab minu juures uuesti a-st b-st peale hakkama.

Lootused minuga koos tulla olid luhtunud ja mees tagurdas auto teest pisut kaugemale heki varju. Ta muutus karsituks.

Armatuurilaua valguses nägin ta piiku, valvsat nagu varitsetaval ilvesel, kuigi ta käed paitades mu õlgu lupisid. Ma tajusin kõrgis ta ligutuses elumeest, kelle üks käsi juhuslikult mu põlvele sattus, teine käsi aga juhuslikult mu mantlinõõpe avades sooja otsis.

«Kõhedavõitu,» ütles ta.

Nüüd suutsin juba üleolevalt muiata. Minus tõusis trots, tahtsin talle kallale karata selle üleolevalt elumeheliku suhtumise eest.

«Ega sin suurt sooja ei ole jah...» kinnitasin ma soostuvalt ning jätkasin «Ma pean minema hakkama.» Nüüd muutus ta

õnne tormakaks. Ta püüdis päästa, mis päästa annab, sest see on lühike ja noorik turtakavõitu.

«Hüvasti siis,» tegin ma katset tõusta.

«Eks siis sedasi!» Ta haaras mul ümbert ja mangus: «Ütle mulle kenasti,» ja püüdis mind suudelda. Mu enesekindlus üsning õrnalt puudutasid mu huuled tema omi. Ta elavnagu oleks auto tais sipelgaid.

«Otsustasin ma mängida toda, kelleks ta mind pidas...»

«...need toolid käivad maha ka?»

Käivad... käivad. Mõnus on siis pikutada,» ütles ta tooli otskruvisid krutides.

Ma olin alati meenutanud seda õhtut ja sind. Kuudas ma sin uue kohtumist...» rääkis ta katkendlikult, nautides selle oma võitu.

«Mina aga mõtlesin nõrdimusega sellele mis juhtus, ja vihka...» ja meile mõlemale,» ütlesin ma tõsiselt.

Mees katkestas heikeks oma tegevuse, üks seljatugi langes kaubakile. «Hea huumor on terviseks,» püüdis ta kuulda naeriks pöörata. Nähes aga mind tõsiseks jäävat, küsis siis kart-

«...kahutus midagi või?»

Kaksikud... Mõlemad poisid.

Kuradi lollisti... Jumal hoidku. Milline hadine hääl ja is kogu jäi sellest kotkaprofiilist järele. Sina aga taipas ta kabe ja ennastunustavalt, nagu oleks tal tõesti lülvaga.

«...st, siunas ta: «Loll...» kohutasid mind...» Ta liikus oma meega ettepoole, et seljatugi tagaistmele toetuks. Jälle püüdis ta mind kaabata. Ma olin korraga valvel nagu kaubamajas, kui tosin mustlast riulite vahel kingi valib.

Nüüd kruvis ta juba minu tooli kallal. Kõik mu endised kartused ja kahtlused hajusid ning mehe hasart ja kõhevil oleku tunne mulle nalja.

«Et suvatsesid siis üle hulga aja minu järele haarata?»

«Äh ära hakka...» ta lõi kaega ja surus end mu vastu.

Sin oli aga korraga hoopis teine Lambet, kellel polnud ühtegi ühist tolle «maru-mere-õhtu» leebe naisega. Ma haarasin tal juustest, ta pea kolksatas vastu rooli, tugevamini, kui ma ta tahtsin.

Kurat... ära, loll, pirtsuta!»

Lahutatud naine... kord juba olin Kuude kaupla elaviks. No mis ta ikka tahab?

Nõnda mõtles kuldsete paeltega meremees.

Rapsasin püsti, pöörutasin tagantkatt autoukse kinni ja andsin pakkadele valu.

Kui ma oma korteriaknast pilgu teele heitsin, seisis auto ikka veel heki ääres. Las ta prae seal oma kustunud lootustel!

Imelik, ma kinnitan enesele, et kõik mehed on ühesugused egoistid, ometi otsin ja ootan kedagi. Ma olen nagu see koer muinasjutus, keda vanataat pipra järele saatis — kas ka mina jaan käima ja otsima ega leiagi seda otsitavat?

Korraka tundsin ma lausa vajadust oma graafiku järele. Kui hea on temaga arutada ja kaalutleda, jagada mõtteid ja kahtlusi. Mõlise kindrusega liikus tana mu sulg pluss kümne poole. Ja kui ma peegli ees soengut kohendasin, vaatas seal vastu pisut ärritatud ilmega ja õhetavate põskedega naine.

«Kihvt muh,» ütlesin ma endale ja mu tuju tõusis uuesti.

IX peatükk

1.

Nii hilissuvistel päevadel ei juhtunud midagi erilist. Ma ei morganud seda kangelaslikku tööd ega ennastsalgavaid ponnisid oma lähikonnas, millest raadios ja telekas nii kõvasti kõneldi ning ajalehtedes kirjutati. Kõik tegid oma tavalist tööd kõige tavalisemal kombel ja krapp keerati kinni, kui sellest tavalisest nii ebatavaliselt raakima hakati.

Vahel tundus, et aeg on seisma jäänud. Olaf sõitis merele Kuhu? Kui kauaks? Sellest ta ei kirjutanud. Enam polnud mul midagi lakoonilisi ja lühikesi kirju oodata, millele ma ise kümneid tähendusrikkaid mõtteid külge õmblesin.

Kaubamaja saalides aga sumises ühtviisi. Labi konkurrinte oli kuulda üksikuid tugevamaid helisid kirvehoopidega. Igaüks uusi kaubakaste, kultuuris mõiratas vahetevahel raadio ning mänguasjades kostis lapse nuttu.

«Vana kutsub!» hõikas Kiti ukse vahelt.

«Mažoor? Minoor?» nõudsin ma teadet direktori meeleolu kohta.

«Ta on ise ka õhevil... Mingid välismaalased.»

«Välismaalased???» Siis, väkelinnas näeb neid harva.

Halkõige pilk peeglusse, justnagu oleksid nad mind vaatama tulnud. Meil, naistel, on vist halb mälu, miks me muidu nii sageli peeglist endale oma nagu meenutame.

«Milleks on mind sinna vaja?» Paar onu elab mul välismaal, kuid nad pole enam meie vastu erilist huvi tundnud sellest ajast, kui onu Ruudi neile pisikese nimanipsu valmistas. Nimelt kirjutas onunaine mõne aasta eest meile, et tema õige nimi olewat Lampett, mis rootsi keeli tähendavat lambiharja. Tal olewat õnnestunud Rootsi arhiivides tubnides kindlaks teha, et kõik meie Lambetid põlvnevad kunagisest rootsi aadlimehest kindral Lampett'ist ja et meil kõigil oleks aeg tõe tunnustades loetuda oma vägeva sugupuu okstele.

Ta oli oma kirja poetanud üksikuid rootsikeelseid sõnu, ei veelgi rõhutada õiget paritolu. Kirja lõpus seisis Lambeti asemel Lampett.

Sis vihas tas onu Ruudi end sinilillaks. Ta suitsetas pinnamaal kolm pabutäit järjest ja kirjutas tadi Elfi omakorda.

«Ma uurisin Peterburi arhivideest ja leidsin, et meie nimi Orula on tu nad kuuksa vene vürsti Orlovi nimést. Ma seadsin jalule oma õigused ja nüüdsest peale kirjutage mulle kui Rudolf Orlovile.»

Ja onu Ruudi torkas lausetesse mõned venekeelsed sõnad.

Küllap uhkustas lihtsameeline tadi Elfi paljude ees meie perekonna siniverelisusega, enne kui onu Ruudilt sellise kirja sai. Sellest peale ei ole me neilt ühtegi kirja saanud.

Ma peatusin hetkeks direktori ukse taga. Kabinetist kostis jutakõminat ja naeru.

Astusin kabinetti. Kaks solidset meest vestlesid direktoriga selges eesti keeles.

«Harra Mietunen soovib rääkida inimesega, kes ostjaid teenindab.» tutvustas üks võõrastest mulle magnetofoni kaivitavat korrespondenti.

Ma kehitasin õlgu. Millest on mul vahismaalasega rääkida?

Harra Mietunen oskas sundimatult vestelda, ta eesti keelgi oli lätmatu, ainult li-i ja mm-i rõhutas ta soomeparaselt. Me vestlesime kingadest, kaubandusmuredest, ostja nõudlusest ning Maaritski ütles sõna sekka. Korrespondent puudutas jutu sees osavalt oma maa firmasid. Ma tõin omakorda esile just prantslase, saksa ja inglise jalanõude eeliseid.

Sis põikas jutt sõjale ja rahule.

«Mida te teeksite kui puhkeks sõda?»

«Sõda ei puhke, sest tarku on rohkem kui rumalaid.»

Mietunen naeratas.

«Aga kui süski? Ja teie mees kutsutakse armeesse? Või poeg?»

Kõik jäi korraga vaikseks. Ma tahtsin vastata ausalt ning vidutasin silmi, sest sõrav paiste paistis otse näkku. Ja korraga kerkis mu silme ette pilt Kuramaa metsast, millest olin onu Ruudilt nii palju kuulnud. Ma nägin Villet, kes on kangesti onu Ruudi nagu, lamamas läbilastud jalgadega porrisõtkutud metsa all. Kui seigesti ma seda nägin! Ma avasin silmad ainult magnetofoni kabin.

«Seda ei saa... seda ei tohi kunagi olla!» huuatasin ma, kohkudes ise oma haalest.

Hetk vaikust. Tundus, et teisedki olid hetkeks koos minuga sõda näinud ja pöördusid nüüd vaikselt tagasi tänapäeva.

«Aga kui... kui ometi tuleb sõda,» jonnis Mietunen. «mis, te siis teeksite?»

«Laheksin koos meeste ja poegadega, kui juba, siis koos»

Veel kaua mõtlesin ma selle vestluse üle. Lõpuks olin ma läinud tolle korrespondendi peale, kelle viisakuse ja hea kasutuse taga tajusin pealetükkivat ja halastamatut ajakir

108

2.

Defitsiit! Ma ei tea ühtegi teist nii maagilist ja võimukat sõna, millega võid runnata või kaitsta manipuleerida nii kui mis parajasti vajalikuks osutub.

Õeldakse kord päevas, «defitsiit» aga kumme korda

... lõpevad meil letilt kalasid, lastesussid, kummisaapad või muu kaup, mida pidevalt laos saadakse, siis vastame ostjale otsekohe «Defitsiit!», olgugi et too «defitsiit» on meie majanduse vill. On juhtunud, et kuu lõpus, kui plaan kõrbeb, tuleb üks nutikam «enipitaja» mõne kauba defitsiidiks ja sosinadest defitsiidijahtijale. Otsikohet tuleb ostubuum ning defitsiidiks ristitud kaup on paari päevaga letilt kadunud. Järgnevalt parast aga kuulatakse sellest kaibast sosinal. Võtab keegi nne kui tehased seda nõutavat kaupa forsseeritult tootma. Mõne kvartali parast kogunevad aga tohutud varud kassesse ja paari aasta parast kuulab «defitsiit» alahinlamist.

Lasab müüja ostjale kaupa ulatades sõna «defitsiit», siis jääb ta paari aastat kassisse maksmist ikkagi võlglaste tunne mis ta saadud kauba üle täit rõõmu tunda. Hallis argipäevas eluga olen harjunud nii nendega, kes defitsiiti jahivad, kui ka nendega, kes kõigele sellele üleolevalt kaega lõovad.

Sõna «defitsiit» kaibesagedusest saan ma tekijutuse toireedel, kui mul oli graafikujärgne puhkepäev. Otsustasin seda päeva kasutada oma garderoobi ja pisut ka enda vaimse eest hoolitsemiseks.

Semstel vabadel päevadel, kui kõrgis asutustes kaib töö, sulgu ei pruugi tööle mõelda, märkad eriti selgesti nu head kui... alba enda ümber.

Kui ma oma kinga mille tallaserv lahti on kirparandusse viinud, vaatase kingsepp mu kinga, nagu oieks see ta haadavirisenud kallima maaletus. «Raudtekside pead tulevad labi,» ütleks et vaskteksidega. Ta vaatase mind pika pilguga. «Looge siis vaskteksidega.»

«Kust neid ... defitsiit.»

Sis viiksas ta kord vasemale, kord paremale, koukis sahtli põhjast napuga vasktekse ja hakkas neid kiiruga tallarant taguma.

«Kuuskummend kopikat.»

Ma andsin rubla ja jain pisut kauemaks luugi ette kohmitsema.

«Järgmine,» hõikas kingsepp ja ma kuulsin, kuidas ta defitsiitset «Ago» liimi taga kurtis.

Juuksuri juures oli vaja lokke teha «Müüja soeng on veerand plaani» ütles Maarits.

«Lokivedelik... Issand, milhine defitsiit!» ohkas juuksur.

«Tandame siis kolmveerand plaanist» ohkasin ma toobli tõustes.

Ta surus mind tootile tagasi ja sosistas kõrva «Teie jaoks ma leiari siski.»

Nuud oleks õige «kihvt muti» pusti karanud ja vaikselt võkirudes lahkunud. Mina aga istusin, naeratasin ja isegi noogutasin tänulikult.

Mu soeng oli suureparane, kuid meeleolu räbalam kui pärast laadipäeva. Ma olin tadinud ja vadinud. Pargikioskist ajalehte võttes ripsas muti mulle silma ja ütles:

«Kaks rubla ja kaheksakummend kolm kopikat.»

Imelik, ajaleht maksab ju ainult kolm kopikat. Ta oli poetanud «Suletü» ajalehe vahele.

«Mõned numbrid saime.» Ja juba jõudis ta mulle seletada, kuidas sin kioski talvel sooje saapaid vaja läheb.

Ainukesed kellest ma to päeval sõna «defitsiit» ei kuulnud, olid pargikoristajad. Nemad ei kartnud maharogitud korkide kompvakapaberite konservikarpide pudelite ega muu prahi vahetuse üle.

Mu kõravad ajasid pilli tollest defitsiidist. Kui ma aga oma korterist ukse lahti keerasin kuulsin koridoris paari viieaastast jõnglast kauplevat: «Ühe väljamaa natsu vastu kata ja kaks kaali.»

«Loll... kolm natsu...»

«Deitsiit!» karjus natsu omanik.

Ma sisenesin korterisse ja keerasin lukule kaks keerdu peale nagu kardaksin seda «koll.» veel minu järel tappagi tulevat.

Karistada karistada oleks vaja esiteks seda kes selle sõna välja mõtles, teiseks seda, kes selle käsutusele võttis!

«Homme alustame teil inventuuriga.» ütles Maarits õhtul pärast ukse sulgemist.

Meie osakonnas kestab inventuur tavaliselt kolm päeva.

Kolm päeva äikeselist õhkkonda, kus lõbus lõopimine asendub vihikete ja järskude repliikidega. Kõigil on vaid üks uhine tulemus.

Võimasel inventuuripäeval on kuulda vaid vanade «Felixite» raginat. Raginaga mäluvad nad neisse poetatud arve ning tarhuvad siis hetkeks vaiksesse ootusse — summalahtritesse ümbrilised numbriteread.

No... oh... kuidas on?» sirutavad müüjad uudishimulikult kauri arvestajate laua poole.

No-oh?» hõigatakse teistest osakondadest.

«Hhm... kas hakkab paistma?» tuleb Maarits ega oska veel õiget viisi nurrutada, sest tulemus on ikka veel teadmata.

Ma venitasin sihlikult kokkuvõtte tegemisega. Ohtuses vaikuses oli õdusam. Juhtus, et milleski kaheldi, midagi oli vaja kontrollida ja uuesti arvutada, siis saadi seda õhtuti ilma üllatuste ohhootamisteta teha.

Kui kaubamaja suleti, kolisime oma paberitega kontoris. «Kord klappis inventuur kenasti. Kõik hingasid täie rinnaga.» Isealt kostis juba naeruturtsatusi ning Kiti otsis riulilt kaustade taha peidetud klaasikesi.

Paukudes lendas kork lakke ja koos kihiseva šampanjaga tuli minusse eluvaim tagasi. Kolm päeva kestnud pinget oli meid kõiki nii muserdanud, et isegi Kitil ei kerkinud midagi vaimukat hõlgetele.

Kui me vaikivana uksteise järele tagatrepiast laskusime, olime kaugel neist lõbusalt karatsevaist müüjast, kes oma päevaseid muljeid üksteisega jagavad.

«Head tulemused,» ütles komisjoni esimees kauplusekomissarist.

«Tubli, Lambert, tubli!» kiitis Maarits ja ümises melodiat «Minu veetlevast leedist». See tähendas, et direktor oli meiega õnnalt rahul.

Head tulemused... Mis siin head on? Kuue kuuga on puudu jäänud 293 rubla. See tähendab, et varastati (pardion — loomulik kadu) kuus paari kõige paremaid kingi või kolm paari kallid naistesapaid. Muidugi katab selle summa kenasti lubatud loomulik kadu, mis sellise ajavahemiku jooksul võib meil ulatuda kuuesaja rublani.

Meile arvestatakse preemiad lubatud ja tegeliku kao vahelselt summalt, nagu me peame välja maksma puudujäägi, kuue ületaks loomuliku kao normi. Ja jälle olin ma oma mõtetega unnikus.

Kui sulid näppavad lubatud loomulikust kaost vähem, siis peame meie, müüjad, olema neile tänulikud, sest meile jäi niivõrd osa lubatud kaost preemiaks... Ma ei imestaks, kui mõni meist tuleks, patsutaks mulle õlale ja ütleks

«Seltsimees Lambert, te peaks oma preemia eest meile mõned
õlled tegema»

«Mis te arvate?» tuli Maarits ühel päeval mingi kirjaga
meie osakonda. Ta luges

«Kana nahapark heledand tonne ei kannata; toodame teie
poolt seitsmekumne viie tuhande rubla eest tellitud naistekingi,
amult tumedalt toonides. Teatage nõusolekust»

«Nüüd jaab oodata, et naha puudusel toodavad presendist»
torises Kiti.

«Ega see lugu nii hull ka ei ole,» lohutas Maarits.

Meie aga mõtlesime toredale kingapaarile, mida meile telli-
misepäeval oli näidatud

«Ma arvan anname nõusoleku» ütles Maarits mulle

«Ega muud üle ei jää, naistekingi on mugi vähe,» nõustusin
ma kõnklevalt.

Kiti lippas konkusse, sest tal oli kange tahtmine valjuhaal-
selt kiruda neid, kes meie unelmate kinga ära plätserdavad.

«Seltsimees direktor!» Ma järgnesin talle trepimademele, kus
ta hetkeks peatus. Maaritsaga on midagi lahti — nüüd
puhkab ta juba trepist laskudeski. Ta pöördus aeglaselt minu
poole, naerutas ning nagu taskukella otsides masseeris vargsi
oma südamepoolset kuige

«Mis muret, Lambert?»

«Kas me ei võiks üht inimest juurde võtta? Vähemalt poole
võrra väheneks loomulik kadu, pealegi kasvaks käive. Inimesed
on puhkusel, vahel haiged, ei jõua neid... noh, neid peale
passida.»

Ma ei julgenud öelda «sulisid», sest Maarits selliseid üldistusi
ei luba.

«Hhm... Arge unustage, Lambert, kahte asja: palgafondi, mil-
lega oleme lausa hädas, ja lubatud loomulikku kadu, millega
oleme senini kenasti macle tulnud.»

Ta muigas, noogutas ja hakkas vaikselt trepist alla minema

Mina aga istusin konkus ja mõtlesin. «Üks riik ja kahed
rahad. Veel enam — üks kaubamaja ja kahed rahad. Just nagu
kasutatakse palgamaksmiseks erilisi, kullaga kaetud rublasid
loomulikuks kaoks aga hoopis, vanu oberosle»

On asju, mida minu pea ei jaga. Huvitav, kas on keegi, kel-
lele see kõik selge on ja ka mulle seletada oskaks. Kas ka sel-
liste küsimuste segitamiseks ei peaks mõni lektor ilmuma kes
ütleks

«Oleks aeg, seltsimehed oleks aeg!»

3.

Talv tuli nii ootamatult, et sügisesed vihmad ja pudel pori
olnud jõudnud meid veel ära tüüdata. Veel rohelised vahtra-
hed langesid puhtale valgele lumele

«Il esimestel talvepäevadel tuli onu Ruudi linna

Trepist alla minnes nägin ma kahte tuttavat meest kultuuri
kaupade osakonnas suuski vahmas. Ville tõusis kivistarvule ja
rutas käe välja, onu Ruudi aga sobitas paraja pikkusega
niska ta kae alla

Ville! hüüdsin ma trepilt

Poks lasi suusa langeda, unustas asjase suusavaimustuse ja
 tormas mulle vastu. Muüja kirtsutas, nina ja korjas suusa
põrandalt üles. Mul oli aga Villet süleldes hea meel, et ta
mind suuskadest enamaks pidas

Me seisisime ja valisime juba kahte paari suuski, ka minul
üksis tahtmine Villega koos talvelõbusid nautida, pealegi oli
ma kaal viimasel ajal paari kilogrammi võrra kasvanud

«Ema ei tulnud ka linna?»

Kus tema... lambal talled, lehmale vasikas oodata» seletas
onu Ruudi koduseid uudiseid ega lasknud mind kummagi suusa-
ga eest tasuda

Sus ja Ruudi ainiti trepi poole vaatama jättis meid Villega
«tama ning lahenes tõtakalt trepi» mille mademel seisis Ma-
rits. Ka Maarits sihtis nüüd onu Ruudit

«Ei noh...» venitas onu Ruudi, arutas Maaritsale käe ja
hõikas nii valjusti, et mul pinnlik hakkas

«Võtku mind susi Soodamast, kui sa ei ole leitnant Ma-
rits»

Maarits unustas oma professionaalse viisakuse astus onule
istu, patsutas õlale ja ütles

Ruudi... kurat! Ja meile räägiti, et kaks päeva enne sõja
lõppu»

Meestest on esiti raske aru saada, taavad nad teineteisele tar-
jale ja lennutavad kuradeid suurest sõprusest või väikesest
vimmast. Naised seevastu, kohtudes üle huiga aja, kutsuvad
üksandit jurnalale appi

Nad ei pannud tähelegi, et neid jalgitakse. Kui Maarits esi-
sesi kohtumisrõõmust toibununa Ruudit oma kabinetis kut-
sis, ütles onu

«Mul siin ju lapsed ka...»

«Lapsed?»

«Mitte päris, aga siiski.» Onu seletas Maaritsale meie sugu-
vahekorda

Maarits seiras meid teravalt ja ütles: «Annavad mõõdu välja. Ja mina mõtlesin, et kust sellel Anul see korraarmastus ja distsipliin? See teil siis kohe selline sugu-viga?»

Nad naersid. Mul oli pisut punlik, mu põsed löid õhetama. Ville tuli minuga konkusse, onu Ruudi aga läks koos Maaritsaga.

Sel päeval teatas direktori sekretär kõigile jutulesoovijatele, et direktor on parteikomitees nõupidamisel, aga homme võtab heameelega vastu. Kullap rikkus direktor Maarits tol päeva esimest korda kutse-eetikat, kui ta suletud ukse taga onu Ruudiga Kuramaa raskeid lahinguid meenutas.

Ville jäi paariks päevaks minu juurde. Onu Ruudi võttis kaks paari suuski kaasa, et laupäeval, kui me Villega maale tuleme, tõrvatud saused meid ees ootaksid.

Ukselt pöördus onu Ruudi tagasi, kobas taskus ja ütles.

«Proua Lamp-utt oli emale kirjutanud, siin pidi midagi ka sinu kohta olema. Mina seda loba ei loe.»

Kahed suusad turjal kolisemas, lahkus onu Ruudi. Aknastalle järele vaadates nägin ma teda lonkavat. Talle ei tohi vanu aegu meelde tuletada.

Aides õhtul, kui Ville magas, meenus mulle kuni ning õdusa põrandalambi valgusel istusin diivaninurka seda lugema. Juba noore plikana ei talunud ma halinat tädiki kirjades.

«On teil seal hulpu ümber või kaltsu kaelas? On teil söögilaud asja eest või kombe pärast? Kas kirikutornid on maha kistud ja vangitornideks ehitatud?»

Tänase kirja alguses põikas tädiki kohe lapsepõlve ja hakkas ohinal emale meenutama, kuidas neid oli külas tarkuse, headuse, tagasihoidlikkuse vaimus kasvatatud. Tänu sellele olevat ta kurja küüsisist pääsenud ja oma õnne leidnud.

«Milleks seda?» mõtlesin ma mõistmatult. Mu pilk libises kiiruga üle ridade, üle mitmete manitsuste ja õpetuste, siis lugesi edasi.

«Ma uskusin, et sa samas vaimus oled kasvatatud oma tütar, kuid mu süda oli täis valu, kui ma kuulsin ühes raadiosaates tema intervjuud. Taevane Jumal! Kuidas võib noor naine, lapse ema, nõnda ütelda... Ta läheb nagu soldat sõjaväljale! Milline barbaarsus! Kui ma neid vene filmisid sinu vaatasin ja neid punaseid naiskomissare nägin, siis pidasin ma seda kõike väljamõeldiseks... Taevast hoiat, Laine, sinu tütar on ju... Kui te ei karda Jumalat, siis habenege inimesi!»

Lõpus aga seisis: «Ma arvan, kalts Laine, taipavat, miks mees ta juurest ära läks... Politika pole naiste asi.»

Alguses vihastas in ma tolle glojaalse korrespondendi, siis tädiki ja lõpuks iseenda peale. Oli mul vaja temaga vestelda? Siis haarasin sullepea, et otsekohe tädile vastata.

«Kallis tädiki!» Ma kähardasin paberi kokku ja alustasin... «Tädiki!»

Veel kord alustasin «Proua Elfriede Lampett.» see oli juba parem ja ma jätkasin. «Elage seal oma lojajasusega...» siis tundsin end selleks liiga ärritatud olevat, et midagi mõistlikku paberile panna. Ma tõusin ning hakkasin vihaselt ühest rinast teise marssima.

Ma ei saa sinna midagi parata, et ma loen vaid armastuse- ja riklusromaane, sõjafilmi ajal aga lülitan televiisori välja ning vähspoliitiliste loengute puhul kipub mu silm kinni vajuma. Nüüd siis süüdistab tädiki mind poliitikas, kui ma oma Ville õnne eest olen nõus ükskõik mida tegema! Mis on emarmastusel ühist poliitikaga?

Ville magas. Ma peatusin hetkeks ta voodi ees ja nägin teda humaras valguses naeratavat. Korraaks nõksatas ta pisike keha huuled kiskusid torru. Siis poetas ta pisikese rusika põse alla maigutas huuli ja naeratas uuesti.

Vihahoog, mis mind äsja oli haaranud, vajus vaikseks narkuseks.

«Küürakaid parandab haud.» ütles onu Ruudi varem Elfi kirja lugedes, laks pinumaale toppis pabu ning lausa lõugas üht ja sama vene tästuskat: «Duuraja... duuraja...»

Fma oli lihtsalt kurb, et sugulased üksteisele nii võõraks muutuvad.

Ma lugesi veel kord Elfi kirja läbi. Ei ühtegi rootsikeelset sõna kirja lõpus ainult «Elfriede L.»

«Kriitika aitas,» muigas in ma onu Ruudi «Orlovi sugupuud» meenutades.

Ja korraga olin ma selle kirja vastu täiesti ükskõikne. Võt in punase viltpliiatsi ja kirjutasin üle kogu kirja

«Ultra posse nemo obligatur»

X peatükk

I.

Kaubamajas tõusis kisa taevani: kolm osakonda, nende seas ka meie, ei täitnud plaani. Kogu kaubamaja novembrikuu plaan kõrbes.

Kõigepealt selme direktori juures korjama peapesu nipi ja N. I. remi. Palm ja mina siis võeti üldkoosolek kokku ja asutati sisse sakkid ne aias taht. Iaks.

Maarits suudistas osakonnajuhatajaid, kes teda õigeaegselt ei täitnud kui poole kui plaanist vaevu kolmandik täit. Maks jätti rahuliku ootama, kui hankijad ettenahtid ja gasas kaupu kohale ei saanud ja maks ei hankitud fondi-ühased kaupu, mis meie kolmes osakonnas puudusid olgugi et te ei osanud oht saada.

Ta oli pisut õiguskäsi, sest me lootsime kuu teisel poolel suurte kaupade saabumisele. Konteinerite puudusel aga tükku- ja partid kvartali viimasesse kausse ja vabrikud ei hankinud meie novembrikuu plaani alataitmine põrmugi — nemad olid ka kvartalplaaniplaanidega mael.

Kui Maarits kõneles nõudlikult ja rahulikult, siis Sirkel hakkas lausa kriiskas nüle kuisimast sitades.

Mida te tegite, seltsimees Lambet, plaani täitmiseks?»

«Müüsin!»

«Miks te plaani täitmata jätsite?» ta vilksas laua taga istuvate kaupmeeste juhatuse ja rajooni juhtkonna esindajate poole.

«Vabrikud jätsid kauba hankimata» vastasin ma rahulikult. Kätt sudamele pannes pidin vähemalt enesele tunnistama, et midagi me oleksime ikkagi teha saanud.

«Miks te kohale ei sõitnud? Miks te ei nõudnud? Plaan on ebaselge asemel et seadust täita, istute ja ootate! Ega siis tagi taevast sulle ei kuku!»

Me ei saanudki sõita sest me ei olnud komandeeringuskuludid hüüdis Nelhi, kes oli seekord oma nipitamise ja hiljaks jäänud

Sõitnud ametiühingu komandeeringuga, mina poleks keelanud kinnitas Sirkel.

Kõrged ülemad laua taga noogutasid mõnelt ja heakskiit. «Ara utle, pisike, aga tragi» vas nende pi kudest lageda Sirkel tajus seda, ta tundis endas kindlust kasvavat ja jatkas ol hoogsamalt.

Tahate, ma ütlen teile, kus viga peitub?»

Saatus jäi vaikseks. Hõik rüüasid et Sirkel laseb laest alla lolla «deus ex machina», mis olukorra hoobit lahendab.

Te ei oska kaubelda... ei oska! Ma kaisin välismaal. Lähed kauplusesse, on müüja otsekohe su juures. Ta soovib, annab kaupadest täieliku informatsiooni... Ja tühjalt sa sealt tulema ei saa. Aga teie? Ajate omavanel puttu loote ajalehte või tegite hammast ja alles pärast ostja kummendat kuisimast tuiete ostutahtmist temaga vestlema. Te, seltsimehed, ei oska kaubelda!»

Sirkel istus. Ta vaatas inimestes saali — ei ühtegi käteplaksu, ainult presidendina laua taga plaksutati lohult.

Kiti palus sõna, mina aga tõmbusin nagu hoobi ootel kõssi. Kiti nägu punetas ning mustad silmad, millel oli korraga vasesinine varjund, välkusid ähvardavalt. Ilma sissejuhatuseta dustas ta.

«Ah, välismaal, välismaal jah... Eks ma siis võtan homme päri kirsasid kaenlasse ja kukun triidimisele kauplusesse. Annan täieliku informatsiooni teid kummast üheksakümne elame naelaga alla löödud, saar kirsa, laseb vett sisse, aga sõja ei lase. Soovitan neile, kellel jalad toimavad...»

Kiti Maarits koputas pluatsiga lauale.

«Või «Kommunaari» omad...» jätkas Kiti, «pärast kuivamist nagu kasetoht kergida peale või tarvitada tulehakkamiseks. Tanti ma kas või tinnat osja unibor ta istu ikka vaele ühe päri ja sedagi siis kui ta varbad juba tuursta les ilma vihvad.»

«Seltsimees Kalmi! Maaritsa hääles oli etteheidet ja pluatsi asemel koputas ta juba rusikaga lauale.

«Eelkoige olgu kaup ja siis hakkame kauplemisest rääkima,» ei rahunenud Kiti.

«Istuge! Aitab!» kamandas Maarits. Kiti istus, kuid luges pominal kaubaartikleid, mille pärast ta peab habenema.

Kui ka pudu- ja valmististe osakonna juhatajad olid neile sitatud süüdistused pareerinud, tekkis vaikus.

«Me ei oskavat kaubelda...» ütles äkki Lea vaikselt.

«Ja-jah... loomulikult...» kutsis Sirkel takka.

Lea rinnal saras eeskajaliku kaubandustöötaja rinnamärk juba teist aastat ning kümned aukirjad seisavad kodus kummutisahhtis.

Lea on loomupärane anne jaada rahulikuks igas olukorras ja meeleolus. Ta jätkas: «Kui see nii on, siis on kusagil midagi päris viltu». Seitsme aasta jooksul on meie osakond kolmteist kvartaali esimeseks või teiseks tulnud. Meid kõiki on autasustatud või premeeritud. Meie head tööd on kiidetud ja eeskujuks toodud. Nüüd äkki — terves osakonnas ei oska üksi meist kaubelda. Ja mitte ainult meie, vaid ka pudus ja valmisriietes. See on pisut imelik. Kes on valesti talitanud? Kas need, kes meid on seitsme aasta jooksul kiitnud, või need, kes täna ütlevad, et me midagi ei oska?»

Lea vaikis hetke

«Detsembrikuu plaani me täidame. Ja kas siis äkki on kõik meie tarkused ja oskused jälle tagasi või?» Ta istus.

Keegi ei kurustanud talle vastama, kuid kui vaikus saalis juba pünilikult kaua kestnud oli, lehvitask Sirkel käsi ja kogeles:

«Aga keegi peab ju ometi süüdlane olema!»

2.

Paar päeva käis Maarits Kitist mühisedes mööda. «Kasvatust Kasvatus, seltsimees Maarits, lonkab teil,» öeldi talle partei-komiteest, kuhu seltsimehed koosolekult olid jõudnud üht-teist ette kanda.

Sis aga kõnelesid kaubamajas äkki kõik Katherine Kalmust, mõned aga ristasid meie Kiti meeltavalt Christie'ks. Maarits andis talle kõik patukesed andeks ja lausus tunnustavalt

«No ütke nirk!... sellel tüdrukul on siiski pea otsas...»

Kõik sai alguse sellest, et meie osakonnast varastati paar ungari kingi. Sel parastlõunal oli ostjaid vähe, needki solutsed inimesed, keda meil ei tulnud mõttessegi varguses kahtlustada.

Me meenutasime õhtul kaua kõiki ostjaid, kontrollisime kassatšekke, kuid kuuekümne kahe rublased naistekingad jäid kadunuks.

Paari päeva pärast kadus trikootaazist meeste pullover, päev etasi — pudust inkrusteeritud hõbeportsigar.

Direktor kutsus osakonnajuhatajad enda juurde nõupidamisele. Kõigil meil olid varga kohta eriarvamused. Pudu noorikud kahtlustasid Jõksi-Kutti, jõdikut, kes neilt iga päev pudeli odekolonni ostis. Trikootaazis arvati vargaks kunagise valgekaartlasest krahvi leske. See kandis oma kandekotti alati kaa-

... ega jätnud osakonda sisenedes lauale. Meie tüdrukud pida-
... kingavargaks sadamavalvurit keda ... nähtud õlleputka
juures hõlma alt naistekingi müügiks pakkumas

«Tegemist on rafineeritud vargaga,» arvas direktor, kuid ei leidnud temagi, mida ette võtta. «Teritage valvsust,» kinnitas ta meid osakondadesse saates.

Kiti, kes oli järjekordse Agatha Christie kriminulli läbi luge-
nud, seletas meile, kuidas tuleb varast jähtada ja tabada. Tal
«Christie» lugemisest tekkinud nagu mingi jahimehe instinkt.
Ta oli ju avastanud Leena kotis lastesussid, võtnud trepil joo-
dikult põue peidetud naistesaapad ning kolkinud matmel poisi-
kesel taskutest välja kingakreemi ja saapapaelu, mida need
kihiveo peale näppamas kaisid.

«Suh tuleb tabada äkkrunnakuga,» seletas Kiti meile «ja
kes...»

Seni aga, kuni Kiti polnud oma teooriat rakendanud, pidime
... oma potentsiaalset kurjategijat. Pünilik ja ebamugav oli mu-
vusi töötada.

Ühel päeval leidis Kiti kirsakastist hiirepesa. Ta seisis mõt-
likult kasti juures, noogutas omaette ning allustas saladuslike
... kaudustega.

Ma jälgisin teda silmanurgast, sest Kitist võis alati kõige
võimatumat oodata.

Kiti võttis mitmevärviliste reklaamsiltidega kirjatud Belgia
kingakarbi maha ma Vilele olid hõltnud tegi sellesse paberist
ja pakkelaastudest pesa ja tõstis kõik hiirepojad karpi. Mõt-
... hetke ja kirjutas viltpiltatsiga midagi vaigle paberilehele.
Selle saatelehe torkas ta hurtele kaasa, sulges karbi ning sidus
ilusasti punase paelaga nagu kinkekarbi kinni.

Kiti! hoiatasin ma teda sõrme vibutades

Ta haaras karbi, näitas mulle ukse vahel keelt ja kadus
muugisaali.

Nüüd keedab ta midagi midagi kokku mõtlesin ma Kitile
järele vaadates. Kiti oli kahtlanud, mille aga meenus Maaritsa
hoiatus: «Lambet, miks te tüdrukud käest ära lasete?»

Sis nägin ma Kitit kassa juures, karp aga oli kadunud.
Ma löin käega — Kiti tembud, tea, kellele ta need kaasa
sokutas.

Kuna uus aasta oli lähenemas, kees muugisaal ostjaid ja
Kiti ning hured ununesid mul hoopis.

Juba hämardus, kui konkluks raksatades lahti kisti Kiti
... isis hingeldades ukset ja viipas mulle

«Tule... tule kohe... tule!»

Jatsin kõik sinnapaika ning ruttasin Kitile järele. Me kiirus-
tasime läbi müügisaali ja jooksisime trepist alla kaubamaja taga-
ukse juurde viivasse koridori. Biinsest aknast oli näha varjatud

nurk kaubamaja hoovil, mida valgustas nõrgalt üksik lamp postitsas.

«Lippas sina...» sosistas Kiti. Nüüd nägime mõlemad, kuidas solidses kasukas naine areldi ringi vaadates karbi ümbert paela katki kiskus ja kaane avas. Hetkeks tardus ta paigale. Kiti nihutas akna avali ja hakkas karjuma: «Paras, paras, paras!» Suis sosistas mulle: «Karju ka!»

Nüüd hõikasime juba kooris. «Paras, paras, paras!»

Naine põlnud argade kullast, ta kallast karbi tühjaks, võttis selles olnud paberilehe ja pöördus kaubamaja tagasi. Ta oli kartnud reklaamkarbiga läbi linna minna ning otsustas varju lises hoovimargas kingad karbist välja võtta ja kasuka põue peita. Nahes aga, et teda on narriks tehtud, ületas viha hirmu, sest hüirepoegade varguses poleks teda ju keegi süüdistama hakanud.

«Müütsasse... Ma hehstan müütsasse...» seletasin õhinaga.

«Mida sa helistad, et meie hiired ära varastati või?» Kiti oli õigus.

«Tule tule kaasa!» Me ruttasime müügisalli.

Otsekohe jõudis ka soludne daam kassa juurde.

«Juhatajat... Direktorit... kaebuste raamatut!» kriiskas ta ning pani tühja karbi lauale. Ta sõrmedes särasid sõrmused: kuussada seitsekümmend viis rubla — kuld rubiiniga ja kaheksasada kolmkümmend — lai kuldvöö aleksandriidiga. Ma teadsin nende väärtust, sest kullahinna reguleerimisel olin ma üks ümberhindamiskomisjoni liikmeid. Paistis, et ka daam teadis nende väärtust, kõpsutades oma sõrmustatud käega kassaparaadil. Mulle meenus see naine. Ma olin teda paari korral näinud, imetlenud ta kallist kasukat, norra saapaid ja jaapani salli. Ta rüge hääl ja rafineeritud valimus olid karjuvas vastjulus sellega, mida ma alles nüüd märkasin.

«Direktorit... Ma nõuan direktorit!» karjus ta. Ta võttis karbist kaane, nagu oleksid seal ikka veel hüirepojad. Karp oli aga tühi ning ma lugesin krutpaberile viltpliiatsiga kirjutatut: «Nüüd me teame kes on varas.»

Karbile kaant peale sobitades puhkis naine vihaselt.

«Mina ei ole varas... ei ole! Ma võin tunnistajad tuua. Mitte keegi ei või öelda, et ma varas olen... Milleks mul?» Kasukahõlmade vahelt vilksas kerge saksa kostüüm ja leekivpunane jaapani sall.

«Ma kehtasin õigu: tõesti, milleks taile seda? Äkki meenus mulle Kiti teooria: «... tuleb tabada äkkrünnakuga.»

Muidugi ületasid ta viha ja solvumine kümnekordselt temale langenud kahtlusekoormat. Tema ründas nüüd meid.

Meie ümber kogunesid ostjad, hoidudes aupahlikult kaugemale jõukust uhkavast daamist.

Ma nõuan kaebuste raamatut!»

Te saate selle kõigepealt ööge kuhu jaid need vaesed hüirepojad?» Kiti säilitas imekombel rahu.

Karp oli tühi... naine püüdis ümbersõnastada siin end ümbersteigemust pehmendada.

Miks te siis ütlesite - milline jõledus?»

See kiri on jõledus... Mida see tähendab?»

Kiti haaras karbist kirja. «See tähendab, et meie teame, kes see on. Teie ei pea seda teadma, sest teilt vaevalt midagi kostatud on...»

No kuulge... Mina iga tüdrukulipatsiga ei räägi... Ma nõuan direktorit.»

Kiti otsis kassast kaebuste raamatut ja pakkus talle oma postakal.

«Olge head. Me igatseme nii väga teie ajaloolist autogrammi.»

Naine lehitses raamatut. Ta ei teadnud enam, mida ta seal se tahtis kirjutada.

Õigu... Aga direktorile ma ütlen, kuidas sin ostjatega kahtutakse... Ta tahtis minna, kuid nüüd astus Maarits, kes ostjate hulgas seda spektiaklit oli jälginud, ta teele ette.

Kuidas see karp teie kätte sattus?»

Juhuslikult, hajameelsusest. Hajameelsusest vahetasin oma karbiga ära.»

Kas see kodanik ostis teilt midagi?» küsis Maarits kassast astuvalt Lealt.

«Ei!»

«Pean ma siis ainult teie osakonnast ostma?»

Mujal ju kingi ei müüda.»

Mul on kümme paari uusi kingi. Miks ma pean ainult kingi ostma?»

Muid kaupu me kingakarpi ei paki.»

Naine muutus kord-korralt leebemaks. Ta ei tee seilest vahejuhtumist suurt numbrit, kui sin edaspidi viisakamalt kahtutakse. Tal oli korraga kiire. Kuid Maaritsal oli aega ja tahtmist temaga pisut vestelda.

Võib-olla läheme minu kabinetti.»

Milleks? Milleks mulle teie kabinet?»

«Siiski... Suski...» Ja äkki pörutas Maarits vihaselt Marss!»

No õigu... te kahetsete!»

Vaesed hiired, mul oli neist kahju...

Veerand tunni pärast kutsuti Kiti direktori juurde, kuhu vahepeal oli ka müütsatöötaja ilmunud.

Järgmisel päeval ei teadnud mitte ainult meie, vaid terveid pool linna, kes varas oli. Läbiotsimisel leiti peale meie kadu-

nud kingade veel terve kohvritais varastatud kraami. Too soliidne daam oli tuntud laevakapteni kaugel sugulane Taliinast. Ajal, mil kapten abikaasaga Krimmis puhkas ja tema kui koduhoidja kapteni korteris viibis, mängis ta kapteni naise ehete ja rõivastega suursugust daami, keda varguses kergesti ei kahtlustata.

Enam ei kahelnud Maarits Kiti sobivuses Hermese templisse

3.

«Lõpp hea, kõik hea,» ütles Maarits, kui selgus, et kõik kaubamaja osakonnad olid aastaplaani täitnud. Meie kauplemisuskust tunnustati jälle, nagu Lea oli ennustanudki. Meie heast tööst ja eesrindlikest kogemustest kirjutati isegi ajalehes.

Headest töötulemustest tingitult oli näärballist osavõtt rekordiline.

«Kallid Hermese jõngrid!» alustas Maarits oma lauakõnet. «Te olete vahemeheks tootja ja tarbija vahel. Teil on õigus öelda tootjalt saadud kauba kohta «ei» või «ja». On see väärt, annate tarbijale edasi, kui mitte, saadate kauba tootjale tagasi. Just selles seisnebki teie suur tähtsus — olla arbiteriks tootja ja tarbija vahel.»

Mulle meenusid kümned protsessid, kus kaup ei vastanud gostidele, ometi võeti see vastu, laoti letile ja ulatati ostjale sest paremat ju ei olnud.

«Ma tean, et see alati nii ei ole,» jätkas Maarits nagu minu mõtteid lugedes, «paljud teist kobisesid ja kobisevad praegugi omaette, et mis vana muidu seletab, ise teab, kuidas asjad on. Muu seda, mida on, ja hoiatage moka maas, muidu jääb sellest ka ilma. Jätad plaani täitmata ja siis alles saad õige sauna. Kui me täna saadame ehk kümnest partist ühe tagasi, siis loodame, et kümne aasta pärast tuleb saata vaid ühe paari, või mis?»

Üle leti kauba ulatamine ja raha vastu võtmine pole veel kauplemine. Kauplemiskunst seisneb selles, et ostja oleks rahul ja tootja rahutu — pidevalt uue ja parema otsingul. Sus pole meil vaja häbeneda oma kaupu.

Aitab... Me puhkame ja lõbutseme pärast kenasti, kordame aastat. Ühte veel hoidke narve, nü enda kui ostjate omi. Teid on õpetatud, lugege kümneni ja alles siis ütelge. Mina, teie vana, nagu te ütlete, õpetan teid, Hermese teenreid.

lugege kümneni ja siis... siis jätke ka ütlemata. Nõnda on kõige õigem.»

Me olime ühmalt ülemeelikud, karjusime Maaritsale hurra ja püüdsime temaga klaase kokku löua. Meie Maarits on niski üks maru mees!

Orkester alustas valssi. Kuna naised oli ülekaalus, siis oli nende valik ja meeste huvi ekstra. Kõige esimesena viis Kiti Maaritsa põrandale.

«Noh, kirstunael,» muigas Maarits.

«Uskuge, täna ma ei tee midagi.»

«Uskumatu, aga kuduvaart.»

Nad luglesid sujuvalt üle põranda. Lambid kustutati ja kuulid läideti kuunlad. Ma istusin kuuse varjus ning küünalde õõitseva valguse paistei lendasid mu mõtted koduradadele. Vana aasta olin juba nadala eest nende seltsis mooda saatnud. Vile maarib nüüd kindlasti iga päev suuski ja ootab mind et mulle näidata, kuidas randvallil «magesid tehakse».

Valssi keerutades mõeldus minust proua Aru (ka pudjosaakonnas on ta prouaks jaanud) oma mehega. Nad tantsisid mõõdetult sammudega sirge piha ja pisut jaiga hoakuga. Just nagu näksid nad asja tantsukursused lõpetanud ja ootavad nüüd hinnangut oma oskuste kohta.

Sus tuli Kiti Valteriga, kes alles paari päeva eest oli reisilt naasnud. Nende pilgud olid teineteisesse kindunud. Nad ei morganudki, et peale nende oli veel kümneid paare kuunilavagases keerutamises. Ja õigugi et nad vaikisid, võis nende vahelast dialoogist mõista rohkem kui õnne ja armastust käsitlevatest pikkadest tiraadidest.

«Noorus ja armastus, küll see on hea,» meenus mulle jälle Smuul. Ja akki ma kokkusin justnagu oleksin just nüüd midagi suurt ja kordumatut kaotanud. Kas siis... kas siis see stroof... ehm minu jaoks ei olegi kehtiv?»

Lea oli esimest korda peol tolle imepärase kingaostjaga.

Kui Kiti kuulis, et tegemist on ornitoloogiga, õppis ta mõned ladinakeelsed linnunimed pahe ja küsis Lealt klusakalt: «Ütle, mis asjad on *Sturnus vulgaris* ja *Larus marinus*?»

«Ei tea,» vastas Lea.

«Pah, omal ornitoloog kallimaks, aga ise ei tunne kaadnokka ega merikajakat. Oleks minul selline kavaier oleksin terve inuurugi omale kottusse tuupinud.» Tudrukud tsitasid ümber ringi, Lea vaikis ja punastas.

Lea ei jäänud Kitile võlgu. Paari päeva pärast lõunalt tulles ütles ta meie kuuldes Kitile:

«Kuule, Kiti, kust saaks osta *Clupea harengus*? See *Gadus*

morhua on mind kõrini ära tüüdanud.»

«Mis asja?» vaatas Kiti imestunult Leale otsa, kelle pilgus

valitses selline ükskõksus, nagu oleks ta Kitilt toasusse nõudnud.

«Mis segast juttu sa ajad.» kobises Kiti

«Pah... omai tuurman kavaleriks, aga ei tee heeringa ja tursa vahe, vahet...»

Jälle lõkerdasime lõbusalt naeru

«Oleks mul selline kavalier ma oleksin ise Aafrikas, Atlandil ja Põhjamerel ära käinud.»

Seis oli üks üks ja rahu oli jälle jalule seatud

Ornitoloog ei osanud tantsida ja ma kuulsin Lead talle lugavat: «Üks-kaks-kolm... üks-kaks-kolm...» Aga nad olid õnnelikud. Nähes tüdrukuid ja naisi sinu paarivisi lõbusemas, kogesin ma vaist oma üksikust

Ma ei pannud tahelegi, et Juke oli päris vindisena mu kõrvale istunud. Ta porises midagi, muksas äkki mulle kulje pihta vaatas hahameelse pilguga mulle otsa ja nõudis

«Ütle... ütle... sind ma usun. Kumma kohta Maarits seal Luki all ütles... Ah, mis sa arvad? Ma ju rääkisin sulle Mis sa arvad?»

Ma ei jõudnud veel mõeldagi, mida talle vastata, kui kellegi tume varj varjas mu eest künniavalguse

«Palun...»

Maarits kutsus mind tantsima

«Jah... jah. Hm... mh... Leitnant Maarits, leitnant Maarits,» porises Juke ja vajus norgu

Me keerutasime valssi. Maaritsaga oli hea tantsida. Ta elas kogu hingega muusikasse. Keegi pildus konfette, me keerutasime endid serpentinidesse, rehmisime kättega end vabaks naersime ülemeelikult, lobisesime ja keerutasime uue hooga

«Mis sa arvad? Kui juurdeehitus valmis saab, kas teil süs muutub lähedamaks?» küsis Maarits, kui me vahesammudele üle laksime

«Meil? Miks meil? Keegi!» rõhutasin ma, aimates, et ta oma lähenevale pensionile vihjab. Täna ei olnud vaja seda meenutada, täna olime kõik noored ja lõbusad, kellel nii vähe oli mõõdas ja nii palju aias ees.

Poikvel saahukse juures Maarits peatus, lõi endale kaega laibale ja vabandas:

«Näed, tellisin kaugekõne ja unustasin... Vabanda...» Ta saatis mind kohale, kuid mitte enam Passi kõrvale, vaid teisele poole kuuske, ja valjus süs spalist pisut lohisevate sammudega. Svipsus vist, arvasin ma Maaritsat pilguga saates.

Kui mind polkat tantsima paluti, tundsin endki äsjasest tantsust ja paarist pokaalist veinist pisut umasena.

Steariini, higi, odekolonni, toidu ja õlie lõhn ning suitsuvine nagu sinne loor selle üle ahvardas hinge matta. Ma lipsasin koridori, kus juba mõned paarid jalutasid. Mehed vabastasid kraenoope, kiskusid lipsusõlme lõdvemaks ja päästsid kuue holmad välja. Naised lehvitasid endile taskurattidega tuult ning kohvitsesid õlgu, mis higiste paelte ja pannalde all ebamugavast igesid.

Ma lippasin tagatrepile ja laskusin alla. Seal, trepimademe laialehelise kummipuu varjus oli pink, kus võis peolärmist puhata.

Märkasin, et keegi juba istub seal. See oli Maarits! M. moodusin temast, nagu poleks teda näinudki

Võib-olla ootas ta kedagi, või oli ta tõesti klaasikese rohken pruukinud, kui tervis lubas

Ma tuln teisest trepist üles ja istusin jälle kuuse alla ning kuulsin, kuidas purjus Juke porises: «...oma kohta ütles oma kohta!»

Võib-olla oleks pidanud Jukele ammu ausalt utlema, kelli kohta Maarits Luki all oli loil öelnud. Võib-olla oli just mint kinnitus puudu, et ta oleks hakanud ennast õigesti hindama ja kogu ta elu oleks kulgenud teisiti. Raske on öelda, millise tliga jarel saab karikas täis... Nähes nõud purjus Juket õnnetuna veevlevat suure probleemi kallal, mis talle aastaid poind rahandunud, sai mulle selgeks, et valus tõde on enam väärt kui lutsu vale

Maarits sisenes saali. Ta oli pisut loid ja kahvatu. Mõõdukes oma naisest, kes vennaga tantsis, seletas ta

«No näed, isegi peo ajal peab ametiasjadega jandama.» Siis istus ta laua äärde ja hakkas orkestrile kaasa ümisema ning nii tuttava liigutusega taskukella vestitaskust koukima

Mind aga saatis kogu õhtu jooksul üksinduse nukker var

4.

Lõpuks ometi saabusid need kauaoodatud ja taevani kudetud naistekingad, mida meil Kitiga oli õnnestunud tellida

«Noh, «Polbut», «Nokia», «Tanex» ja «Monofinn», kött, kau gemale!» Kiti surus hoolimatult importkingade karpe nurga poole, tehes keset põrandat ruumi meie kingapartile

«Valvel, «Kommunaar» tuleb!» suurustas Kiti, haaras mint käest sõrgkangi ning kolme oskushiku võttega lendas kastik

ahti. Kõigist osakondadest olid noorikud kohal — ometi kord saab neid imekingi näha

Kiti võttis kingakarbi nagu auaadressi kätte, avas selle ja jai sus niusuguse näoga vaatama, nagu oleks nüüd omakorda teda hurepoegadega õnnistatud. Sus viskas ta karbi lauale ja sisistas

«Sihukesed... Kas me, Anu, sinuga siis sihukesi tellisime? Ta kobis konkust välja ja lõi tagantkätt ukse tugevasti kinni, nu et tuled lae all virvendama löid.

Muüjad teistest osakondadest vaatasid kingi lähedalt ja kaugemalt, kehtasid õlgu ning arvasid: ««Kommunaari» king nagu need ikka on olnud, pole sun seda kiidetud imet kusagil.»

Nemad ei teadnud, mida meile näidati, toda südjat valgetallast õrna oranži varjundiga beeži iludust. Sun seisis lohakate õmbustega musta tallaga helepruun naisteking, paindumatu ja karpjalt kõva nagu nunekoorest võinapp.

«Pole vigagi... neid müüb kull,» arvas Lea omal vaiksel viisil.

«Müüb... müüb...» kinnitasid müüjad ümberringi

«Kirsasaapaid ja «hüvasti noorust» müüakse ka,» torkas Kiti sapiselt. Ta oli jälle konkusse tagasi tulnud, kuid hoidus kingakastist kaugemal.

Pettunult mindi oma osakondadesse laiali, ainult meie Kitiga jäime kahekesi konkusse. Vastutahtmist hakkas ta minuga koos kastist kingakarpe välja tõstma, avas vahetevahel mõne karbi raputas puhkides pead ja viskas need hoolimatult lauale.

«Vaata, kirjutan «Pikrisse»,» ütles Kiti

«Mida? King vastab gostile.»

«See on pettus... Tuleta meelde, millist kinga meile näidati!» Kiti seisis kaed puusas minu ees, nagu oleksin mina süüdlane

«No aga meie ju andsime nõusoleku, et kodumaisel tallal, tumedates toonides...» Ma meenutasin talle tehasest saadetud teadet ja meie vastuseid.

«Sus peaksid sa küll «Pikrile» kirjutama, et osakonnajuhataja Lambeti ja vanemuüja Kalmi toetusel ning soosimisel toodeti selliseid kingi.»

«Loll... sa oled küll kergelt koputada saanud,» Kiti oli naljast kaugel. Ta võttis ühe kinga ja tänitas:

«Tald — kasekäs, tumedad toonid — pasapruun, pealsed sitika sejanahast...» ta seisis ahvardavalt, valmis igaühele kinga kuklasse lennutama, kes julgeks sõnagi vabriku kaitseks utsatada.

Mind hakkas see manamine tüütama:

«Kiti, meie võim sinna ei küüni!»

Ta kuulis mu sõnades alandlikku nõustumist, leppumist argise

reaalsusega. Oma impulsiivsuses elas ta seda teisiti üle kui mina. Kuid ma olin ju osakonnajuhataja.

«Kui sinu võim ei hakka, siis... siis ära sehkenda nendega... Las käib ja tellib see, kelle võim hakkab!»

Nii vihasena polnud ma Kiti veel näinud. Ta haaras laualt ületäie kingakarpe, viskas need kasti tagasi, sopras katege mis ja karjus: «Pask, pask, pask... Tagasi saata tagasi!»

Nüüd vihastas ka mina. Samas aga meenus mulle Maaritsa pettus. «Lugege kummeni ja...» Ma sulgesin silmad ja lugesin: «Üks, kaks...» Kiti kadus kahku konkust.

Ma istusin laua äärde ja hakkasin tõsiselt arutama, mis sunnis ometi toimus. Ma püüdsin õigustada end, kuid õigustasin nagu enda kiuste Kiti.

Muues importi olime kodumaised tagasihoidliku alandlikkusega nende kõrvale nihutanud. Ja nüüd kus Kiti oli ise näinud tulla nusat kodumaist naistekinga, tahtis ta kordki taie rinnaga märtsakas nagu ta on, üle saali hüüda

«Vaadake! Vaadake! Mis te nüüd ütlete? Ah?»

Ta olgugi et mul pole Kiti fantaasiat, unistasin minagi nende lapordijahtijate pikaksvennuks, uskumatusest kõõrdkiilmselt naolmet nautida. Millise kindlusega oleks ma öelnud

«Palun, võtke need ja te ei kahetset!»

Ma uskusin et isegi see ei oleks meile tusk teinud kui vahsfirmade kingad oleksid seetõttu latu seisma jäänud või muuleililmakorruga kattunud. Kasvagu laoseis, vahenegu esiaugu isegi muugid ohverdame preemiad. Meie eneseuhkus oleks see-eest kaubamaja lae all tübu lehvitanud.

Aga nüüd? Ostjate ligutuste üleolev ükskõiksus, kui nad meie firmade kinga letile viskavad, on solvav. Just nagu oleka tegemist aastaid kantud läpatallatud koontodega, mis tagantkätt purka heidetakse.

Ja jälle helitavad nad väismaist peopesal nagu pesast välja-kukkunud annupoega või Vana Huna portseani. Ometi pole enam ka välismaiste firmade toodangus praagivaegust

Maarits seisis uksele. Ka tema oli uutest kingadest kuulnud.

«Pole vigagi... Kvaliteet ikka paraneb. Võiksid ju ilusamad olla,» rääkis ta rahulikult. Siis märkas mu nukrat ilmet sai regipaisatud kingadest omamoodi aru ja käre.

«No kurat, täna need pääsid alles saavad, kas siis nüüdis kaste kantides kaupa veetakse, ah!» Sõjakalt ümisedes ruttas ta passe utsitama.

«Saagu...» Nad on oma sauna ka ilma meie kingadeta ära teeninud...» mõtlesin ma ja mul polnud tahtmist asja selgitada.

Sus ilmus Kiti häbelikult uksele. Ta oli näinud Maaritsat konkust pahaselt lahkuvat ega teadnud selle põhjust.

Kiti jäi alandlikult kasti kõrvale peapesu ootama
«Paneme nad välja, vaatame, kuidas lähevad,» ütlesin ma
segipaisatud kastist paare kokku sobitades.

«Kaule »

«Noh, ja siis?»

«Ega sa vanale midagi...»

Narr »

«Tädrukutele pole ka vaja Tead, vahest... See on vist
latiase veri...»

«Sin pole midagi olnud »

«Ei o nad jah ei olnud » kinnitas ta ja ruttas suletule kinga-
dega möögisaa »

XI peatükk

1.

Ohel kevadisel päeval seisis äkki terve «plejaad» kuldsete
lakapaeltega mastakuuensi mehi meie osakonnas ja kõigil
neil oli otsakohe vaja tantsukingi

Saabus kevad ja koos uaste ja kaidnokkaldega ka mehed
pikult merereisilt meie randadesse meelitanud.

«Hevas mullised nad välja nägid» Tolle «maru mere-õhtu»
kastest meestest nendest toredatest traavimestest oli meri noru-
sed kronud ka daale uhtunud Meri oli neid nõnda rüüsanud.
«Nad veel maagi kobamisi kaisid ja ootsudes kindlamat pidet
lode ana olisid. Nende saravad sinused silmad oli meri enda-
riksiks pleekinud hädiks peanud, neist vaatas vastu alistunud
inimesi tum ukskiksas

Räagitakse merearmastusest

Milles seisneb mehe ja mere vastastikune armastus? See on
nagu naise ja jumala vahetõde. Pahu ja kummarda pahu tahab
naisa teeb ikka nii kuidas tema tahab, ja su, ei jaa muud kui
kui tema tahtmine su areks ja targaks tunnustada. Kõige haivem
kui et pead hea naise tegema, ja tema järele tagasi poorduma
kui muud võimalust ei ole. Kui see merearmastus oleks toesti
suur nagu mehed raagivad miks naine sis naise kui laeva
app ana lastakse avasuh oma naisele ja lastele vastu löttab,
mere aga unustab hoopis

Merest kuakse nagu jumalast laule oode oratoriume ja
«antaate teda kudetakse ja ülistatakse tema aga vaikib, koha-
leb vaid morn-saankult nagu poleks se test kõigest veel kui
at.

Ei, mehed! Teie armastuses merega pole sõprade võrdset
vastastikust armastust. Teie langev osa on almus tema kum-
bardamise ja ümmardamise eest. Ühkem oleks seeliseist sobrast
emale hoida, seile asemet et teda kui rikast tadi poetades loot-
priskele pärandusnoosile

Mehed tahavad kõigest üle olla. merest, tuultest, raskustest ja meist — naistest. Kui nad aga seda ei suuda, muutuvad nad otsekohe lasteks, mängivad oma ütlekut ja teevad näo et kõik sin maailmas on nende ees ja nad saavad. Tunnustades oma annetust merel, vannuvad mehed võimukalt ja karjuvad valjuhäälselt, et oma aandatud kusaga varjata.

See on meremeeste üks hellemaid kohti, nii valus ja alandav et nad sellest sekkusid kunagi ei räägi, meile naistele aga ütlevad merelt tulles hooplevalt

«Meri oli valti, aga mis ta meestele ikka teeb

Aga name ja meri on favoriidid. Ega siis too kiidetud kala õnni pole muud, kui mere hetkeline heidus, tasu mehele selle eest, et ta naise juurest ära, mere juurde tuli. Sellist kavalat sega meest enda juurde meelitades hakka ta aga tugevatest armukadestest ja rooskama meest reetma. See on valus tõde mere ja meeste armastusest

Ma vaatasin mehe riulite varjust ja tombusin konkusse. Lapsed koguvad end, las toibuvad. Nõndavisi oli mul lihtsat hääneid vaadata — need «maru-mere-õhtu» uljused

Ma pean end üheks neist õnnelikust, kes mere olemust ja salakavalust ja karmust on lapsest peale õigesti mõistnud ega ole lasknud end temast peibutada. Kullap on selleks kaasa aidanud mu isa hukkimine

«Ahaa... see on ju too pisike Anu, kellelt meri isa ära röövis» nõnda raagiti kuhis. Ja kui ma nägin ema rannakividel istuvat või kaldaveerul kõndivat, nagu pisarast margi, süvenes minus vihkamine ja hirm mere ees.

Ma ei käinud kunagi mööda mercaarset karjateed, vaid pookasin põssaisse oma rada otsima. Ma ei mänginud lapsena mere ääres ja praegugi ei ole mulle mererand meelispäigaks. Kui ma kord oma mõtetest emale rääkisin, vaatas ta mind pika ja karmi pilguga ning ütles: «Ise rannatudruk. Ära sa tule-elus enam kull sellist juttu aja.»

Ega ma rääkinudki sellest enam, kuid minu ja mere vahele jäid kindlad parid

Õieti kartsin ma juba lapsepõlves kahte asja: merd ja pulutikat. Viimasega samastasin sõda. Katak ja d m d need sõnad — pulutika ja sõda — ühetahenduslikeks. Hiljem, kui ma olin isa «Kunstiajalugu» sirvitsil, meenutas sõnade «pulutika» või «sõda» kuulumine mulle Viiralti graafilist lehte põrgust. Ainult et need käed ja jalad olid minu kujutlustes verised ja vehkisid ilma kehata tolle kaose kohal

Juba mõne päeva pärast oli meremeeste kõnnak kindlam ja juttki hakkas soravamalt jooksuma. Veel nädal, ja peomeeleolud elustusid neis taas. Nende valjenenud kõnekõmnast kostsid hispaania- ja portugali keelsed sõnad. Nad käisid nüüd

paarikaupa kaubamajas ja ostsid asju, mida neil õieti vaja polnudki, peaaegu, et sai noorte müüjatega pisut lobiseda.

Ma mõnelgi kaubamaja neial algas neil päevil romaan mille algus ja lõpp ei olnud kaugeltki ühtvusi lõbusad

Kord Kitit praagikastide pakkimiseks appi paludes leidsin nad Valteriga riulite vahel elavat vestlemas. Valter oli juba mitu kuud maal olnud, mereuimagi unustanud.

«No-oh... Usu, nüüd taob Jõle kogu kõrtsu kinni. Uus rekord, orkestriga, minnakse vastu võtma...» seletas Valter ohnaga.

Issver... Jõle... see mees hakkab õigel ette paistma.

«Homme kell viis tulevad sadamasse. Kas sina ei saa ka vastu võtma tulla?» meelitas Valter Kitit

Nad ütlesid vandeseltslastikult mina aga pöördusin kastide juurde tagasi ja sõitlesin mõttes Kitit:

«Päh, nii peps ei maksa ka ikka olla...»

Kirraga kujutlesin ma Julli sadamasse tulevat ja mul oli imus tahtis teada, milline ta välja näeb. Kas meri oli ka da muserdanud, ta mustad nõopsumad hantlaks ühtunud ja pannaka sakkus pea longu vajutanud? Või on ta samasugune nagu sin riulite vahel uhke ülesõit ja pisut ülbegi kirudes d kes ehtasid restorani kaubamajast korruse kõrgemale.

Kitit oli süski õigus, ka minul varahetasid õiad Jõle-Julli meenutades

Ma maigasin lõin millegiparast käega ja hakkasin praagikasti kinni naelutama.

2.

Ma rähklesin terve öö voodis. Kui ma hetketi süngatasingi rahutusse unne, siis kolitas unes mind Jõle-Jull. Kare tekstserv tundus mulle ta pulstunud habemena, mille puudutusest ma hirmunult istuli kargasin

Jargmisel päeval oli mul selline tunne nagu mõnikord pärast pikaleveninud pidu. Jalad lukusid kindlas rütmis mõte aga itas hoopis oma rada kaugel konkust ja maugisaalist.

«Mis sul viga on?» paritsid tudrukud. Kui ma seda isegi oleksin teadnud! Ma kompisin oma külgi hingasin sügavalt sisse ja välja, tegin kükke ning mudasin haseid... kusagilt ei valetanud. Ainuke, mis võis mul valutada, oli plommitud hammas.

Ja kui ma sellele näpuga surusin ning keelega kompisin, hakkas hammas tunkama ja lõuna paiku mõtlesin juba tõsiselt arsti juurde minna.

Nahes mind lauale toetuvat ja käega lõuga patsutavat, ütles Kiti. «Ah, valutab? Kuule, ma kutsun Maaritsa, ja usu, kaob nagu seljavalu...»

Naitasin taile rusikat

«Pane kodus kummelikompress peale — nagu käega puhitud,» õpetas Kiti juba asjakult. «Tana on vaikne, juhtub vana kusima. ütlen, et laskid kaubabaasi,» andis ta mulle nõu.

See mõte hakkas mulle meeldima ning salli suu ette seadnud, lippasin trepist alla. Mida kaugemale kaubamajast, seda vaiksemalt tuksus hammas. Kodutrepil ma ei mäletanudki enam, miks ma kaubamajast poppi tegin. Heitsin pilgu kellale — pool viis. Tahendab, poole tunni pärast saabub Jõle sadamasse. Pikema mõtlemata jooksin kõrge otsemat teed pidi bussipeatusse. Bussis meenus mulle, et sama bussiga saab ju ka hambaravisse sõita. Aga selles peatuses polnud teisi peale- ega mahaminejaid ja mul oli puudlik bussi ainult enda pärast peatada lasta. Nõnda end õigustades sõitsingi sadamasse.

Sadamas võttis mind vastu kajakate kisa, mis hääbus meremühinasse. Ma varjusin kõrgete konteinerite vahele ja imestasin kail vahitseva vaikuse üle. Ometi pidi ju orkester teda vastu võtma.

Konteinerite vahel loovides jõudsin sadamakraana alla. kus seisis laev, mille ahtripeeegilt lugesin «Albatross». Ka sin polnud hingelist. Otsekohe sai mulle selgeks, et laev oli oodatust varem saabunud, ja pöördusin tulnud teed tagasi. Ongi parem. Oleks mõni tuttavaist juhtunud mind vastutuhjate hulgas nagma, oleks viimaks mind arvatud «kahtlaste» naiste kategooriasse.

Jalga jala ette seades balansseerisin ma kraanareisi kättega nagu tiibadega tasakaalu hoides. Mul oli aega, sest buss pidi tulema alles poole tunni pärast.

Äkki kamandas keegi rämeda häälega

«Tilpa jah... oled käärtsti kummuli, jalg kaenlas ja kisa taevast»

Ma oleksingi kormistanud, kui üks mees poleks minust õigeaegselt kinni haaranud ja rõõpapaari vahelt sillapiangutusele tõstnud.

«Jõl-le jamps!» mõniseiti mu selja taga ja otsekohe taipasin ma, kellega mul on tegemist

«Teie sin!»

Ma volksasin mehe poole väädata ja esimene, mida ma märkasin, olid kaks läikivmusta silma, mis mulle leekivpunasest habemekrasust vastu sihtusid.

«Kõrtsu pole veel jõudnud,» kohmas ta, ise ootamatust kohutumisest kohmetu. Ta ennegi aakartust äratanud habe mida oli istud kuid kestnud merereisi ajal puramatu t vohada kattis nad kogu naa. Aga ta ruht ol k n d e l , ja peagi unkei kuklas k u n ta minuga kõneles. Mul ol tunne, et mereramm polnud ta p a e hakanud.

«Ah pole veel jõudnud?» küsisin ma nookamisi endale pahane, et nuviisi Jõlega kokku trehvasin. Ma olin ju tahtnud teda ainult kaugelt näha.

Jõle võttis mu jurtu töö pähe

«Sai hea vaardiga tulnud, hommikul olime kohal. Noh tegid sin oma pasunatega trianglit. Mul läks sadamakapteni juures aega selle mõlhimisega...»

Tuul tõi vanaheha mu ninna ja mul oli korrapealt selge mis asi see mollimine on.

Ta aeglustas sammu ja hakkas minu järele bussipeatuse poole arssima. Me ei lausunud enam sõnakeski nagu argatud teismelised esimesel kohtamisel.

«Jõl-le maru ilm...» ütles ta lõpuks ning vaatas tormile kiskuvale merele. Ta ütles seda «jõl-le» nii kõlavalt, nagu aluslaks mõnd lõbusat laulu.

«Ilm jah...» vastasin ma, oskamata vestlust jätkata.

Sammude ühetooniline tõmpsumine venitas veelgi igavat akust. Ma aeglustasin sammu ja kui ta mu kõrvale jõudis küsisin

«Kas saite ka kõvasti tormi?»

«Jõle maru... Et saime või? Oh, õh, õh...» ta naeris üleolevalt. «ei tea, kes see andja peaks olema?»

Merelt tõusis tihedat ja külma tuult ning mul oli kange tahtmine ta laia selja taha varju astuda.

«Ah mina nüüd seia anna viisakust tean» ütles ta vabandavalt, lot kaega ja lisas «Eks sa siin saas mind selja taga kui tuult pelgad.»

Mõnus oli nüvasti vaikides vastu tuult sammuda. Mul polnud tahtmist tuhiseid sonu tuulde poetada. Jõle aga ei saanudki «la teha, sest tuul rasis vihaselt ta habemepuseriku kallal ning kattis sellega ta suumuigu.

Sus istusime sadama aida nurga varju pingile bussi ootama. Meri hakkas vihasemalt mähisema ja lained pritsisid meile soolaseid pusk. Ma kiskusin mantlikrae naole varjuks.

«Kardad või? ...»

«Pisut...»

Jullil hakkas minuga igav. Ka minule pugus tuhjus hinge. Sin oli vingse tuul vihatud meri ja mees kellest ma teadsin vaid seda, et ma teda kardan. Milieks ma sua üldse tulid? Päävane kihk ja õine arkvelolek tundusid mulle tagantjärele mõist-

matuina, nagu tundus mõistmatuna too habemik, kes lonkis mööda kividega kaetud kaldarinnakut ja vahtis merele. Mul oli punlik, mõeldes, et Jõle mu sadamasse tuleku mõtet võis tabata. Ärgu ikka arvaku, ka meie tuuakse sadama kaudu kaupa, rahustasin end mõttes.

Jõle vantsis tagasi, jai mu ette seisma ja hakkas mind teraselt vaatama.

«Mis sa minust vaatad?»

«Sinu silmades pole merd.»

«Ei... ei pea ega tohigi olla.»

«Ega vist... Ongi parem...» Ja äkki haaras ta kahe käega mu kaest ja tõstis mind pingilt pusti.

Samas kohkus ta oma ägedusest, pööras selja vastu tuult ja pomises.

«Kurat seda teab...»

Autobuss tuli. Me konutasime tuhjas bussis. Ta istus mu ette, nagu peaksin süngi tema varju hoidma.

Kartes, et mõni tuttav võib mind näha Jõlega koos sadamast tulemas, väljusin ühe peatuse varem. Vaevalt hakkas buss liikuma, kui Jõle seisis mu kõrval ja ütles.

«Mul on sul ligem...»

Ma lisasin sammu, kuid Jõle püsis mu kõrval.

«Ma lähen sul,» viskasin ma parki jõudes üle öla ja poordusin pärnaallee.

«Jõle maru... minu tee läheb ka siit...»

Me ruttasime, nagu kardaksime kuhugi hilineda. Sus rabas ta mul käest ja pörutas.

«Laupäeval on meie purlai... Restos peame. Eks sa tule ka, kui tahtmist on ja uhkeks ei pea...»

Ma vaatasin kartlikult ringi. Paar koolipoissi jalutasid oma pikadega meie vastu. Nad tegid kauge kaare, kui Jõlet keset teed seismas nägid.

«Kaheksas maailmaime,» ütles üks ja kõik lisasid kiirust.

«Mis te naud... Milieks mina?»

«Ei noh... Et kui tahtmist või sedaviisi. Oleks jõle maru...»

«Ei, ei, ei...»

«No siis otsin sind laupäevaõhtul ise üles!»

«Ma... mind... Eh... Ma lähen hoopis maale,» luiskasin uskamatult ja tundsin, kuidas hirm puges põue.

«Ei lähe... laupäeva õhtul punkt kell üksteist,» ütles ta, nagu oleksin mina üks temale alluvaist laevas.

Ma seisin nagu halvatult teeserval, tema aga läks ega vaadanudki enam tagasi.

Koduteel ja veel koduski süüdistasin end oma kaitumise pärast. Nüüd olid mul kõik parajad sõnad ja valmis vestlused

keelel, siis aga... Seisin, vaatasin ja vaikisin. Aga vaikimine on ju nõusolek.

Postkastis ootas mind kiri, lühem kõrgist, mida ma olin saanud: «Olen tagasi, varsti kohtume!»

Tal on hea anne — kirjutada alati siis, kui ma temas juba kahtlema olen hakanud ja rahutult uusi radu otsin.

Mind vihastas ta toon — varsti, varsti, varsti! Aga ma ei suutnud oma unistustest loobuda.

Lambeti graafik seisis nädalaid, mu käsi ei tõusnud joonistama graafikukõverat, mis oleks loogelnud ainult mööda minuspunkte.

3.

Üks teismeline maapoiss peatus kingariiuhte ees, libistas karele kingade vaatas neid paar viis kord kaugelalt, kord lähemalt. Sus istus ta värikalt taburetile ja saids tema pöörat perandale, et proovitav king ei maarduks. Mõne asjaajkus ja enesekindlus oli kogu ta olekus! Vahetevahel libises ta parem kasi kuuetaskusse ja ma arvasin rahakabinat kuulvat.

Poiss proovis mitut paari kingi. Sus unistas ta end hetkeks astus uue kingaga paar rutakat sammu, kohkus sus võttis kingi jalast, puhus selgelt tolmu ja hõeras käega üle järeva talle. Vist on esimese omateenitud raha eest kingi ostmas, mõtlesin teda jälgides.

Esimene peoõhtu nende kingadega... Ja sus... ta astub argakult tudruku kõrval, usanda naita teda kaevangu võtta ja hoidub teepervest kaugemale, et uued kingad kastes ei marguks. Kuu aga kumab ja need uued kingad sõravad nii hunnilt ning sisendavad talle igal sanamul, et ta on juba mees, kes midagi suudab... Ja olgugi et kambriuks seekord ta nina ees lõmpsatades kinni luuakse, tuleb ta nendes kingades veel mitmeid kordi selle ukse taha, seni kui lõpuks üks pikkamisi, aga siiski avaneb.

Poiss pööras mulle selja ja luges raha veel kord üle.

Ma astusin ta juurde ja soovitasin talle vastupidavamaid kingi.

«Ei... ma ostan need,» näitas ta taburetile tõstetud kingapaarile.

Poiss maksis ja läks väarikalt trepist alla.

Jäin talle hulgaks ajaks järele vaatama.

Mu mehed mõtlesid hahtusid kohe, kui Valter ukse vahelt Kiti järele paris. Mulle meenus Julli jutt purlaist ja lubadu sest mind ühes otsida.

Ma olin neil päevil endale kinnitanud, et Julli jutt oli lihtsalt mehe kobav katse teada saada, mida üks naine talle vastab. Mul oli mees meie jutuaajamine, kuid mulle jäid arusaamatuks ta ebalevad lahenemiskatsed. Miks? Olin ju talle selgelt ütleva vastuse andnud.

Ma ei püüdnudki enam mõistusega oma tunnete virvarris korda luua, vaid kuulasin kõrvalseisjana, kuidas mu kaks mina diametraalselt vastakalt positsioonidel vaidlesid. Üks neist argitas mind ise kõiges veenduma, omal nahal proovima. Teine aga manitses ettevaatusele.

«Ma pean tana maale sõitma,» kinnitasin ma Kitile ja Valterile kaubamajast lahkudes. Nõnda oli kindlam — kuuleb ta mu maalesõidust, pole tal kuusatus mind otsima tulla.

Ma ei läinud maale, sest ma tahtsin naha, kas ta tõesti tuleb.

Lukustasin ukse, kiskusin kardinaid akende ette ja kustutasin tule. Ajaviteks kodusin ma VILLELE sisse, kuid panin selle peagi kõrvale, sest mulle tundus, et varaste klõbin võib reeta mu kohalolekut.

Kell lõi kumme. Ma sättisin soengut, kiskusin vallatu juukse-saagu laubale, et mu kõrge laup luga esile ei tükiks. Järsud sammud tormasid trepist üles, väljaks langes prantsatades kinni. Tuleb... tuleb... tuleb... Oh see hirm või ootus, mis mind diivaninurka aheldas? Hetkeks peatusid sammud minu ukse taga, siis tõusis nende kaja järgmisele korrusele... Uh, see oli doktor kolmandalt korrusele.

Pool üksteist...

Veel kord pilk peelsisse. Paar õige tagasihoidlikku juukse-salku kõrvadest kõrgemale kruttida, et pisikesed akvamarunid hõbedast kõrvaehetes mõjule pääseksid. «Kelle jaoks? Kelle jaoks?» vasardas mul mõttes.

«Tuleb... ei tule... tuleb... ei tule.» Ma veeretasin noopi laual. Kui kumer pool peale jääb, siis tuleb, kui aga nõgus pool, siis... siis tuleb ka... Kaks korda järjest jäi nõobi nõgus külj ülespidi. Mu käed värisesid, kui ma nad enda ette lauale sirutasin. Vaikses toas kostis sõrmede trummeldamine tohutu mürana.

Kell lõi üksteist... Veel kõmises tuba viimase lödgi kajast. Kogu maja oli vaikne. Võib-olla pandi all juba väljaks kinni. Aga kui selline mees tuleb, variseb kogu maja ta uksele prõmmimisest, arvasin ma.

Vaikne koputus ehmatas mind pusti. Mind, pole ju kodu! Mind ei ole. Ma läksin maale. Ma pole teda kutsu-

nud... Mu jalad aga kandsid mind ukse juurde ja ilma küsimata, kes seal on, avasin ukse.

Kõrge kraega vaiges sisse Jõle seisis koridoris. Vaatasime teineteist sõnatult. Siis astus ta minust mööda ja jäi keset tuba seisma. Äärepealt pidin ukse lukustama, mõtlesin siis aga ümber.

«Noh, te tulite siiski...» Ma püüdsin olla pahane, aga see kukkus võltsilt välja. Mulle tundus, nagu oleksin pigem hõisanud: «Tore, et te tulite!»

«Aga kuhu siis? Lubasin ja tuln.»

«No jah, aga mina...»

Ta ei lasknud mul lõpetada ja parem olgi, sest ma kogelesin ainult ja lükkisin mõttetuid sõnu üksteise otsa.

«Ja-jah... Jõle-le maru... Sina läksid ju maale...»

Millist enesekindlust uhkas tollest Jõle-Jullist!

«Pidingi minema...»

«Ma teadsin, et sa ei lähe.»

«Kuidas? Kes seda ütles?»

«Ütles, ütles...» ta marssis mööda vaipa ja seletas pigem endale kui mulle.

«Kes mulle ütles, et selle kraadi all on kala? Et selle kursi peale jäävad karid või selle kaare alt tõuseb torm? Kes?»

Siis peatus ta, vaatas mulle otsa, nagu peaksin mina seda teadma, ise aga jätkas:

«Mees peab tundma... Kui ei tunne, pole õige mees... Või pidin ma kutset ootama?»

«Kutset nüüd...» Veel võiks talle näidata, kuidas snepper pärast kulahse lahkumist ise kinni klõpsatab. Mina aga libisesin ukse juurest hoopis eemale, duvani ette.

«Koera ja libusid kutsutakse. Inimesel on süda ja silmad.» Ja nemad kutsuvad teda Jõlele! Ma istusin diivanile, tema aga vehkis kätega nagu dirigeerides.

«Istuge!» Ma näitasin tugitooli üle laua tema aga istus minu kõrvale duvanile. Siis vaiksime jälle nagu tookord sadama aidal nurga varjus bussi oodates.

Kui ma talle termosest kohvi valasin, trillerdas termose serv nagu karjakell tass serva vastu reetes mu arevust. Kullapildid mu kaks mina jõudnud ühisele otsusele. Jõlega keset ood kahekesi olla on jõle. Kui Kiti seda teaks mobiliseeriks ta terve osakonna mind päästma. Mina aga puudsin vapper olla kuid mu ponnistused ei jäänud Jõlle märkamata. Ta tõusis, tegi tiiru akna juurde ning istus mu vastu üle laua tugitooli.

«Nõnda... Naised pelgavad mind paeva ajal. Ega sinagi ole sangariks sündinud,» ütles ta ja ma tabasin ta hääles nukruse-noote.

«Mis te nüüd...» Ma lõin isegi üleolevalt käega ja püüdsin naerata.

«Tean... tean...» ta ruüpas lonksu kohvi ja jätkas: «Mina pole mees, kes eite seelikut nagu laevalippu kergitab. Tahtsin sind näha, tulin ja kõik...»

Mulle tundus, et ta tõuseb, viipab veel uksele ja kaob. Põrandalambi hämaras valguses ei paistnud mees enam sugugi oma nime vaarilisena.

«Me ei tunne ju üksteist.» Mul oli kahju, et ma temast peale Valteri jutu midagi ei teadnud.

«Jõle maru... Kes tunneb — kes ei tunne. Mind tunnevad kõik kelnerid ja muhtsatel pole ma ka päris võõras.»

«Vaikeln... Eks siin saa kergesti tuttavaks,» vabandasin ma tema tutvusi. «Aga kuidas te restost tulema saite?»

«Ütlesin, et mulle aitab ja kõik. Nad panid kisama, ahvardasid, et matavad Jõle nime maha ja ristivad nannikaks.»

«Miks nad teid Jõleks kutsuvad?»

«Ütlevad — kuida viil, nõnda nimi...»

«Mis viil?»

«See on pikk lugu... Panid mind paariks aastaks siitsina.» Laabuma hakanud vestlus takerdus. Olin teinud vea oma parimistega.

«Kas see oll merega seoses?»

«Merega» ta mõnitas põlastavalt naeru. «Naistega! Oleks peaaegu et mõrtsukaks saanud.» Ta vaikis, meenutades mõõdu-
nut. «Oleksin jah, aga viha oli nii suur... käsi värises, libises mõõda. See kehkadivei jäi tiivanukkipidi kapi külge...»

Ma kohendasin salli õlgadele ning tõmbasin diivanipadjad ülle, sest võbisesin nagu kulmast.

Jõle ei vaadanud minu poolegi, ta raakis nagu iseendale.

«Teine naine... Armastasin esimest, see läks minema. Teine... Lootsin, hoidsin ja hoolitsesin... Tulen. Laev kulub järele. Tuurimees jaa pardale, aga mina tulin... kevadine rabe jää, õeldi, et ei kanna kajakatki. Kolm korda vajusin läbi, aga tulin... Oma võtmega avasin vaikselt ukse, et vaadata, kuidas ta patjade vahel magab, nagu nagu ingl... Nemad aga kahekesi... Kurat!» Ta tõstis oma suure rusika nagu mõrranuisa ning raksas vihaselt lauale.

Ma tõmbusin hirmunult kõssi.

«Haarasin turjast, seadsin nagu Kristuse kapi najale...»

«Ärge enam... pole vaja...» ma katsin kätega kõrvad ja ku, ma pilgu temale tõstsin, istus mu ees suur, kole ja õnnetu trol.

«Meri on ainus, mis päästab,» ütles ta tõustes. Ja jälle tammus ta mu loas, nagu otsiks väljapaasu, mis otse merele viiks. Ma tajusin temas midagi ürgset, midagi sellist, mida narne

mehe juures üheaegselt kardab ja imetleb, vihkab ja armastab. Ja äkki valdas mind igatsus olla väike ja abitu ning pugeda ta laia selja taha, et tunda toda turvalisuse tunnet nagu too-kord tuulises sadamas.

Ta peatus ukse juures.

Ma tousin «Teid oodatakse seal?» Ma ei tundnud oma hääle ära, selles kostis ju lausa hirm, et mees lahkuda võiks.

«Mind? Kes? Oh, oh oh... Patseerin pisut mere ääres.»

Me seisime vastakuti. Ja korraga võtsin ta kae ning vaikides istusime kõrvuti diivanile. Nagu oma ennist umberistumist vabandades ütles ta

«Pärast ütled Valtrile, et Jõle oli sihuke ja sihuke.»

«Peab sus sellest kõigile kuulutama.» Nüüd olin ma end Julliga pisut vandeseltslaseks teinud. Mees hoomas se la ja pan, kae sobralikult mu põlvele. Selles põlnud meremehe iharali kobavat katset tajuda mu erutust. See oli vajadus tunda kedagi oma vahetus läheduses, kes sind pelgamata kuulaaks ja mõistaks.

Mul oli pisut ebamugav. Puhk oleks olnud ta tagasihoidliku puudutuse all ebahvalt kibe eda. Püüdsin end kõrvalseisja pilguga vaadata. Ma olin kui põrnikas, kes on paduvihmaga kuuse koorele roninud ja ootab seal, kuhu voog teda kannab. Ja mul ei olnud enam hirmu selle ees, kuhu voog võis mind kanda.

Ta raakis midagi, aga ma ei kuulnud teda, sest ma kõrvas kohises. Ma kuulsin ainult oma südameetukseid, need kostsid nagu plöksutaks keegi rutmuselt ainult kaht keelt vanal kontrabassil. Mulle tundus, et just teda — Jõle-Julli olin ma terve oma elu igatsenud ja otsinud.

— — — — —

«Meri on ta vaeseomaks peksnud,» kuulsin ma mõni päev hiljem Valterit Kitile seletamas.

«Terve ohtu vahtis lauaplaati, viskas klaasi viina hinge alla raksas rusikaga lauale ja ütles... aitab.»

«Kuhu ta minna võis?» uudistas Kitil.

«Kurat teda teab. Tal on kaks kohta merel või kõrtsus. Aga temal ei maksaks küll enam merele minna, kui merelt saadud paarü nädalaga üle ei ela.»

Kuuldes nende juttu ma lausa tihkusin rõõmust.

XII peatükk

I.

Kevad kahlas lompides, pilus põosastes, astus aasadel ja lipsas isegi kaubama ja sumise võttes selgidesse.

Ma ei lugenud enam hõisates Smuuli — noorus ja armastus, kui see on hea ma tundsimegi rohkem igast päevast ja öhtust.

Ta tuleb vaikselt. Ma ei kuulegi ta samme, aga ta poolsalajaselt koputuse tärnib ma otseselt hea rütmilise avama.

On see armastus? Kui ma teda ootan ja ta tuleb, siis usun ma kindlalt armastusse. Kui Jüli aga paar päeva naha ei ole, hakkan mind kahtlus narima.

Armastusest on nii palju ja nii erinevalt raagitud, et ma ei oskaks, kaugele see, et enam midagi usata. Praegigi kardan ma, et targutamise armastusest on vahendaks selle hirmu.

Meie suudlustega ei kaasne enam seda nooruse seletamatut erutust, seda meelbarmavat kerge ega kahestamist, kus üks pool sinust hõiskab ihast, tahtmisest kogu maailmale kuulutada oma leitud õnnist ja enneamatust armastusest, teine pool aga gatsseb varju kõigi pilkude eest — olla ainult temaga kahekesi...

Me hoiame rangelt oma saladust, kartes, et selle avalikuks tulemisega kaotab meie koosolemine osakese oma võlust.

«Hhm...» ütles Maarits mind trepil kohates. «Sul paistab suurt suvi juba kaes olevat.»

«Miks?» küsisin ma suudlasehikult punastades.

«Ei noh... sa lausa sarad ju.»

Ta astus aeglaselt trepist alla, mina aga tormasin tulnud teed tagasi konkusse. Seekord ei pillunud ma peeglist «kihvti mutti» vaid püüdsin naole anda tihet, mis minus «suurt suve» ei reedaks.

Mul oli tunne, et Maarits on kõigest teadlik ja ütleb ühel hea päeval «Hhm... tädra!» su teed kaivad su järe...»

Istusin konkus ja lehvitasin taskurätiga tuult. Oli umbne ja lõhnas hingematvalt nahavarvi ning kingakreemi järele. Ma

mõtlesin Maaritsale, kellel ei paistnud kevadest erilist rõõmu olevat. Mulle ei meenunud, millal olin temalt viimati lõbusat viisikest kuulnud. Paistis, et ta alati kiirustas kuhugi. Maarits ei jatkunud enam aega ega kannatust pikkaeks ja põhjalikeks aruteluks. Ta raakis nüüd lühidalt ja napisõnaliselt. Pööras siis seija või puhkis kambriaga üle laua nagu mõistades, et õeldu on koormes millegi suurema ja tahtsama kõrval. Seegi konkambri ei kinnud ta enam suud ja sudant puhtaks kirumas, vaid vaatas tardunud pilgul aknast välja ning luges mõttes kamneni.

Kas ta siis tõega mõtleb juba pensionile?

«Kuule, oled sa armunud või?» küsis Kiti mind mõthikuna konkulaua ääres leides.

«Vah...» minusugused armuvad kaks korda päevas.

Me lõkerisime koos, kuid mul oli tunne, et tüdrukud on juba juba jama hakanud. Nene ei saanud märkamatuks, et keegi ma kumminekul uksele manit selga tirisin ja armukuti formates tööle tulim.

«On's Ville linnas, et sa nõnda rabistad?» päris Lea.

«Ma käin teda maal vaatamas,» luiskasin ma.

Kui ma manitööd tein, Maaritsast mööda tuisin, kuulsin ma direktorit ümbersevat: «Kes see teab, kuis kõik see algas...»

Järgmisel hommikul tuli Kiti suure uudisega minu juurde.

«Tead, Anu, ma ei tundnud teda enam äraagi...»

«Keda?»

«Noh, seda Jõle-Jüli... kus ikka džentelment! Kuidas ta rudes oli! Valter ütles, et Jõle enam restoranis ei käigi.»

Ma kehtasin õlgu.

Võib-olla on Jõle adventistiks hakanud! Tah sealt, nende kiriku poolt, endal selline õnnis nagu peas.

«Minul ükskõik, adventistiks või baptistiks,» püüdsin ma ükskõiksuseks jääda. Ma ei taibanud uuris Kiti mind või pakkus informatsiooni Jõle-Jülist talle lihtsalt inimlikku huvi.

«Jõle, ma kuulsin ta sealt kantsist kõik merekuradid kiriku põrandale pilluks,» itsitas Kiti.

Ma ei suutnud temaga kaasa naerda.

«Kas muügisaalis on vaikne?» küsisin ma järsult, olgugi et kõnekõmra andis tunnistust vastupidisest.

Tüdrukud olid konkusse alati hetkeks lobisema hüpanud ja mu tore toon solvas Kiti.

«Pardoon... vabandage, et eksitasin.» Üks prantsatas Kiti järel nii kovasti kinni, et laest pudenes krohvi lauale.

Alles mõne kuu eest olin ma nõus, et Jõle-Jüliga võiks lapsi turnutada, et kogu ta olemusest ohkub mereroovli ülbet üleolekut, et ta võiks edukalt esineda Quasimodo osas. Nüüd aga,

kui keegi seda trolli puudutas, astusin ma, tõsi küll, esiti veeli vaid iseenda ees ta kaitseks välja. Minu turvalisusetunne ja igatsus Julli järele varjutas aegamisi tolle esimese Olafi, raakimata teisest, kes mulle nüüd saamatu ja rohmaka kobakäpana tundus, mehena, kellel puudus ettevõtlikkus ja otsustusvõime, kes naise kartusel kõik oma «varstiga» tulevikku veeretis.

Mu unistused olid võtnud uue suuna ja muutusid paikseks. turutades ainult Julli ümber. Mind segas teadmine, et keegi Olaf ootab mult kirja.

Veel nädal ja ma otsustasin kirjutada Olafile. Milleks mulle keegi Olaf, kui Jull mulle päev-päevalt lähedasemaks sai? Ma tahtsin jääda ausaks ja läkitasin talle oma viimase kirja.

«Hea sõber! Ma ei jõudnud sinuga kohtumist ära oodata. Ära pea mind kerge-meelseks! Saa minust aru! Ma olen leidnud sõbra, kellest ma pean lugu, seepärast ära palun mulle enam kirjutada. Sulle kõike head soovides, Anu!»

Kui ma olin kirja postkasti lasknud, oli mul korraga hoopis kergem ja lähedam.

Paari päeva pärast sõitis Jull Tallinna laevajuhtide püstamiskursustele. Ma jäin üksi ja otsekohe hakkasid mind punama kahtlused. Kas ma ei kurustanud kirjaga? Kas Jull tulebki enam tagasi? Kas ma ei olnud Jõle-Jullie suski vaid virva-tuleks ta isevärki rännakul?

2.

Oli võidupüha. Me tahtsime onu Ruudile rõõmu valmistada ja korjasime Villega koplust nii palju lilli, et kõik ema vaasid olid lilli täis. Onu Ruudi ise läks juba hommikul varakult paraadile ja veteranide peole. Kui ta õhtupoolikul tagasi tuleb ja seda hilemerd näeb, sus rõõmustab ta kindlasti.

Ville ei jaanud minust sammugi maha ja kui ma korras allikasse piluda tahtsin, vedas ta mind sellest eemale: «Emme, emme! Seal on kolumats, vanaema ütles.»

«Alles sus, kui Ville lõunauinakul tegi, hulisin ma üksi allikale. Mul oli enda ees pisut punik nuvisi plikatriitsuna allikasse piluda ja veepeegeldusega kõnelda. Ma vaatasin ringi. Vaikus. Kui ma allika rakke kummardusin, kohises hiirekõrvus kask mu kohal. Allikast naerutati mulle tuttavlikult.

Ja äkki ei juugenud ma tolele seal otsa vaadata sellise ava-

meelsusega nagu aastate eest. Mul oli samasugune tunne kui Maaritsaga trepi kohtades. Justki võiks too keskealine naine vältida teada mu samme ja austada otsekohe mu suudisamisega. Ta naeratas, kuid selles naeratuses polnud enam teda kõikemoistvat, juugustavat heiki. Likus seal vesi või vangutas ta halvustavalt pead, aga ma kuulsin selgesti ta sõnu.

«Kuidas sa võid nuviisi? Meremees Jõle... ja sina nagu teismele plika... sa oled ju nagu paris...»

Miks ta ei nõugutanud mulle nõusolevalt? Miks ta ei usaldanud? Kas ka tema arvas, et ma pettun järjekordselt? Ma kummardusin ta pooli, ta lahendas mulle oma näo, aga ei osistanud enam ühtki saladust. Ja kusagil nende silmade sügavuses virvendas kartus homse ees.

Ma seisin ja vaatasin. Ma karsitasega oodatud rõõmus kohtumine ahernes välisaks lahkumiseks. Üdn kaotanud oma rõõmsameelse sõbra. Ta, kes mulle siia lahkumiseks nõugutas, oli nüüd keegi teine. Vastandid naerata-sega näne kelle maailmas ei olnud enam hõiskavat rõõmu ega hõnnult kevadet keset kollendavaid varsakapju.

Õnneks ol mul hullas Ville oma sõpradega liivakastis. Nad ei näinud seda. Ma istusin kaugemal kase all ja nautisin paisist.

Arvasin, et kõik sõjad liivakastis toimuksid, mõtlesin ma poisse vaadates.

Sus nägin ma onu karjateel tulevat. Ta samm pölnud enam teinud oma kes põnnikul rõpana keskuse poole tõttas. Ta ei näinud ühtki poist, ta just praegu tagasi rankkaskelt sõitis. Ma nägin ta ordenid ja medaleid viramas. Püüsesin arvata, et ta on võitnud mõni kuu ta kogu kuue. Ma ei näinud teda ühtki poist, ta just praegu tagasi rankkaskelt sõitis. Ma nägin ta ordenid ja medaleid viramas. Püüsesin arvata, et ta on võitnud mõni kuu ta kogu kuue. Ma ei näinud teda ühtki poist, ta just praegu tagasi rankkaskelt sõitis.

Onu Ruudi peatus ja jalpis poisie mängu. Mida hoogsamalt poisid mängistasid ja karjastasid seda enam kiskus ta kuum kortsu. Ja äkki astus onu Ruudi keset liivakasti ning hakkas raevu kaitse ehitatud kindlusi ja kaevikuid segi tallama. Nüüd vaatasid poisid teda nagu vagilast, kes neile keset atungumõnu on appi karanud mõni agaram isegi harraatas talle nähes, aga onu vibast pilka tõmbasid poisid põõsastesse ning pistsid tõinama.

Ta on vist üleküpsitanud, arvasin ma.

Onu nõristas luva läbi sõrmede, ise ärritunud kõneldes.

Sõda... sõda ei tohi mängida! Ei... ei saa... ei tohi!

Ma astusin ta juurde ja abistasin käega üle medalite. Pöödsin teda rahustada.

«Medalid need ei meenuta sõda, sest sõjal ei ole säravat poolt.»

Ma pugesi ta kaenla alla ja surusin huuled ta põsele

«Onu mis sinuga on?»

Ta raputas pead

«Mis nad räägivad sõjast, nagu oleks see olnud ainult mingi võidumarss! See oli ju hoopis midagi muud...»

«Onu, tana on ju võidupüha.»

«Anna andeks, Anu. Aastad... aastad!»

«Mis sa nüüd, onu.»

Juba ronisid jõmpsikad lagedale, et laastatud lahingupaika üle vaadata

«Aga fritsud said,» ütles Ville.

«Miks nad peavad sõda mängima?» küsis onu, nagu oleksin mina temast vanem ja targem

«Eks neistki pea mehed saada.»

«Et mehed jah... Võib-olla selleparast, et me räägime ainult võitudest ja uljastest tegudest, uhketest mundritest ja säravatest medalitest.»

Mul oli hea meel, kui poisid onu ümber kobarasse kogunesid ning luevade kohta pärima hakkasid.

Onu hakkas neile voolima kahalaevu ning hivakast kuulutat rahumereks.

«Need laevad viivad neegritele vilja, masinaid ja riidet, tagasi toovad apelsine, kohvi ja punast puud.»

Poisid mängisid temaga pigem selleks, et onu tahtis mängida, mitte nemad. Nende mäng ei kestnud kaua. Vaevalt oli onu Ruudi tuppe kadunud, kui ma kuulsin Villet hõikavat

«Poisid, fritsudele valu. Uputage nende laevastik!»

Sils kostis kivide matsumist ja rõõmuhõiskeid, mis kuulutasid ristlajate hukkamist. Nupaljukest tollest onu «missioonist» siis abi oligi

Onu Ruudi oli terve õhtupooliku muserdatud meeleolus, aeg oli ta optimismi hakanud uuristama. Meie jutt teelaua taga põikas jällegi inimsaastustele. Esimest korda kuulsin ma onu kahtlevat ta enda saatuste võrdsuse teoorias

«Kuram seda teab, kuidas see lugu õieti on. Vaatad, mõnel annult veab, teisel aga keerab kõik kihva.» Onu ootas, et ma talle vastu vaidleksin. Ma pole kunagi hülanud oma kiire tailbuga, täna aga oskasin ma talle otsekohe vastata

«Kuidas! Ei saa olla!»

Ma tõin talle trobikonna näiteid suurte meeste elusaastustest, nende tõusudest ja langustest, luhtumustest ja õnnestumistest. Ja nüüd olin just mina see, kes oma veendumuste vastasele nende elutee kõvera elu lõpuks sirgeks venitas.

Onu elavnes: «Sa siis arvad ka nõnda?»

Ta reetis ennast. See tähendas ju, et ka tema arvas nii olgugi et ta mulle asja vastupidist väitis

«Loodus ei kulda kedagi üle ega jäta ka kedagi päris vaeslapse ossa» targutasin ma. märganud, et mu tugev onu on tuge vajama hakanud.

«Noh, kuulsid sa. Lühene? Otle veel, et minul pole õigus. Oma tüdri sa ikka usud?» võidutses onu Ruudi

Ma sain talt aru. Onule on elanud aastad kuhjaga kannatusi ja katsumusi toonud. Selleks et murematult neid taluda vajaski onu seda inimsaastuste uhtsustamise teooriat. Tema loogika oli lihtne: kui raskused ja õnnetused on seljataga siis peavad ees olema paremad päevad. Kui aga aastad möödusid ja toda elu positiivset poolt ikka veel naha ei onad hakkas onu kahtlema

Mul oli hea meel et ma ennast peites suutsin elustada ta kuhtuvaid lootusi. Onu Ruudi naeratas jälle ja seletas, milline pikk ja tore suvi on meid kõiki ees ootamas.

3.

Ta tuli. Seekord mitte vaikselt, vaid tümpsuvate sammudega, millest kajas kogu maja. Esiti arvasin ma teda pisut svip-sus olevat, kui ta aga järel seisis ja ma mingeid kahtlasi lõhnu ei tundnud pani ta ulmalt reibas olek mind imestama

Juul raakis kursustest mille ta oli hasti lõpetanud raakis igatsusest julgemata oelda kehe järele. Ta nagu oleks seal Tallinnas mingit eluekskursi joonud — nii saravalt reipana ja jutukana polnud ma teda varem näinud.

Juba järgmisel päeval näris mu hinge aga kahtlas. Meil naistele on alati nagu araablastel hea ilma puhul asub hinge valus kartus saabuda võiva halva ees.

«Kas, kas, kas?» kollitasid mind sajad küsimused. Samm-sammult süvenes minus kartus Juul peatse merereisi ees. Ja olgugi et meie tõsisem tutvus oli kestnud vaid mõned kuud ei osanud ma enam kujutada oma elu ilma Juulita.

Kartusest tuvustatult hakkasin ma ääri-veeri juttu merele juhtima. Ta taipas mu mõtteid ja puudis neid pärimisi juba eos lämmatada.

«Merele naistest ega naistele merest ei räägita» ütles ta nagu ikka sellistel puhkudel.

Kord õhtul raugena duvanil lebedes ja muusikat kuulates ütles ta akki:

«Kui sa tahad, ma võin ka maale jääda.»

Maale? Ma kargasin istuli. Mulle tundus see hoopis ime-
likuna. Teadsin mehi, kes abielludes olid maale jäänud. Aga
Juli ja maale!

Pakuti sadamakapteni kohta, ütles ta porisedes nagu rat-
saruk, keda uhke traavli seljast eesli selga upitatakse.

Maru! No see oleks alles maru! Ma plaksutasin plikahkult
kasi ning sasisin ta punast pulstunud habet. Arvestasin ainult
endaga, me sõidame koos maale, puhkusele, hakkame käima
sinos, teatris ja tantsimaski.

Kuule kuule! Sa võiksid siis minu juurde üle kolida, ü-
tlesin ma, teadmata, kus Julil õieti see päris kodu on.

«Kuida...? Jõle maru... Oh, oh, oh...» naeris ta.

Ma vaikisin, kartes, et olin oma vaimustuses liialt pealetük-
kivaks muutunud.

Juli aga kinnitas: «Hommepeaev... kas või hommepäev...»

Hilisooni tegime plaane eesolevaks suveks. Õieti mina tegin,
mina vaid kuulis need pominal heaks või vaiks, mida ma ta
nõusolekuks pidasin. Vastu hommikut unudes tundus mulle,
et ometi kord hakkab mu elu laabuma nii, nagu ma sellest olin
unistanud.

Juli ei kolunud minu juurde, ehkki paljudest homsetest
süda eilsed ja kevadest suvi. Ma ei meenutanud talle seda enam.

«Mihel nad sind toole vormistavad?» pärisin ma Julilt.

Varsti... varsti...

Kord õhtul, kui kevadine linnulaat suve soojuses raugema
lakkas, katsus Juli mind sadamasse, et tutvustada oma uut
ko kohta.

Läksime trepist üles sadamakontori rõdule. Kitsas kuusirp
valvas õhtuste randade üle ja esmakordselt ei tundnud ma
võõru ega hirmu mere üle. Mul oli kooliplika õnnis tunne,
kellel on õnnestunud koolipeol oma võistlejalt kavalier üle lüüa.
Aga kusagil hingesopis hingitses ometi kartus, nagu oleks see
õhk vuid ainult korraks.

«Kena ikka...» ütlesin ma ja surusin end tugevasti vastu
Juli.

«Meri on kena jah...» kinnitas ta varmalt.

«Ei, ei! Et sa maale jaad... see on kena... imetore, Juli!»

«Ah soo...» ta oli pettunud, et ma koos temaga merd ei
kõelnud.

Juli meeleolu ei häirinud mind enam. Oma naiselikus ede-
vuses olin ma uhke, et ta mere juurest ära minu juurde tuleb.
Ja jälle tulvasid minus mõtted, mida ema ei lubanud «tule-
vaks» rääkida. Minus tõusis uhkus. Ometi kord olen ma merest

üle ja maksan talle kätte isa, ema pisarate ja oma merekartuse
eest. «Sinule, meri, poorati selg pöörati jah, minu pärast
Minu!» Ma haarasin Julil käest ja treppidest laskudes kiskusin
ta kaasa.

Aga meri kohises. See kohin kostis ahvardavalt mu kõrvus
veel siis, kui ma Julli kõrval avatud aknal seisin ja täie rin-
naga suveöö pargiaroome kopsudesse ahmisin.

4.

Ma ei ole kunagi unistanud mehest, kes mind katei kannaks
ja mu soove sumist loeks. Ma tahan aga tunda meest oma kõr-
val, tõelist meest, kelle ürgne jõud ja terasest tahe oleks mulle
seaduseks. Meest, kelle armastus oleks nii tugev, et suudaks
orjastada minu armastuse.

Ma ei kutsu Julli endale õhtuti vastu ega palu saatjaks, kui
tal enesel pole selleks tahtmist. Meestele ka kõige tossimatele
peab alati andma võimaluse ise otsustada.

Kuigi ma tunnen Julli juba hästi ja tean, kuidas ta ühel või
teisel puhul talitab, ei takista see mind kiitmast tema ettenäge-
likkust ja taipikkust. Nahes mu sirast vaimustust lähevad
Julli silmad sarama.

Tol juuniõhtul hiliselt ametitühingu koosolekult koju tul-
les ja Julli peigamatult mind pargiteel ootamas nahes
olin ma tõsiselt unatunud. Tana tuli ta nii, nagu ma teda esi-
mest korda nägin, säärsaapais, tribulises meremeheärgis,
meremehekuub õlgadele heidetud. Julli kõnnakki oli jälle
lohakalt õõtsuv ning isegi tuttavat merelõhna oli ta juures
tunda.

Ma ei lasknud paista, et ta ebatavaline olek mind häirib, olin
lihtsalt rõõmus ta tuleku üle.

Juli muhatas mulle vastuseks ja lootsas päevase vihma loi-
kudes. Mu meelest juba kuhtuv Jõle trugis Julli hoolimatult
tagaplaanile.

«Ma tahtsin jalle murese moodi rüdes olla...» vabandas Juli
mu taas poriseid saapaid jalast kiskudes.

Kummardudes teda suud ema tõmbusin ehmunult tagasi.

«Jumal, mis sul juhtus?»

Julli kulm oli lõhki, põsk paistes ning tokerjas habe korba-
tanud hüübinud verest.

«Ah see...» ta hõõrus paar korda habet ja jätkas: «Jõl-le

maru... Mis minul saab juhtuda, kui ma ise juhuseid ei otsi?»

«Kas keegi...»

Ta ei lasknud mind lõpetada. «See veel puudus, et mõni kolanokk mulle habemesse kargaks...» Juhi kõmisevas naerus kostis tehtud ühe eku õnnsat kõminat

Ma tõin kapist sidet ja puhastasin viinaga ta vorpe

«Mis sa heast asjast raiskad,» ta ei lasknudki mind oma kulmule paastrit panna

«Võib-olla võtad pitsikese?»

Juli lõi käega «Lastele antakse kohkumise peale suhkruvett...»

«Läksid sa tulla?»

«Jõle-le maru... tulli...» venitas ta, nagu ei eksisteeriks tema jaoks sellist võimalust. «Ei osanud enam õigetes saabastes mere-mehe kombel astuda, panin sadamakontori rõlatrepi, nagu karjapoiss ketast...»

Ma tahtsin teda uskuda, kuid ei suutnud. Üleolev toon muutus mind valysaks. Juli kõneles tõredalt vasti tahtmist ning ma ei usaldanud enam parada. «K... p... ta kunagi raax...» rahustasin ma end.

Õhtul jäi Juli aknalauale rinnutama, mina aga sukusin rahutusse unne

Hommikul oli ta juba enne minu ärkamist lahkunud — me puudsimme ikka veel oma tuttavat saladuses hoida

Paari, ärgneval päeval ei kohanud ma Juli. Suis ühel õhtul koputati uksele ja ma ruttasin avama, ootex kohata Juli. Ukse taga seisis postijon

«Kas sin elab Julius Neern?» päris ta, kas, pastakaga ette sirutatud et minult telegrammi kihta alikirja võtta

«Ei...» siis aga taipasin ma, et tone uhke nime omanik on ju Jõle-Juli ja selgitasin: «Elab küll... elab küll, aga ta ei ole kodus.»

Ma andsin alikirja ja jätsin telegrammi lauale Juli ootama

Mu hinge asus salajane kartus. Miks ta ei tule ta ju lubas!

XIII peatükk

1.

Sel hommikul olin ma varvalt jõudnud ümber rüetada, kui kuulsin müügisaahts ebaharilikku saginat huuatust ja jooksumme treppidel. Korraga vakatas kaubamaja ja seiles vaikus hakkas kostma udini jookuv sanitaarauto sireen. Kittel kusi-varrel, tormasin ma trepile. Hetkeks vilksatas aknast mööda vilkuriga auto, turtstas vinguvalt tanavaristil ja kadus. Kõik jäi jälle vaikseks.

«Maarits... Maarits,» korrati uksteisele.

«Infarkt...» oma laua taga. Ma kuulsin koinat ja ta on vajunud vaibale,» seletas sekretar nuuksus ja puhkis nutsakus taskurätiga silmi

Kogu päeva valitses kaubamajas matusemeeleolu, jalgugi ei Maaritsa tervise kohta saadi haiglast julgustavaid teateid. Keegi ei uskunud, et Maaritsast meie enam direktorit on ja see teadmine rutjus meid kuiki. Kõnelesime ostjatega pool, haali ning vabadel hetkedel jaime enda ette või aknast välja vaatama ning alles pärast mitmekordset poordumist meie poole tulime oma mõtetega igapäevase töö juurde tagasi.

Ma istusin terve pärastlõuna konkus ja lehitsesin pabereid millel polnud midagi ühist mu tooga. Mulle meenusid kohtumised Maaritsaga ja tagantjärele tundus et juba naaripeost peale oli ta olnud rõhutatud meeleolus. Ta puudis oma kuhtuvat reipust ja suvenevat haigust meie eest varjata, tihti kuulsin teda ümisevat: «Nii tugevad kui kaljud suures meres...»

Konkuuks lükati lahti, Lea seisis uksele ja lausus

«Seltsimees Lambet, teid nõutakse.»

Seltsimees Lambet... Suis peab seal küll midagi päris ametlikku olema. Ma laksin müügisaaht. Praktikant Anne kes nüüd nooremjuhjana meie osakonnas tootas, seisis sojakalt praakingade kapi juures, kust Kiti oli kunagi Rubljovka minema

peletanud, ja hoidis kramplikult kaht paari bulgaaria kingi kaenla all. Ta vastas seisis vanemapoolne naine, kes püüdis kingi enda kätte krahmata.

*Košmaar , košmaar * karjus naine

«Milles asi on?» Nad ei kuulnud mind. Anne, kes alles hilja-
aegu oli ujumises rajooni meistriks tulnud, nõksatas kord
vasema, kord parema õlaga nagu krooli ujudes ja pareeris kerge
mängivusega vastase katseid kingi enda kätte saada.

Ma lähenesin neile: «Mis sin toimub?» Püüdsin oma häälele anda karmi, ulemuslikku tooni.

Naine kes alles äsja hasartselt kingi jahtis, talius. Ta rõivaist soengust ja jäigast hoiakust võis eksimatult tunda pealinnast perifeeriasse sõitnud kontrolli. Talvel ei nainud me kuude viisi ühtegi kontrolli. Nupea aga, kui meri suveleitses silledama lõl ei möödunud nendeta ühtegi päeva. Kiire kontroll, karpid manitsused, akt — ja vähemalt paar päeva kuumal rannaliival oli neile sellega kindlustatud.

Naine pahmas käekotis ning korraks lehvis mu silme ees ta ametitöönd

«Me oleme kaubanduse inspektsioonist,» ütles ta üleolevalt.
«Milune košmaar!»

Alles nõud märkasid ma teist, nooremat naist, praakkingade kapis sorivat

«Milles siin asi oli?» huvitusin ma. Anne hoidis ikka veel oma kaenlas neid nägusaid ja odavaid bulgaaria rihmikuud, milleid meil möödunud nädalal vaid pooleks tunniks letile jätkus.

«Teil sahkerdatakse kingadega,» ütles kontroll, ise ärevusest ja pahameelest hingeldades

«Lubage, lubage!» Ma pöördusin Anne poole. «Kust need kingad pärit on?»

«Panin endale ja õele paarikese kappi. Ülehomme on palgapäev, maksan ära ja viin koju.»

M. Ilse enesestmõistetavusega ja seda seletas!

«Anna»

«Kuulete, kuulete, mis teil toimub! Peidetakse, sahkerdatakse... Košmaar...» Siis kamandas ta äkki: «Pange need kingad lauale!» Anne ei teinud temast väljagi, vaid jätkas:

«Egas ma näpata tahtnud. Mul on kaksikõde ja kõik meie hilbud on ühesugused.»

«Sa ju tead, et nõnda ei tohi!» Ma rääkisin karmilt ja ametlikult, lootuses, et juhtunu jääb nende seente vahele.

«Näete! Näete! Oih, košmaar!» toonitas vanem naistest nooremale kes ilmselt pensionikka jõudnud kaaslase juures praktiseeris. «Siin peetakse seda loofnuhikuks, et paremad palad endale, sugulastele ja sõpradele letti alla pannakse või maha sahkerdatakse.»

«Võib-olla on see liialt raske süüdistus, ta on alles noorem-
mütija,» julgusin ma Anne kaitseks sõnakese poetada.

«Ah nü üiemase kaitsva tiva all Just noortele tuleb
press peale panna Kust need speku andid tulevad? Ah?»

•Need mõned päevad Kaubatundja hoidis neile sealt tai
tevkomiteest kolme paari soome talvesaapai kuu aega. ja
austria kingi instruktorile terve kvartali.*

Ma teadsin seda lugu talvesaabastiga need osteti välja alles parast neljandat meeldetuletust. Ma ei tahtnud et kontrollid sellest teada saaksid.

Aeglaselt pani Anne kingad lauale. Ma katsusin Lea kassa juurest. «Pane need kingad müügile!»

«Kuulge...» sekkus noorem kontrollidest, «kui... ma...»
Vanem viiksas hetkeks vihaselt nooremale haaras ta kasti-
varrest mis kingade järele sirutus «Pang, muuga... õig...»

Anne vastas abitult, nagu öösi ning hakkas kithi noori kallal
nokatsema. Tal oli rihtnik ja kanna. Ah, kuidas nad õega oek-
sid neis punastes rihtnikutes kõrvuti astunud!

Kontrollide ei huvitanud, kas need on pärisid, aga austria kingad, ei huvitanud seegi, k lile neid oli hädal, nemad tahtsid ainult seda taima, mis jät tui and nio, püüdi jähata la.

Kas osake minge hädajärgi teadaks, et te k'ngad kapp, pentsile?
-Mulleks ternal seda teada oli vaja?

• Nagid nagu! » kordas jälle vanem naine. « Te ei teagi mis
teil osakonnas toimub? Oli košmaar! » Ta vangutas hävustatult
pead.

Sus nägin ma Kitit krapaka sahmiga ta val käel vähe-
liti rinnd, nagu kavatses ta kätte lüüega kiskpoks t g ma
hakata. Ta praamis silma t visid v. me t. No näd a s a hel
mahtaks!

«Lähme,» ütlesin ma kontrollile ja Annet poolvähgisi k n kuss
surudes. Ma lõin Kiti nina ees ukse kinni, kuid jõudsin siiski
kuulda vihast porinat

kuulda vihasst porinat
«Ras, dva, akt, ja kaks panna upitavad peput paikes
puole»

Tervelt poolt tundi kirjatis ne nõi vanema teutiemisel akt
puhtale paberile Anne kangas ja endamagastus asjaku et t

puhtale paberi. Anne Kinga ja Vilhelmina ei saanud
oma teguviisi ei pidanud kahtlasekski, ide rikkumiseks tõu-
kumneid parandusi akti staagiosse loobesse varanti. Lopu-
kui akt kontrolližurnaali kanti, ei olnud selles rohkem eg-
vähem kui nõue vallandada müüja.

Kontrollid läksid ja Annegi tõmbus müügissaali, mina istusin jälle uksi konkus ning kurvalt alanud päev hakkas õhtuseks vajuma.

«Te ei teagi, mis teil osakonnas toimub,» oli kontroll ütelnud ja äkki ma taipasin ta sõnade tõsistust. Mul oli tõesti olnud viimaseil nädalail endaga luult tegemist, et müügisaalil tõsiselt silma peal hoida. Kui ma sinna ka põikasin, siis mõtlesin ma, et ka J. ist. V. leht on ist. V. emast.

«Lambet, miks te tüdrukud käest ara lasete?» meenus mulle valusalt Maaritsa jutt. Mulle tundus, nagu oleksin ma Maaritsa reetnud.

«Hamt, rg s Hagenbecki oomaalas» jutustas kord onu Ruudi «on puuride juures siidid armunud ja lastel hoiduda puuridest vähemalt 20 meetri kauguse e!»

Neil on õigus. Kas ei peaks ka meil olema silt «Armunud kaubandustootajal hoiduda kaubamajast 20 meetri kaugusele».

2.

Pargis tuhistas tuul, mis hooti tormiks tõusis. Jalga jala ette saades ja ütlesin ma pargitoel, et tuul pisutki mu päevast masendusest kaugemale kannaks.

Me olime Julliga viimasel kohtumisel kokku leppinud, et sõidame täna maale. S. llast peale polnud ma Julli enam kohanud ja lootsin teda leida mind ootamas.

Uist avades arvasin ma tundvat toda tuttavat mere lõhna, mis Julliga kaasas käis. Ma uskusin, et ta on kusagile peitu pugenud, et ma teda otsiksin. Olen väsinud ja lood seisin magamis- toa uksele ja kõnelesin manitsevalt.

«Tule välja, ma olen nii väsinud.»

Vaikus.

«Jull... võib-olla me ei lahegi täna maale.»

Tühjade tubade tumm vaikus.

«Jull, ara täna vigurda... Meil juhtus töö juures suur õnnetus... Maarits... ja veel kumme pisikest pahandust.»

Üleval korrusel, otse mu pea kohal, marssis keegi närviliselt, ta sammude tumpsumine kostis läbi maja.

Mä istusin väsinult diivanile. Kullap Jull varsti ise välja ilmub.

Alles nüüd märkasin ma laual vaasi alla poetatud kirja, paari päeva eest Julius Neemi nimele saabunud telegramm oli aga kadunud.

«Kallis Anu,» lugesin ma tõusva ärevusega. «Sain telegrammi.

Kapten Koit haigestus, pean teda asendama. Sõidan ära. Ma ei suuda merest eemale jääda, aga ma tulen sinu juurde kindlasti tagasi. Sinu Jõledam J. P. S. Koit. Ma ei nagu sa soovisid. Selles diplomaadis on kogu mu varandus.»

Esiti Maarits, nüüd Jull... Ma ei osanud midagi mõelda. Toetasin pea kätele ja vaatasin tuuma ükskõiksusega puust voolitud kuradi kuhu teievis. Mulle tundus, et too pilgutab mulle kavalalt silma kõhvtises kabjaga sarvenakki ja naeris mu üle.

Mu pea vajus kord-korralt madalamale ja siis tantsis teleka, mu pisaratelulvas silmade ees juba kummekond kuradi.

Ma nutsin haalelt ja karta. End lahjaks nuttid suudista sin kõigepealt ennast. Miks ma seda telegrammi abi ei luge nud ja ara ei poetanud? Siis suudistasin Julli kergemeelsuses ning topuks reetlikku merd. Ma lugesin veel kord ta kirja.

«Ma ei suuda merest eemale jääda...» Ei, midagi poleks aidanud!

Ma haarasin Julli diplomaadi, et seda kiirelt otsa tasta. Ilmselt oli Jull lahkumisel kirustanud selle diplomaadi kaas kargas lahti. Kummekond hoolikalt kokkuseotud kirja diplomaadis oli kogu Julli varandus, millega ta minu juurde oli üle kolinud. Kummardades kirju ules kirjama peatus äkki mu pilk tulla val ümbrikul.

«Tallinn, Peapostkontor. Nõudmiseni Olaf...»

Samas aga lebas ametlik kutse Olaf Julius Neeme nimele Olaf! Olaf-Julius Neemi!

Korraga sai kõik mulle selgeks. Ta kohmetu rõõm sadamas sonad «kes tunneb ja kes ei tunne...» ja dommelik naasmine Tallinnast, kui ta oli mult viimase kirja saanud...

Ja ometi läks ta merele.

3.

Anne eksimus anti arutamiseks seltsimehelikule kohtule. Eriti agaralt võitles selle eest meie kaubaturundja kes ise oli seltsimeheliku kohtu kaasistujaks.

Ühelegi teadetetahvile ei ilmunud selle kohta mingit info ning arutela viidi abi meie pankrotumise mitte saamis nagu senini. Kiti oli otsustanud seltsimeheliku k. hta istungit ara kasutada seliste juhtumite paljastamiseks mu est kontrollidele oli kõnelnud Anne. Polnud ju keegi saaduseks et ilmunud

kooperatiivi juhtkonnast eesotsas vanemkaubatundjaga, kes ise oli seltsimeheliku kohtu esimees, saatsid vahetevahel meie osakonda «positsiooniga» inimesi enam-vähem ühesuguse sisuga kirjakestega, mis kõlasid umbes nii: «Palun aidata valida sobivat kingapaari.»

Muidugi ei kohustanud kirjatäht meid millekski ega kompromiteerinud ka kirjutajat, ometi oli kirja alltekst meile kõigile selge.

«Kõigile ühe mõõduga. Ei mingeid erandeid!» agiteeris Kiti tüdrukuid-müüjaid ka teistest osakondadest istungile. Mulle aga kinnitas ta mitu korda:

«Sina, mutikas, võtad siis esimesena sõna!»

Kogu «kohtuprotsess» toimus kiirustades. Akt loeti ette ja aseesimees küsis Annelt:

«Seltsimees Sild, kas te saate aru oma eksimusest? Kas te lubate, et midagi sellist enam ei kordu?»

«Nüüd... nüüd ta saab!» ahvardas Kiti aseesimeest pominal ja patsutas naabrite põlvi. Kõik ootasid hinge kinni pidades, mida Anne ütleb. Anne vaikis. Siis noogutas ta nõustuvalt ja ütles:

«Ma olin rumal...» Ta vaikis hetke ja ma uskusin, et ta ütleb: «Teine kord teen targemini...»

Täna oli siin aga hoopis teine Anne:

«Ei, ei... kunagi ei juhtu enam midagi sellist...»

«No näete, tore, et te ise ka aru saate. Me loodame, et te oma lubadust peate.»

Sellega oli koosolek lõppenud.

«Kas veel keegi soovib sõna?» küsis vanemkaubatundja.

Hetke valitses vaikus. Kõigi pilgud pöördusid minule. Need pilgud tundusid otse nõeliteravaina.

Ma ei tõusnud, ma ju teadsin seda saabaste lugu. Teadsin, aga vaikisin... Rubljovka nelgid ja puukad... Ma olin jätnud müügisaali mitmeks nädalaks omapead. Kümned patukesed surusid mind toolile.

«Noh, noh! Kerki siis ometi!» torkisid mind Kiti sõnad. Ma nägin teda halvustavalt käega löövat ja pomisevat:

«Päh! Ega üks nonn teise silma ei noki...»

Ja korraga keset seda pingelist vaikust meenus mulle graafik. Kas mu vaikimine jääb graafiku miinus-poollele nagu pärast Rubljovka puukingade-lugu ja nipitaja-Nelli inventuuri?

«Kui ei ole, siis...» kiirustas ka aseesimees lõpetama.

Ma tõusin. Mitte kolleegide, vaid graafiku pärast.

«Seltsimehed,» mu hää lüüsis kõõlsalt. «Arutades Anne Silla eksimust, peaks analüüsima ilminguid, mis seda soodustavad...»

Müüjad noogutasid soosivalt, mulle aga meenus lektori jutt.

«Oleks aeg, seltsimehed, et meie, staažikad kaubandustöötajad, aitaksime isikliku eeskujuga noortel orienteeruda kaubanduseetika küsimustes.»

Kostis heakskiitvat suminat.

«Oleks aeg, et me suhtuksime kõigisse ostjaisse ühtviisi, ei eelistaks kedagi ega hoiaks kellelegi defitsiiti, olenemata ostja positsioonist või ametikohast...»

«Just, õige! Kõigile ühe mõõduga!» hüüti müüjate ridadest.

«Oleks aeg.»

Aseesimees tõusis ja katkestas mind kärsitult:

«Õige, seltsimees Lambet, väga õige. Praegu aga vliks selliste probleemide arutamine meie tähelepanu konkreetset juhtumilt kõrvale,» ta tonksis närviliselt vasema käe sõrmenukke paremasse peopessa, kuid valitses end imehästi.

«Täna, Lambet, täna. Väga õige, istuge!»

Ta viipas kaubatundjale, kes hakkas otsekohe otsust ette lugema, kuigi otsuse projekti koostamiseks polnud vaevunud vaheaega teha.

«Karistada märkusega ajalehes avalikustamata.»

«Noh, noh, noh?» küsis Kiti ja vehkis kätoga, kohus aga oli juba laiali läinud.

Koridoris kõmistas «nipitaja»-Nelli midagi härjast ja Jupiterist. Anne seisis laua ääres, muigas, ripsas mulle vandeseltslaslikult silma.

«Rääkimine on hõbe, vaikimine on kuld,» ütles ta oma esimese suure tarkuse kaubanduse kohta.

4.

«Meie viga... meie nõmedus,» kordasin ma endale järgmisel hommikul läbi pargi tööle minnes ja eilset farssi meenutades. Kui ilusasti me, vanemad kolleegid, õpetasime toda nooremat: «Vaiki...! Sa ei pea midagi nägema ega kuulma, mis su ümber toimub! Ära piilu üle tara, sest tara taga on võõras maailm!»

Nõnda arutades ja aega parajaks tehes jõudsin ma keset parki. Korraga tundsin ma imelikku nõrkust jalgades ning tugev iiveldushoog sundis mind pingi seljatoele toetuma. Ma kõõksusin üle pingi pöösasse ja mul hakkas parem. Muidugi oli see tingitud suitsulestast, mis enne kaupluseletile jõudmist võis

pikki raðu rännanud olla. Suvel peab aga suitsukaladega ettevaatlik olema.

Parajasti siis, kui uus iiveldushoog mind tabas, möödus minust Jõksi-Kutt, kes pudeleid korjas ning keda me olime kord asjatult kingavarguses kahtlustanud. Ta peatus, noogutas mõistvalt ja hoiatas:

«Ära ikka vetta, kui klupe ei kanna,» ta küünitas üle minu pea, lootuses põõsast tühja pudelit leida. Midagi leidmata lõi ta tüdinult käega ning lonkis pargi sügavusse.

Ma tõusin ja vaatasin kartlikult ringi, mine tea, kes võib mind siin nõndaviisi näha ja Kutiga samal arvamisel olla.

Veel oli aega ning ma põikasin kohviku akna tagant mööda. Mu piik peatus aknal oleval plakatil, kus reklaamiti lõunamaisid puuvilju. Korraga tundsin ma vastupandamatut vajadust sidruni järele. Ma sisenesin.

«Ahaa... külalised,» venitas brünett müüja, keda mustlaseks kutsuti, «konjak kohvi ja sidruniga pole halb...»

Ta pakkis paar sidrunit paberisse ja kuna kohvik oli tühi, usaldas ta mulle kargamehelikult nõu anda:

«Ära hellita midagi... Siis on vähemalt kuuekümmeselt ahju taga millegi üle heletada...» Ta hõbedane naer helises tühjas kohvikus, kuid mul polnud lõõpimiseks tuju.

Enne kui ukseid avati, jõudsin ma konkus juba sidruni kallale asuda... Ja alles siis, sidrunit mugides, sai mulle, lollike-sele, kõik selgeks.

Ma tõmbusin hirmunult kõssi, sulgesin silmad ja poolik sidrun veeres mu käest laua alla.

«Issand! Mis nüüd saab? Mis nüüd ometi saab?» kordasin ma nagu kuueteistkümnendaastane...

...Kui Kiti konkusse astus, hoidsin kahe käega valutavat pead (pea valutab mul tõesti) ja nukerdasin põialdega magamatuses kipitavaid silmi.

Unetud ööd seljataga, luhtunud suur suvi silme ees, hinges hirm tuleviku pärast, istusin ma laua taga ega kuulnudki, mida ta ütles.

Ma pingutasin end, et kuulda müügisaalide elustavat suminat. Ma ei kuulnud muud kui ähvardavat kohinat — võib-olla magamatuses, võib-olla merest. Mulle tundus, et Maaritsa lahkumisest peale valitses ümberringi lein ja kaos.

Ma karjusin Lea peale, kes lastesaabaste asemel sussid müügisaali viis ja tagusin rusikatega lauale, kui Anne praagiakti kuupäeva valesti kirjutas, olgugi et ta selle ühe käeliigutusega ära parandas.

Nad rääkisid minuga nagu haigega.

Kui Juke uksele ilmus, et tühje kaste ära viia, pistsin ma tänitama:

«Sulle... sulle ütles Maarits Luki äil «loll», sulle... kas sa said aru?»

Ma sihtisin talle sõrmega järele. Juke kadus ega tulnudki enam sel päeval meie konkusse.

Korraga olin ma nagu prohvet, kes kõigile ainult tõde kuulutab. Mul oli tahtmine toflest valusast elutõest, mis mulle oli langenud, osakesegi neile anda. Oli see nii? Ei, ei! See polnud muud kui hinge kogunud sapp, mida ma tõe pähe teistele krae vahele siputasin. Nõndaks, Anu... Miinus kümme... miinus kümme... miinus kümme.

Kiti seisis jällegi uksele. Ta säravates silmades peegeldus leebet nukrust. Ilmselt oli tal minust kahju ning ta tahtis öelda midagi huvitavat.

«Tead, Anu,» hakkas ta salapäraselt peale, «sellest Jõle-Jullist ei saanudki pappi ega pastorit.»

«Jullist?» ma jäin kuulatama.

«Ma ju rääkisin sulle kord, et...»

«Rääkisid, rääkisid! Mis temaga oli?»

«Tal läks Ennuga kismaks.»

«Ennuga?» Ma ei tundnud ühtegi Ennu.

«Noh, selle tüürmanniga, kellega sa seal saunapeol tantsu vihtusid.»

Mu huvi kasvas. Täheandab, Enn oli tolle mehe nimi, kelle varrukal oli kolm kuldset paela...

«Mispärast siis...?»

Kiti nägi mu kasvavat huvi ja hakkas salapäraselt poolsoinal kõnelema:

«Valter ka õieti ei teadnud. Mõlemad olnud purukained. Neil oli jutt olnud mingist noorikust ja niipea, kui Enn oli ütelnud «lõke», nii oli Jull talle kallale karanud ja vaeseomaks tagunud. Enn on haiglas, aga Jõle põrutas merele...»

Ma vahtisin lauale, ainult üks sõna — «lõke» — trummeldas mu ajudes.

«Sa ei kuulegi ju mind,» mossitas Kiti, seletas veel midagi, kuid nähes mind jälle meelanhooliasse langevat, lahkus solvunult.

Ma heitsin pilgu peeglisse ja püüdsin naeratada. Tuhat naeratust, kordasin ma, kuid peeglis virilat grimassi nähes tundsin enesele pisut kohtlasena.

Täheandab... täheandab... Mul ei ole enam ühtegi naeratust. Siis ei ole mul ka kohta Hermese templis...

...«Anu, sinuga tahetakse kokku!» poetas Lea ukse vahelt ja tõmbus müügisaali.

See veel puudus! Nüüd on kindlasti maal midagi juhtunud — Villega, emaga, onuga?

Ma olen pisut ebausklik: õnnetused toovad õnnetusi, pealegi

püsis Lambeti graafiku kõver madalseisus. Annaks taevast, et onu Ruudil oleks seekord õigus, siis ei tohiks ju mulle enam õnnetusi kaela sadada. Ometi kord peaks graafiku pluss-pool kõver tõusma hakkama.

Ma piilusin arglikult müügisaali. Konku ukse taga seisis üks valgepäine maapoiss, kes endale paari kuu eest nii iseteadvasti kingi oli valinud. Ta märkas mind ukse, libistas häbelikult oma kõvarandilist mütsi nagu rooliratast käte vahel ja kogeleo.

«Ma tahaks... kui sul,» parandas siis öeldut, «kui teil pisut aega oleks, aitaksite mul kingi valida.»

Mul oli tunne, nagu oleks too poiss sõnumitooja, kes teatab et nüüdsest peale hakkab graafiku kõver kerkima.

«Ise olite ju nii kindel oma valikus,» meenutasin ma talis meie varasemat kohtumist.

«Siis küll... Ma olin koolivaheajal metsatööl ja nüüd tahan ma emale sünnipäevaks kingad kinkida.»

Milmine rõõm helkis tolle alles päris poisikesekohtu mehe silmades. Emale! Tema ostab emale kingad! Ta oleks sellest vist valju häälega hõisanud. Ta samm oli väarikas ja kindel, kui me koos riiulite vahel kingi valisime. Kui poiss siis emale ostetud kingadega trepist alla läks, hoidis ta karpi, nagu oleks selles kõige hapram portselan või kallim kristall.

Ma jälgisin teda ja midagi lõi minus soojalt lainetama. Poiss viipas mulle trepimademelt ja naeratas tänulikult. Ja äkki naeratasin ka mina oma endist avalat naeratust... Siiski... siiski...

Siis kuulsin ma jälle toda tuttavat müügisaali suminat, mis meenutas mulle suvist kodukopliit kaskede all...

Seal, kus kollendab varsakapjadest, ootab mind allikal salapärase tüdruk, kes näppu huultel hoides sosistab mulle seekord kindlasti kõrva:

«Anu, sul on veel palju ilusat ees.»

Uustulnd, A.

1986 Lambeti graafik. — Tln.: Eesti Raamat, 1987. — 160 lk.

1985. a. romaanivõistlusele äramärgitud teose sündmustik kulgeb ühes väikelinnas. Autor puudutab mitmeid kaubanduses esinevaid probleeme: nagu usaldus ja ausus, kaubandustöötaja eetika ja suhe ostjaga, müües neid osakonnajuhataja, aktiivse ja energilise, kuid üksiku ja eraelus teatavalte seisva naise silme läbi.

4782700200—116 196—87
501(15)—87

84.3E

Алберт Уустулид
ГРАФИК ЛАМБЕТА
Роман

На эстонском языке
Художник-оформитель А. Таан
Таллин, изд-во «Ээсти раамат»
Тоimetaja K. Mesek
Kunstiline toimetaja M. Raid
Tehniline toimetaja R. Lillema
Korrektorid E. Kõrge ja I. Torm

ID № 8108
Laduda antud 28. 10. 84
Trükkide antud 14. 01. 87
MB-00215

Formaat 66X10/16
Raamatu- ja ajakirjapaber
Kiri: žurnalnaja. Offsettrükk
Trükipoognaid 10,0
Tingtrükipoognaid 15,0
Tingvärvitõmmiseid 20,25
Arvestuspoognaid 9,46
Trükiarv 50 000
Teilimus nr. 789

Hind 65 kop.
Kirjastus «Eesti Raamat»,
200080 Tallinn, Pärnu mnt. 10
Trükkikoda «Punane Täht»,
200001 Tallinn, Pikk t. 55